

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSİYALAR VAZIRLIGI
MADANIYAT VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT KONSERVATORİYASI HUZURIDAGI
BOTIR ZOKIROV NOMİDAGI MILLİY ESTRADA SAN'ATI INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

O'zDK huzuridagi Botir Zokirov

nomidagi Milliy estrada san'ati

instituti rektori

A.Mansurov

2024-yil "30" avgust

Ro'yxatga olindi: № BD 60211000-1.02

MUSIQA TARIXI

(O'zbek musiqasi tarixi; Jahon musiqasi tarixi; An'anaviy o'zbek musiqasi;
O'zbek maqomi tarixi va nazariyası; Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-
jaz)

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200 000 - San'at va gumanitar fanlar

Ta'lif sohasi: 210 000 - San'at

Ta'lif yo'naliishi: 60211000 – San'atshunoslik (musiqashunoslik)

Toshkent – 2024

MUSIQA TARIXI (O'ZBEK MUSIQASI TARIXI; JAHON MUSIQASI TARIXI; AN'ANAVIY O'ZBEK MUSIQASI; O'ZBEK MAQOMI TARIXI VA NAZARIYASI; SHARQ XALQLARI MUSIQASI TARIXI VA ETNO-JAZ) FANNINING O'QUV DASTURI

Fan/modul kodi MT1827		O'quv yili 2024-2025	Semestr 1-8	ECTS- Kreditlar 27			
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lif tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4-4-4-2-2-2-2-2			
	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lif (soat)	Jami yuklama (soat)			
1	MUSIQA TARIXI (O'zbek musiqasi tarixi; Jahon musiqasi tarixi; An'naviy o'zbek musiqasi; O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi; Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz)	330	480	810			
2	1-semestr O'zbek musiqasi tarixi (XX asrga qadar)						
<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – musiqa sohasidagi oliy ta'lif muassasalari talabalariga O'rta Osiyo hududida qadimgi davrlarda musiqa san'atining paydo bo'lishi, o'rta asrlarda musiqa madaniyatining rivoji, qomusiy va musiqashunos olimlarning musiqa risololari, XX asr o'zbek musiqasida professional kompozitorlik janrlarining paydo bo'lishi, rivojlanish bosqichlari haqida atroflicha ma'lumot berish, ularni o'rganish va o'zlashtirishdan iborat. Shuning uchun ham talabalar ma'lum janrlar iborasi, tushunchasi, asarlarni o'zlashtirishlari sohasidagi olib borilayotgan ishlar juda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida bo'ljak mutaxassislar o'zbek musiqa tarixidan zarur bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.</p> <p>Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo'yisha talabalar mukammal ravishda musiqiy san'atning tarixiy taraqqiyot jarayoni, Vatanimizning musiqiy hayoti, bastakorlar va kompozitorlarning yillar davomida, musiqiy san'atning turli janr va shakllarida yaratgan asarlari, ijrochi namoyandalar ijodiy faoliyatları, bosqichma-bosqich rivojlanish jarayoni, ijodkorlarning noyob asarlarini tahlil qilish borasidagi bilim va ko'nikmalarni namoyish etishlari zarur.</p>							
<p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. Kirish. O'rta Osiyo xalqlarining musiqiy-madaniy merosi (eramizdan avvalgi davrlarda)</p>							

Kirish. Fanning maqsad va vazifalari.

O'r ganiladigan mavzular doirasi. Fan o'r ganilishida tayani ladigan asosiy manbalar haqida.

O'rta Osiyo xalqlarining qadimgi davrda So'g'diyona, Baqtriya, Marg'iyona, Parfiya, Xorazm davlatlarining vujudga kelishi va ularning madaniy merosi. "Afrosiyob" (Samarqand), "Ayrитom" (Termez), "Varaxshi" (Buxoro), "Chust" (Namangan), "Burгutqal'a" (Xorazm), "Panjikent" (Tojikiston), "Niso" (Turkmanistonda) va boshqa arxeologik topilmalar ning ahamiyati.

Gerodot, Elian, Ksenofont, Diadorlarning asarlarida O'rta Osiyo xalqlarining madaniyati va san'ati haqidagi ma'lumotlar. Qadimgi dinlar, mif, afsonalarning o'mi. Zardushtiylik dini va muqaddas kitob "Avesto"ning ahamiyati.

2-mavzu: Kushon sultanati davri musiqa madaniyati (eramizning I-IV asrlari)

Kushonlar davrida musiqiy-madaniy hayoti (arxeologik topilmalar). Kushon va Xorazm davlatlarining vujudga kelishi. Kushon podsholigi davri va joylashgan huduclar. Kushon madaniyati.

Kushon podsholigi davrida Sharq va G'arb mamlakatlarini bog'lagan "Buyuk Ipak yo'li"ning madaniyat rivojidagi ahamiyati, musiqa san'atining rivoji (ashyoviy topilmalar: Ayrитom karnizi, musiqiy cholg'ular (torli, damli, zarbli cholg'ular).

3-mavzu: IV-VII asrlarda Markaziy Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati

Ilk o'rta asrlar musiqiy-madaniy hayoti.

Umumiylar tarixiy ma'lumotlar. Ilk O'rta asrlar O'rta Osiyo musiqa madaniyati tarixida antik davrda shakllangan barcha turdag'i musiqiy cholg'ularning keyingi takomili.

Ushbu davrda ijodiy-ijrochilik shakkllari, xususan ansambl ijrochiliginining rivoji. Xonanda va sozandalarning mahorati. Uzoq mamlakatlar bilan madaniy aloqalarning faollashushi O'rta Osiyo musiqiy madaniyatini yangi badiiy jarayonlar bilan boyishi.

4-mavzu: Borbadning ilmiy-ijodiy merosi

Borbadning hayoti va ijodi.

Mashhur bastakor, hofiz, sozanda, musiqiy olim Borbadning hayoti (VI asr), ijodiy faoliyati va uning davri. Borbad kasbiy musiqiy san'atining asoschisi. Borbadning musiqiy merosi, uning musiqiy-astrologiya tizimi. Borbad davri va uning musiqiy asarlarini xususiyatlari. Borbad davrida qo'llanilgan musiqiy cholg'ular haqida ma'lumot. Borbad davri musiqiy nazariyasi haqida.

5-mavzu: Arab xalifaligi davrida musiqa madaniyati (VII-X asrlar)

VII-X asrlar musiqiy-madaniy hayoti.

VII asr boshida Arabiston yarim orollarida yirik Arab davlati tashkil topdi. Islom dinining yuzaga kelishi. Arablar o'z hukmronligining siyosiy negizini mustahkamlash va uning barqrarligini ta'minlashda islom dinini keng yoyishga va uni targ'ib qilishga katta e'tibor berdilar.

Islom va musiqa

Islom dini badiiy va ilmiy ijodiyotga ta'siri.

Islom va musiqa. "Rasmiy" islom va tasavvuf oqimi. Bunda musiqa shakllarining ko'lami, musiqa tinglash va uni o'rganish masalalari.

XX asrda "Islom va musiqa" muammosining talqin etilishi.

So'fiylik ta'limotida musiqa, she'riyat va raqsning ahamiyati. Ahmad Yassaviy "Hikmatlari". "Zikr" marosimlari.

6-mavzu: Somoniylar davri musiqa madaniyati (IX-X asrlar)

Somoniylar davri musiqiy-madaniy hayoti

Movaraunnahrda Somoniylar davlatining vujudga kelishi va hukmronlik davri. Marv, Buxoro, Samarqand va Urganch o'z davrining madaniy markazlari. Buxoro kutubxonasi. Somoniylar davri she'riyati. Saroy shoirlari va musiqachilarining ijodidagi asosiy janr qasida haqida. Firdavsiy va uning "Shohnoma" asari.

Somoniylar davri musiqiy cholg'ulari. Ahmad-al Farg'oniy, Muhammad ibn Muso al Korazmiy, Abu Rayxon Beruniy hayoti va ijodi.

Abu Abdulloh ibn Yusuf al-Kotib al-Korazmiy musiqa ilmi sohasidagi merosi. "Mafatix al-ulum" asari. "Soflik birodarlari va vafo do'stlari" ("Ixvanus-safa va xullanul vafa").

Forobiy va musiqa

Forobiy Sharq musiqa nazariyasining asoschilaridan biri. Forobiyning hayoti va musiqiy qarashlari. Ilmiy merosi. Forobiy qadimgi yunon mutafakkirlari Platon, Aristotel, Evklid, Ptolomey, Porfiriy larning asarlariga sharhi.

Musiqa ilmi masalalarini yoritilishidagi "Katta musiqa kitobi"ning ahamiyati.

"Katta musiqa kitobi" tarjimasi va tuzilishi.

Forobiy musiqiy nazariyasining ahamiyati.

7-mavzu: Qoraxoniylar davrida (XI-XII asrlar) musiqiy-madaniy hayot

Qoraxoniylar davri musiqa madaniyatining umumiy xarakteristikasi.

Qoraxoniylar davlati tashkil topishi. Tarixiy ma'lumotlar. Davlat siyosati haqida. Mahmud Qoshg'ariy va uning "Devonu lug'otit turk" asari.

Abu Ali ibn Sinoning serqirra ilmiy faoliyati. Ibn Sino ilmiy merosida musiqaning o'rni. "Kitob al-qonun fit-Tib qomusiy asari. Musiqa ilmiga oid

masalalar Ibn Sinoning risolalarida. Jumladan “Shifo”, “Najot”, “Donishnama”, “Tib qonumlari”, “Ishq risolasi” kitoblarida musiqa.

Ibn Sinoning musiqiy ta'lilotida estetika, nazariya va amaliyotga oid qator dolzarb masalalar.

Ibn Zayla va S.Urmaviy ijodi

Safiuddin Urmaviyning “Kitab ul-advor” asari haqida. Ibn Zayla va uning “Kitab al-kafiy fi al musiqa” asari. Musiqiy atamalar masalasi.

8-mavzu: XIII asrning ikkinchi yarmi –XIV asrning birinchi yarmi musiqa madaniyati

Amir Husrav Dehlaviyning hayoti va ijodi.

XIII asrda musiqa madaniyatni.

Amir Husrav Dehlaviy (1253-1325) hayoti va ijodi. Dehlaviy –yangi musiqiy janr yaratuvchisi sifatida (qavvali).

Paxlavon Mahmudning (1248-1326) ijodiga oid ma'lumotlar.

Jaloliddin Rumiyning (1207-1272) hayoti va ijodi. Rumiyning falsafiy qarashlari. Rumiyning musiqa sohasi bilan bog'liq faoliyati.

Musiqa sohasida O'n ikki maqom tizimining ahamiyati.

9-mavzu: Temuriylar davri musiqa madaniyati

Temuriylar davri musiqa madaniyatining umumiy xarakteristikasi.

Amir Temur siyosati haqida. Amir Temur davrida barcha sohalarning rivoji haqida. Bu davrning “Sharq Renessansi” deb yuritilishining sabablari. Amir Temur davriga xos bo'lgan ma'naviy ko'tarinkilik musiqa san'atining deyarli barcha jabhalari uchun keng imkoniyat yaratib berdi: sozandalik va xonandalik, musiqa ta'limi, bastakorlik ijodi, musiqa ilmi kamol topdi. An'anaviy ustoz-shogird ta'lim tizimi keng rivojlandi.

Saroy musiqasi. Abdulqodir Marog'iyning hayoti va ijodi. “Maqosid ul-alhon” asari haqida.

10-mavzu: Abdurahmon Jomiy va musiqa

Abdurahmon Jomiying hayotiga oid ma'lumotlar. A.Jomiying “Risolai musiqiy” asari. Mazkur kitobning nazariy yo'nalishi haqida. Kitobning tuzilishi. O'n ikki maqom tizimining bayoni haqida. Ritm masalalari. Maqomlarning emotsiyonal ta'siri haqida.

11-mavzu: Alisher Navoiy va musiqa

Alisher Navoiyning hayoti va ijodi. A.Navoiyning o'z davri musiqa madaniyati rivojiga qo'shgan hissasi. A.Navoiy asarlarida musiqa oid ma'lumotlar

(bastakorlar hayoti va ijodiga oid ma'lumotlar, musiqiy atamalar, musiqa cholg'ulari). "Majolis un-nafois" asarining musiqa tarixini o'rganilishida ahamiyati. A.Navoysi nazmi va musiqa.

12-mavzu: XVI-XVII asrlarda madaniy va musiqiy hayot

Darvesh Ali Changiy va Najmiddin Kavkabiyning hayoti va ijodi

Movarounnahr va Hurosonda XVI asrda Shayboniy va XVII asrda Ashtarkoniylar hukmdorligi. Diniy oqimlar bilan birga dunyoviy ilmlarning rivoji. Xalq og'zaki ijodi. "Shayboniyxon" dostonining yaratilishi.

Bu davrda Buxoroda va boshqa yirik shaharlarda fors-tojik va turk-o'zbek tillari rivojlandi. Shu bilan birgalikda turli xalqlarning musiqiy an'analari ham o'zaro aloqadorlikda rivojlandi. Bastakorlarning ijodi haqida.

Musiqa nazariyasining rivoji. Najmiddin Kavkabiylar uning musiqiy risolalari haqida. Darvesh Ali Changiyning "Musiqa risolasi".

Musiqiy atamalar: kor, amal, qavl, peshrav, oviza, savt, rixta, saj', zARBAYN.

Ko'rib chiqilayotgan davr musiqiy cholg'ulari haqida.

Ulug' shoir Z.M.Boburning hayoti va ijodi. "Boburnoma" asarida musiqaga oid ma'lumotlar.

B.Mashrab, Fuzuliy, Vosifiylar nazmi va musiqa.

13-mavzu: XVIII-XIX asrlarda madaniy va musiqiy hayot

XVIII-XIX asrlar musiqiy-madaniy hayoti. Maqom turkumlari. XVIII-XIX asrlar haqida umumiy tarixiy ma'lumotlar. Markaziy Osiyo xalqlarining iqtisodiy yuksalishida ularning hududlari orqali o'tgan karvon savdosining muhimligi.

O'rganilayotgan davrda adabiyot, ko'p tarmoqli fan sohalari, me'morchilik va tasviriy san'at rivojlanishi davom etdi. She'riyat yuksak pog'onalarga ko'tarildi.

XVIII-XIX asrlarda Markaziy Osiyo xalqlari musiqa madaniyatining rivoji navbatdagi rivojlanish bosqichlarini belgilab berdi. Tojik va O'zbek xalqlarida Shashmaqom turkumining shakllanish jarayoni kuzatiladi.

Xorazm maqomlari haqida. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari haqida.

Markaziy Osiyo va Rossiya o'rtaqidagi madaniy aloqalar ko'p asrlik tarixga ega. Ko'p san'at turlarida, hunarmandchilikda, badiiy ijodiyotda umumiylik qirralari kuzatiladi.

Musiqiy folklor. A.Eyhgorn va F.Leyseklar faoliyati haqida. Musiqiy folklor janrlari.

14-mavzu: O'zbek dostonchilik san'ati

O'zbek dostonlari.

Doston o'zbek folklorining keng tarqalgan yirik janrlaridan biri. O'zbek xalqining musiqa merosida dostonlar maxsus tarmoqni tashkil etadi.

"Alpomish", "Avazxon", "Kuntug'mish", "Ravshan", "Oshiq G'arib"

dostonlari.

Mashhur doston ijrochilari Ergash Jumanbulbul o'g'li, Fozil Yo'ldosh o'g'li, Po'lkhan shoir va boshqalar.

15-mavzu: O'zbek xalq raqs san'ati

O'zbek raqs maktablari.

Raqs nima? Raqsning arxaik shakllari. Pantomimaning ahamiyati. Xalq raqslari haqida.

Klassik toifadagi raqlarning vujudga kelishi va rivoji. O'zbek klassik raqlarining turlari va bir-biridan farqlanishi. Mahalliy raqslari. Raqs liboslari haqida.

16-mavzu: Xalq tomosha teatrlari

Xalq tomosha teatrlarida musiqa.

Teatr o'zbeklarga qadimiy zamonalardan beri qadron, keng tarqalgan ommaviy san'at turidir. Teatrning vujudga kelishi tarixidan.

XVIII-XIX asrlarda Buxoro, Farg'ona va Xorazm xalq teatrlari va ularning bir-birlaridan farqlab turuvchi belgilari. Teatr repertuari.

2 - SEMESTR

O'zbek musiqasi tarixi (XX asr)

Kirish. 1-Mavzu: XX asr boshlarida o'zbek musiqası

O'zbekistonda XX asr boshlarida siyosiy-ijtimoiy va madaniy muhit. O'rta Osiyo xalqlari Rossiya imperiyasi mustamlakachilik changalidan ozod bo'lishda jadidchilik harakatining paydo bo'lishi va mohiyati. Jadidchilik harakati ulug' namoyandalarining ijodiy faoliyati. Jadidchilar va qadimiyarlarni g'oyaviy kurashlari. Jadidchilarning matbuot va ma'rifiy faoliyati. Milliy uyg'onish davridagi o'zbek san'ati. Yevropa uslubidagi milliy teatrning bunyodga kelishida jadidlarning roli. O'zbek xalqining musiqiy merosi va uning XX asr boshlarida yashagan namoyandalari: hofiz va sozandalar.

2-Mavzu: O'zbekiston musiqa madaniyati (XX asrning 20-40 yillari)

20-40 yillarda o'zbek musiqasining rivojlanishi. Ijtimoiy va musiqiy-madaniy muhit. Badiiy havaskorlik jamoalarning tashkil topishi va professional san'atning rivojlanish jarayoni. Respublikada maxsus musiqa o'quv maskanlarining ochilishi, faoliyati. Professional teatrlar bunyodga kelishi. Ilk o'zbek drama, opera va baletlari. O'zbekiston radio eshittirish komiteti tashkil topishi va musiqiy targ'iboti. Radio va O'zbek davlat filarmoneyasi qoshidagi ijrochi jamoalar faoliyati. Bastakorlik san'ati namoyondalari. O'zbekiston kompozitorlar uyushmasining tashkil topishi va faoliyati.

3-Mavzu: Ikkinchı jahon urushi yillarda musiqiy hayot

40-50 yillarda musiqa madaniyatining rivoji.

Kontsert tashkilotlari va teatrlar faoliyati. Front kontsert brigadalarining tashkil topishi va faoliyati. Bastakor va kompozitorlar ijodiy faoliyati. Urush yillarda yaratilgan musiqali drama va operalar.

4-Mavzu: XX asrning 50-80 yillar musiqiy hayot

Respublikamiz madaniy hayotida sodir bo'lgan o'zgarishlar. 1948 yil modernistik musiqiy oqimlarni tanqid ostiga olgan qarori. O'zbek musiqa san'atiga ko'rsatgan salbiy ta'siri. Musiqiy o'quv yurtlar faoliyatini takomillashtirish. Tanlov, festival, qo'shiq bayramlari, simpozium va dekadalar. Filarmoniya, O'zbek estrada-kontsert tashkilotlari va teleradio qoshidagi eski va yangi tashkil topgan jamoalar faoliyati.

5-Mavzu: Musiqali teatr

O'zbek musiqali teatrining rivojlanish bosqichlari haqida.

O'zbek musiqali teatrining rivojlanishi. "Halima", "Farhod va SHirin", "Layli va Majmum", "Gulsara", "Tohir va Zuxra", "Algomish", "Ravshan va Zulkumor", "Nurxon", "Vatan ishqisi", "Zafar", "Alisher Navoiy Astrobodda" "Momo yer", "Ishqing bilan", "Kimga to'y, kimga a'za", "Yusuf va Zulayho", "Fotima va Zuhra", "Prometey", musiqali komediyalardan: "Oltin ko'l", "Toshbolta oshiq", "Jon qizlar", "Ajab savdolar", "O'jarlar" kabi sahna asarlari.

6-Mavzu: Musiqali drama, opera va balet

O'zbek musiqali teatri janrlari

Milliy drama, opera va balet san'atlarining rivojlanish jarayoni. Rus kompozitorlari tomonidan yaratilgan opera va baletlar, ularning tarixiy o'rinnlari, yutuq va kamchiliklari, janr muammolari.

Drama, bolalar va qo'g'irchoq teatrlar spektakllariga o'zbek kompozitorlarning yaratgan musiqasi.

7-Mavzu: Vokal musiqasi

O'zbek vokal musiqasi janrlari.

Qo'shiq va romans o'zbek kompozitorlari ijodiyotida. Romans janrinining rivojlanishi. Jo'rli va jo'rsiz xor san'atining rivojlanishi. Bir qismli vokal-simfonik janrlarning rivojlanishi. Ko'p qismli vokal-simfonik (syuita, kantata va oratoriya), janrlarning rivojlanishi. Syuitalar. Oratoriylar.

8-Mavzu: Cholg'u musiqasi

Cholg'u musiqasi janrlari.

O'zbekistonga simfonik musiqaning kirib kelishi. N.Mironov, V.Uspenskiy, V.Deshevov, Ippolitov-Ivanov, V.Zolotarev, S.Vasilenko, R.Glier, V.Uspenskiy, A.Kozlovskiy, G.Mushel asarlari. M.Ashrafiy, T.Sodiqov va Sh.Ramazonov, M.Leviev, M.Burxonov. 50-80 yillarda simfonik musiqaning turli janrlarini rivojlanishi.

Simfonik syuita, sifonik poema va simfonik uvertyuralar. Simfoniya. Cholg'u kontsert. Skripka, violonchel, truba, fleyta, ovoz uchun kontsertlar. Kamer-cholg'u musiqasi. Kamer-cholg'u musiqa janrlarining rivojlanishi. Yakka va ansambllar kompozitorlik ijodiyotida rivojlanishi. Torli kvartet. O'zbek xalq cholg'ulari uchun musiqa. O'zbek xalq cholg'ularining takomillashtirish masalasi, orkestr tashkil etilishi. Konservatoriyada xalq cholg'ulari kafedrasi ochilishi. Orkestr uchun musiqiy asarlar yaratish. Xalq va mumtoz kuylarni qayta ishslash, turli janrlardagi original asarlar. Damli cholg'ular orkestri musiqasi. O'zbek sozandalari damli orkestrlarda. Xarbiy, o'quv yurtlarida damli cholg'u orkestrlari. Ijro repertuarining boyitilishida O'zbekiston kompozitorlari xizmati.

9-Mavzu: Kino musiqasi

O'zbekiston kompozitorlari ijodida kino musiqa.

O'zbekistonda kino san'atining paydo bo'lishi. Ilk ovozsiz o'zbek filmlari va ularning musiqiy bezalishi. Ovozli o'zbek badiiy kinofilmlari. O'zbek badiiy kinofilmlarni yaratishda respublika kompozitorlarining xizmati.

O'zbek telefilmlari uchun bastalangan musiqa. Multiplikatsion kinofilmlarga yozilgan musiqa. Hujjatli kinofilmlar uchun yaratilgan musiqa.

10-Mavzu: O'zbek estrada musiqasi

O'zbek estrada musiqasi janrlari.

O'zbekistonda milliy estrada san'atining bunyodga kelishi. 1950-80 yillarda zamonaviy o'zbek estrada san'atining rivojlanishi. Estrada guruhlari. O'zbekiston teleradiosi qoshida simfo-jaz orkestrining tashkil topishi. Estrada qo'shiqchiligi. Taniqli ijodkorlar va ijrochilar.

11-Mavzu: Bolalar va o'smirlar uchun musiqa

O'zbekiston kompozitorlari ijodida bolalar va o'smirlar uchun musiqa.

Vokal musiqa. Yirik janrlardagi asarlar. Bolalar va o'smirlar musiqiy ijrochilik jamoalari. Bolalar va o'smirlar uchun turli cholg'u asboblar, ansambllar va orkestr uchun yaratilgan musiqiy asarlar.

12-Mavzu: O'zbekiston musiqashunosligi

O'zbekistonda musiqashunoslikning rivojlanish bosqichlari.

O'zbek xalq musiqa merosini o'rganish, namunalarini zamonoviy nota yozuviga olish tarixidan. O'zbekistonda etnomusiqashunoslik fani shakllanishi va rivojlanishi. Manboshunoslik fani, nazariy, tarixiy, tanqidiy, sharqshunoslik kabi sohalarning rivojlanishi.

Yangi davr musiqiy jarayonlari (1990 yillar). Siyosiy-ijtimoiy va madaniy hayot jarayonlari. Zamonaviy professional musiqa janrlarining rivojlanishi. Respublikamizda "O'zbekiston – Vatanim manim" qo'shiq bayrami, turli qo'shiq ko'rlik-tanlovlaring o'tkazilishi. "Sharq taronalari", "Ilhom – XX", "Simfonik musiqa" va boshqa xalqaro miqyosdagি musiqa festivallarining o'rni va ahamiyati.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar (Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim) o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha voziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Kushonlar davri musiqiy-madaniy hayoti. Tasviriy san'at va haykaltaroshlik namunalari yordamida qadimiyl musiqiy cholg'ular tuzilishini o'rganish. Mehnat qo'shiqlarinin tinglash va musiqiy tahlil qilish.
2. Borbadning hayoti va ijodi. Ud cholg'usi ijrosida musiqiy namuna tinglash. Tahlil qilish. Turkumli asarlardan namunalar tinglash.
3. Temuriylar davri musiqiy-madaniy hayoti.
4. Dutor cholg'usi ijrosida musiqiy namuna tinglash.
5. Abdurahman Jomiy g'azallari bilan ijro etiluvchi musiqiy namunalarni tinglash. Tahlil qilish.
6. Alisher Navoiy va musiqa.
7. Navoiy g'azallari bilan ijro etiluvchi musiqiy namunalar tinglash va tahlil qilish.
8. Navoiy mavzusi bilan bog'liq kompozitorlik ijodiyoti namunalar bilan tanishish.
9. XVIII-XIX asrlar musiqiy-adaniy hayoti.
10. Maqom turkumlaridan parchalar tiglash va tahlil qilish.
11. O'zbek dostonchilik san'ati.
12. Xorazm, Surxondaryo-Qashqadaryo dostonlaridan parchalar tinglash va tahlil qilish.
13. O'zbek xalq raqs san'ati.
14. O'zbekiston hududlarida keng rivoj topgan raqlarning video tasvirini ko'rish. Musiqiy tahlil qilish.
15. O'zbek bastakorlik ijodiyoti namunalaridan tinglash va tahlil qilish.
16. 20-40 yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish.
17. Urush yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish.
18. 50-80 yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish.
19. O'zbek kompozitorlarining drama, opera va baletlarini tinglash. Mavjud video namunalar orqali tasavvurga ega bo'lish. Musiqiy tahlil qilish.

20. Vokal musiqa. O'zbek kompozitorlarining qo'shiq, romans,a kapella, xor asarlaridan namunalar tinglash. Tahlil qilish.
21. Cholg'u musiqa. O'zbek kompozitorlarining simfonik, fortepiano asarlaridan namunalar tinglash. Tahlil qilish.
22. Kino musiqa. O'zbek kinofilmlaridan video namunalar tomosha qilish va musiqiy namunalar tinglash. Tahlil qilish.
23. O'zbek estrada musiqasi.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangn auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

1. Qadimgi davr musiqiy-madaniy merosini o'rganishda arxelogiyaning ahamiyati.
2. Ilk o'rta asrlarda O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati (Ayrитом, Bolaliqtепа, Tuproqqa'l'a, Dalvarzintепа).
3. VII-VIII asrlar musiqiy-madaniy hayoti.
4. Forobiy va ibn Sino asarlarida musiqa masalalarining yoritilishi haqida.
5. Urmaviy va Sheroziyning ijodi.
6. Alisher Navoiy asarlarida musiqa atamalari.
7. Kavkabiy va Changiy musiqa risolalari xususida.
8. O'zbek maqomlari (umumiy ma'lumotlar)
9. O'zbek klassik raqsi.
10. Mashhur baxshilarning hayoti va ijodi.
11. 20-40 yillar musiqiy-madaniy hayoti.
12. Ikkinchи jahon urushi yillarda musiqiy-madaniy hayot.
13. 50-80 yillar musiqiy-madaniy hayoti.
14. Musiqali dramalar, opera va balet san'ati.
15. Vokal musiqa.
16. Cholg'u musiqası.
17. O'zbek kino musiqasi.
18. O'zbek estrada musiqasi.
19. O'zbekiston musiqashunosligi.

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlар

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. O'rta Osiyo hududidan topilgan madaniy yodgorliklar.
2. Forobiy Sharq musiqa nazariyasining asoschisi.
3. Temuriylar davri cholg'ulari .
4. Sharq tasviriy miniatyuralarida "musiqiy lavhalar".
5. A.Navoiyning "Majolis un-nafois" asarida musiqaga oid ma'lumotlar.
6. Mahalliy uslublar.
7. Xorazm raqs san'ati.
8. "Alpomish" dostoni haqida.

MUSIQA TARIXI (O'ZBEK MUSIQASI TARIXI; JAHON MUSIQASI TARIXI; AN'ANAVIY O'ZBEK MUSIQASI; O'ZBEK MAQOMI TARIXI VA NAZARIYASI; SHARQ XALQLARI MUSIQASI TARIXI VA ETNO-JAZ) FANINING O'QUV DASTURI

	<p>9. A.Eyxorn va V.Leysekning musiqiy-etnografik faoliyati haqida. 10. O'zbek xalq cholg'ulari. 11. Jadidchilik harakati namoyandalarining ijodiy faoliyati. 12. Birinchi musiqiy o'quv maskanlar va birinchi teatrlar faoliyati. 13. Urush yillarda front-kontsert brigadalar va teatrlar faoliyati. 14. 50-80 yillarda o'zbek musiqa amaliyatiga kirib kelgan yangi janrlar. 15. Opera va balet teatri faoliyati. Muqimiy teatri faoliyati. 16. Musiqali drama, opera va balet. 17. Qo'shiq, romans, a kapella janrlari. 18. Simfonik musiqa, fortepiano musiqasi, organ musiqasi. 19. O'zbek kompozitorlari va kinematograflarining hamkorlik faoliyati. 20. Estrada san'atining yorqin namoyandalar. 21. O'zbek kompozitorlarning bolalar va o'smirlar uchun yaratgan asarlari. Bolalar jamoalari faoliyati. 22. O'zbek xalq musiqa merosi, zamonaviy nota yozuviga olish tarixi.</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • O'zbek musiqa madaniyatining ko'p asrlik rivojlanish tarixida hamda hozirgi zamon ko'p jihatli musiqa madaniyati; o'zbek musiqa madaniyati va san'atiga oid asosiy ma'lumotlar, yodgorliklar va manbalar <i>haqida tasavvurga ega bo'lish;</i> • o'zbek xalqi hayotining turli tarixiy davrlaridagi eng muhim musiqiy-tarixiy, ijodiy va amaliy jarayonlarni; O'zbekiston kompozitorlari ijodiyotining yo'nashlari va janrlari, uslublarini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi;</i> • O'zbekiston kompozitorlik ijodiyotining aosiy janr va shakllarini, uslubiy voqe'liliklarni tahsil etish; O'zbekiston zamonaviy musiqasidagi jarayonlarni tahsil etish va tanqidiy baholash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i>
4	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihibar.

5

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

Oraliq va yakuniy nazorat uchun talablar.

Talabalar bilimini nazorat qilish o'quv rejaga muvofiq belgilangan. Oraliq va Yakuniy nazorat 1, 2 semestrlarda o'tkaziladi.

Oraliq nazorati – reja asosida o'tilgan 5 ta mavzvu doirasidu test ko'rinishida yoki uchta savoldan iborat yozma ish shaklida o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat – reja asosida o'tilgan barcha mavzular doirasida tuzilgan savollarga og'zaki tarzda javob berish (biletlar uchta savoldan iborat bo'ladi va qo'shimcha ikkita savol berilishi mumkin).

6

Asosiy adabiyotlar

1. Жабборов, А.Х., Берматов С.М., Аъзамова М.Р. Ўзбек мусиқаси тарихи. Т., 2018.
2. История узбекской музыки. З т. Т., 1990.
3. Айходжаева Ш.И. Ўзбек мусиқаси тарихи (қадимги даврлардан XX асрга кадар). Т., 2020.
4. История музыки народов Средней Азии и Кашгетана. М., 1994.
5. Жабборов А. Мусиқанинг драмат ва комедийн яшнилари Ўзбекистон композиторларининг ижодиётиди. Г., 2000.
6. Иброҳимов О.А. Ўзбек халқ мусиқи ишони. Гулом. Гулим. Т., 1994.
7. Юнусов Р.Ю. Ўзбек халқ мусиқи ишони. Гулом. Гулим. Т., 2000.
8. Эргашева Ч.Э. История узбекской музыки (дромик времена до XX века). Т., 2021.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jumiyat bayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PI-6000-son. 2020 yil. 26-may.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. T, 2017.
3. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038.2018 yil. 28-noyabr.
4. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi).

5. Ражабов И. Мақомлар. Т., 2006.
6. Соломонова Т., Абдуллаев Р. Ўзбек мусиқаси тарихидан хрестоматия. Т., 1983.
7. Пугаченкова Г., Ремпель Л. История искусств Узбекистана. М., 1965.
8. ВызгоТ.С. Музыкальные инструменты Средней Азии. М., 1980.
9. Ўзбекистон халқлари тарихи. 1-жилд. Т., 1992.
- 10.Фитрат А. Ўзбек классик мусиқаси ва унинг тарихи. Т., 1993.
11. Кайковус. Қобуснома. Т., 1994.
12. Матёкубов О. Мақомот. Т., 2004.
13. Бобур Захирiddин Мухаммад. Бобурнома.Т.,1990.
14. Джами А. Трактат о музыке. Т., Пер. с перс. А.Н.Болдырева, ред. И комментарии В.М.Беляева. 1960.
15. Каримова З.Г. Навои в музыке. Т., 1988.
16. Музыкальнауа эстетика стран Востока. (общ. ред. и вст. статья В.П.Шестакова). Л., 1967.
17. Навоий А. Муқаммал асарлар тўплами. Мажолис ун-нафоис. 13-том. Т., 2002.
18. Орипов З. Шарқ мусиқий манбашунослиги. (Х-XI асрлар). Т., 2008.
- 19.Орипов З. X – XVI асрлар Марказий Осиё мусика манбашунослиги. Т., 2017.
20. Шодмонов Н. Ҳожа Абдулқодир Марог'ий. Т., 2000.
21. Фофурбеков Т. Сайланма. Т., 2009.
22. Юсупова М., Рахимова З., Ибрагимов О. Суфийские традиции в искусстве Мавераннахра XV-XVII вв. Т., 2010.

Axborot manbalari

1. <https://turkology.tk/library/354>
2. <https://www.cultinfo.ru>
3. <https://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
4. https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
5. <https://edu.e-history.kz/ru/'ublications/view/121>
6. <https://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharg-xalqlari-musiqasi/>
7. <https://ru.wiki'edia.org/wiki/Nisa>
8. <https://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskava-natsionalnaya-muzyka.html>
9. https://ru.wiki'edia.org/wiki/Uygurskie_mukamq
<https://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>

Jahon musiqaasi tarixi fanining asosiy maqsadi - bo'lajak mutaxassislarini tayyorlashdagi, ular oldilariga qo'yiladigan masalalarni yechishda ijodiy yondoshishga o'rgatishdan iborat. Bu fanni o'rganayotganda talabalar kompozitorlarning estetik didlariga ahamiyat berishlari kerak. Yosh mutaxassislarini shaxs sifatida rivojlanishlarida hamda shaxsiy ijodiy o'rirlarini topishlarda mazkur fan muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar - talabalar turli yo'naliishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Mazkur fan yuzasidan talaba musiqa san'ati rivojlanishi tarixiy jarayonining jamiyat tarixiy rivojlanishing evolyusiyasi bilan uzlusiz bog'liqligi, buyuk kompozitorlar ijodining jamiyat ma'naviy hayotiga ta'siri, musiqa haqida, uning mazmuni va ifodalash imkoniyatlari haqida tushuncha va tasavvurlarga ega bo'lishi talab etiladi. Ushbu fan bo'yicha talaba Yevropa musiqa madaniyatni, Amerika musiqa muktibi, Rossiya, Sharq xalqlari musiqa madaniyatini davrlari bo'yicha bilim va ko'nikmalariga ega bo'lganligini namoyish etishi zarur.

Sharq xalqlari musiqa an'analarini o'rganish bo'lajak bastakorlar, musiqa tadqiqotchilar, nazariyotchilar va o'qituvchilarining badiiy-ilmiy tafakkur ko'lamenti boyitish, musiqaviy dunyoqarashini kengaytirish uchun mo'ljallangan. Sharq xalqlari an'anaviy musiqa ijodiyotini o'rganish mavzulari tartibini belgilashda asosan musiqiy mintaqaviy (Yaqin va O'rta Sharq, Hindiston, Pokiston va b.) va musiqiy-uslubiy (Maqomot, raga, musiqiy folklor va h.k.) tasnif tamoyillariga tayanildi. Fanni o'rganishda talabalarning maxsus tayyorgarlik darajasi, xorijiy sharq tillarini bilishlari e'tiborga olinadi. Bunda ular maxsus musiqiy-nazariy va umummadaniy, sharqshunoslik fanlaridan yetarli darajada bilimga ega bo'lishlari zarur.

II. Asosiy qism Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi Kirish

Fanning mazmuni. U bilan bog'liq musiqiy janr namunalari, asosiy ilmiy tadqiqotlar, nota adabiyotlari haqida, ulardan unumli foydalish yuzasidan uslubiy tavsiyalar.

G'arbiy Yevropa musiqa madaniyatি.

1-mavzu: Qadimgil musiqa madaniyatları

Madaniyat rivojida antik madaniyatning ahamiyati. O'rta asrlar universalizm davrining musiqiy dunyoqarashi. Yevropa musiqining shakllanishida grigorian xoralining roli. O'rta asrlarda musiqiy nazariyu. Vizantiya musiqa madaniyatı.

2-mavzu: Uyg'onish davri

G'arbiy Yevropa mamlakatlaridu milliy polifonik muktablarning shakllanishi. Xor polifoniysi ustalari O.Lasso, Dj.Pulestema, Madrigal san'atining gullab-yashnashi. Yangi musiqiy notatsiyaning shakllanishi.

3-mavzu: Ma'rifat davri

Madaniyatdagi klassitsizm. Operaning tarqalishi va uning musiqiy-sotsial ahamiyati. Italiya va Fransiya musiqa teatrlarining buyuk namoyandalari. Instrumental musiqaning rivojlanish tamoyillari. Ensiklopediyachilar va musiqa. T.Shyuts, G.Gendel, G.Telean, G.Pesellarning ijodiy g'oyalari. Izlanish va xotima sifatida I.S.Bax ijodi. Bax dahosining tarixiy ahamiyati.

XVIII asr konsert hayotining gullab-yashnashi. Orkestr evolyusiyasi. Vena mumtoz maktabi va uning namoyandalari: Gaydn, Mozart, Betxoven, Glyuk. Ularning ijodi klassitsizm g'oyalaring ifodasi sifatida.

4-mavzu: Romantizm

XIX asr. Musiqada romantizm davri. Romantik musiqa maktabi uchun Fransuz revolyusiyasining ahamiyati. Romantik estetikaning asosiy tamoyillari. Turli milliy madaniyatlarda romantizmnning ko'rinishlari. Musiqiy romantizm namoyandalari F.Shubert, E.T.Gofman, K.M.Veber, G.Berlioz, F.Mendelson-Bartoldi, R.Shuman, F.Shopen, F.List, R.Vagner. Italian romantizmining o'ziga xos xususiyatlari. Dj.Rossini, G.Donitsetti, V.Bellini, N.Paganini ijodiyotida romantizm g'oyalaring aks topishi. Dj.Verdi ijodining tarixiy ahamiyati. I.Brams, A.Brukner, G.Wolf ijodida neoromantik tamoyillar va ularning keyingi davrlar musiqasiga ta'siri.

5-mavzu: XX asr musiqa madaniyati

Yangi davr musiqa madaniyati rivojlanish jarayonlarining murakkabligi. XX asr madaniyatining asosiy yo'nalishlari: verizm va simvolizm, impressionizm va ekspressionizm, neoklassitsizm, surrealizm, minimalizm, postmodernizm. Fransiyada impressionizmnning vujudga kelishi va rivojlanishi. K.Debyussi va M.Ravel ijodining estetik tamoyillari. Obraz va ifoda vositalarida novatorlik zamonaviy musiqaga Debyussi va Ravel musiqasining ta'siri. Madaniyatdagi ma'naviy harakat sifatida Avstriya ekspressionizmining shakllanishi. Ekspressionizm vakili bo'lgan buyuk simvolchi G.Maler. Yangi Vena maktabi va uning namoyandalari – A.Shonberg, A.Berg, A.Vebern. A.Shonbergning pedagogik faoliyati va qarashlari. Dodekafon sistemaning vujudga kelishi va uning zamonaviy musiqaning avangard tamoyillaridagi roli. Musiqiy neoklassitsizm XX asr musiqa madaniyatining asosiy yo'nalishi sifatida. XX asr badiiy oqimlarini o'z ichiga olgan universal ko'rinish sifatida I.Stravinskiy ijodi. I.Stravinskiy ijodi muammolari.

6-mavzu: XX asr fransuz, nemis, italyan, ingлиз musiqa madaniyati

Fransuz musiqa madaniyati. E.Sati va J.Kokto ijodiy g'oyalaring antiromantik va antiimressionistik yo'nalishdagi «oltilik» gruppasiga ta'siri. A.Onegger, D.Milo, F.Pulenk ijodining novatorlik yo'nalishlari. «Yosh Fransiya» ijodiy birlashmasi va uning diniy-panteistik asoslari. A.Jolive va O.Messian ijodida Sharqning roli.

Germaniya musiqa madaniyati rivojining murakkabligi. Madaniyatdagi ijodiy yo'nalishlarning turli ko'rinishlari. R.Straus, P.Xidemit, K.Orf ijodlarida neoklassik tamoyillar. B. Brexit g'oyalaring G.Eysler, K.Vayl, P.Desau musiqiy-sahna asarlariga ta'siri. K.Shtokgauzen, M.Kagel, V.Rim ijodida postmodernistik tamoyillar.

Italyan musiqasida yangi oqimlar verizm va uning namoyandalari: R.Leonkavallo,

P.Maskani, Dj.Puchinni musiqa teatri, Italian neoklassitsizmi, O.Respigi, A.Kadella, L.Nono, L.Dallapikolla, L.Berio ijodlari. XX asrda ispan musiqasining rivojlanish yo'llari. M.De Fali ijodida milliy an'analarning qayta tiklanishi. Shimoliy Yevropa davlatlari madaniyatlarining o'ziga xosligi. Ya.Sibelius simfonik konsepsiyasining o'ziga xosligi.

7-mavzu: Amerika musiqa maktabi

Amerika musiqa madaniyatining ko'ptarkibli tabiat. Shimoliy va Janubiy Amerika, Kanadaning o'ziga xosligi. AQSh milliy musiq madaniyatining shakllanishi. E.Makdauell, Ch.Ayvz, Dj.Gershvin, A.Koplend, A.Bernstaynning amerika musiqa madaniyatiga qo'shgan hissalar. Amerika djazining rivojlanish yo'llari. Myuziklning vujudga kelishi va rivojlanishi.

Lotin Amerikasi musiqa madaniyatining o'ziga xosligi. Zamonaviy professional va xalq musiqasiga Lotin Amerikasi raqs folklorining ta'siri. Braziliyaning yorqin bastakori E.Villalopes. Xindu, negr, kreol folklori zamonaviy ifoda vositalari bilan birgalikda uning musiqasida o'z ifodasini topganligi. Kuba musiqaasi. Kuba folklorining o'ziga xosligi. Kubada musiqiy professionalizmning rivojlanishi. A.Karpenter ijodiy g'oyalarining ahamiyati. Bastakorlar A.Roldan, A.G.Katurla, X.Ardevollarning ijodi.

8-mavzu: Sharqiy Yevropa musiqa madaniyati

Bolgariya, Vengriya, Chexiya, Slovakiya, Ruminiya, Serbiya, Xorvatiya, Makedoniya milliy bastakorlik maktablarining shakllanishida musiqiy-tarixiy jarayonlarning umumiyligi. Milliy doktrinalar va novatorlik izlanishlar. Milliy an'analarning tiklanishi va musiqiy yozuvning zamonaviy texnikasini egallah, xalq-qo'shiqchilik ijodi va bolgar xalq madaniyati. G.Vladiperov, M.Galiminov, L.Pitkov asarları. Yosh milliy bastakorlik maktablari uchun Bartok ijodiy g'oyalarining ahamiyati. Musiqiy neoklassitsizm yo'nalişidagi Bartok simfonizmi. Polyak bastakorlik maktabining badiiy tajribasi – M.Karlovich, P.Shumanovskiy, V.Lyutoslavskiy, K.Pandreskiy, M.Gureskiy. Dj.Enesku, P.Pentoyu ijodida rumin milliy an'analari ifodalananishining o'ziga xosligi. Chex, morav, slovak bastakorları ijodiy faoliyatlarining estetik tamoyillari – B.Martina, L.Yanachek, E.Suxonya. Yugoslaviya xalq va professional musiqasining ko'pmilliylik tabiat. Serbiya musiqasiga Sharqning ta'siri, Xorvatiya madaniyati bilan Avstriya va Vengriya mumtoz madaniyati bilan aloqasi. Serb mumtoz musiqasi namoyandası S.Makronyansning ijodiy faoliyat. G.Konyovich, M.Ristich, V.Nikolovskiy asarları.

4-semestr Rossiya musiqa madaniyati

9-mavzu: Rossiya musiqa madaniyatining boshlang'ich davri

Rus musiqasining boshlang'ich davrlari. Kiev rus madaniyatining birinchi markazi sifatida. Diniy musiqaning shakli bo'lgan «znamennoe penie». dostonchilik va uning musiqiy xususiyatlari. Rus musiqasining rivojida Novgorod shaxrining roli, qo'shiqchilar, guslyarlar, skomoroxlar madaniyati. Qo'shiqchilik an'analari va diniy musiqaga ko'povozlilikni kiritilishi.

10-mavzu: XVI-XVIII asrlar Rossiya musiqa madaniyati

XVI-XVII asrlarda rus musiqasining rivoji. Rus qo'shiqchilik kantilenasining tug'ilishi. Cho'zib kuylanadigan rus qo'shiqlari. Rus podshohlari saroyida musiqiy hayot. XVII asr rus madaniyatida ma'rifiy saroy tamoyillarining kuchayishi. Kant janrinining rivoji.

XVIII asrda boshqa milliy madaniyatlar bilan xalqaro aloqalarning kuchayishi. Birinchi navbatda Italiya va Fransiya milliy madaniyatları bilan. Rus bastakorlik matabining shakllanishi – M.Ye.Fomin, V.Pashkevich, M.Berezovskiy, D.Bartnyanskiy, I.Xandoshkin. Opera madaniyatining rivojlanishi.

11-mavzu: XIX asr Rossiya musiqa madaniyati

XIX asr musiqa madaniyati. Milliy ongning vujudga kelishi. Musiqiy madaniyatning rivojiga A.Pushkin ijodining ta'siri. Musiqiy teatr sohasidagi turli xil janrlar: drama musiqasi, opera, balet, vodevil. Maishiy romans. Rus romansining buyuk bastakorlari: A.Alabev, A.Verstovskiy, A.Varlamov, A.Gurilyov, P.Bulakov, M.Glinkalar rus musiqasida. V.Odoevskiy, D.Staxov, A.Serov faoliyati. XIX asr rus musiqasi mazmunining boyligi va turli shaklliligi. Opera va simfoniya. A.Dargomijskiy va «Kuchli tuda»: M.Balakirev, A.Borodin, M.Musorgskiy, M.Rimskiy-Korsakov, S.Kyui. Madaniyatning chuqur etik mazmunining ifodasi sifatida A.Rubinshteyn, P.Chaykovskiy, A.Lyadov, A.Glazunov, S.Taneev faoliyatları. XIX asr oxiri XX asrda rus madaniyatidagi modernistik tamoyillar. A.Skryabin, S.Raxmaninov, N.Metner, I.Stravinskij ijodi.

12-mavzu: XX asr birinchi yarmida rus musiqa madaniyati

XX asr rus musiqa madaniyati. Madaniyatning ma'rifiy ahamiyati. Jamiyat hayotida ommaviy qo'shiqlarning roli. Optimizm va entuziazm timsoli bo'lgan I.Dunaevskiy ijodi. Konsert hayotining turli shakllari. Musiqiy ijrochilikning rivojlanishi. Musiqiy teatrtdagi izlanishlar. S.Prokofev, D.Shostakovichlarning opera va baletlari. Eksperimentdan an'anaga tomon harakat.

1941-1945 yillardagi urush davrida musiqa. Musiqiy madaniyat – frontga. Musiqadagi epos, qahramonlik va dramatizm. D.Shostakovichning simfoniyalari, vokal-simfonik freskalari. XX asming 40-50-yillari musiqa rivojining qaramaqshiliklari va qiyinchiliklari. Mehnat va yaratuvchilik mavzulari. Musiqiya teatrida komik janrlar. Baletedagi qahramonona obrazlar. Neofolklor to'lqini. XX asr 60-70-yillar bastakorlar ijodidagi texnika va stil muammolari. Polistimistika. Kamer musiqasida intonatsion-janr izlanishlari. Kamer simfoniyasi va konsertlash, neoklassitsizmning ko'rinishi sifatida. M.Vaynberg, E.Dinisov, R.Shedrin asarlari. Musiqiy teatrning yangi janrlari.

13-mavzu: XX asr ikkinchi yarmida rus musiqa madaniyati

XX asr 80-yillari rus musiqasining neoromantik tamoyillari. Kompozitorlarning qadimiylar folklor va ma'naviy qadriyatlarga murojaati. Hayotni tushunib borishda xalq obrazi. Simfonik, xor, kamer, instrumental, vokal ijodda etik monolitlik. G.Sviridov, S.Sdonimskiy, A.Petrov, B.Tishenko asarlari.

XX asr 90-yillarda postmodernizm tamoyillari. S.Gubaydullina, A.Shnitke asarlari. Ommaviy janrlarda texnik progress. A.Petrov, V.Dashkevich, G.Gladkov, E.Artemevlarning kinofilmlar uchun yaratgan musiqlar.

14-mavzu: Ukraina, Belorussiya, Moldova, Zakavkaze, Baltiya musiqa madaniyatni

Ukraina, Belorussiya, Moldova, Zakavkaze, Baltiya musiqa madaniyatlarini rivojining asosiy tamoyillari. Milliy musiqiy an'analarning shakllanish jarayonlari. Musiqiy ta'limning vujudga kelishi va birinchi musiqiy ta'lim o'quv muassasalarini. Milliy musiqiy maktablar asoschilari – bastakorlari tomonidan rus va G'arbiy Yevropa musiqa an'alarini o'zlashtirish muammolari. Ijodning yangi tur va janrlarining shakllanishi – opera, balet, simfoniyalar, oratoriyalar, kantatalar. Stilistik va janrli yechimlarning turli xil ko'rinishlari.

15-mavzu: Markaziy Osiyo va Qozog'iston musiqiy madaniyatni

Tojikiston, Qirg'iziston, Turkmaniston, Qozog'iston madaniyatlarining rivojlanish tamoyillari. Og'zaki an'analarga bog'liq bo'lgan professional musiqa shakllarining vujudga kelishi. Musiqiy ta'limning vujudga kelishi. Birinchi madaniyat va san'at o'quv ta'lim muassasalarining paydo bo'lishi, bastakorlik maktablarining shakllanishi, musiqiy ijodning yangi shakl va janrlari: opera, balet, simfoniya, kantata, oratoriya. Janr va stilistik jarayonlarning turli xil ko'rinishlari.

III. Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakl va mazmuni

Mustaqil ta'limni tashkil etishda mazkur fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish mumkin:

- darslik, o'quv qo'llanma, maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha fanlar boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha mahruzalar qismini o'zlashtirish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
- yangi musiqiy texnik vositalar va texnologiyalarni o'rganish;
- talabaning ilmiy tekshirish (ijodiy) ishlarni (TTT) bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari yoki mavzularini chuqur o'rganish;
- faol o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashq'ulotlari (ishbilar o'yinlar, diskussiyalar, seminarlar, kollokviumlar va b.).

Mustaqil tahlimni tashkil etishning mazmuni axborot-tahlim resurslaridan, ta'lim muassasasida mavjud kutubxona, fonoteka va videoteka jamg'armasidan, reyectoriyaldan, o'quv laboratoriyalari, ovoz yozuvu studiyalari, teleradiokom'aniya kanallari va kontsert zallaridan ununli foydalanishdan, bajarilgan ishlarning tahlilini bayon etishdan iboratdir. Mazkur fanning xususiyatlaridan kelib chiqib kasbiy mahoratni rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni maqsadli amalga oshirish ham nazarda tutiladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

	<p>1.Gvido Aretinskiyning nota yozuvni.</p> <p>2.Qadimgi cherkov ladlar.</p> <p>3. G.F.Gendel ijodida Sharq.</p> <p>4.F.Shopen va Polyak musiqa san'ati.</p> <p>5.G.Berlizoning musiqiy tanqidiy qarashlari.</p> <p>6.F.List fortepiano ijrochiligining islohotchisi.</p> <p>7.R.Shubertning qo'shiqchilik lirikasi.</p> <p>8.Dasturli simfonizm rivojida G.Berlizoning «Fantastik simfoniyasining» ahamiyati.</p> <p>9.Dj.Rossinining opera ijodi.</p> <p>10.D.Verdi va italyan opera san'ati.</p> <p>11.F.Listning dasturli simfonik poemalari.</p> <p>12.F.Shubert romanslari.</p> <p>13.“Qudratli to'da” va rus musiqa san'ati.</p> <p>14. N.A.Rimskiy – Korsakov ijodida sharq mavzular.</p> <p>15.R.Shedrin ijodi.</p> <p>16. S.Prokofev baletlari.</p> <p>17. D.Shostakovich “24 prelyudiya va fuga” turkumi.</p> <p>18. L.Betxoven va simfonizm.</p> <p>19 .Musiqda impressionizm.</p> <p>20. XX asr musiqasini iznalishlar va omillar Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
8	<p style="text-align: center;">V. Ta'lif natijalari /Kasbiy kompetensiyalari</p> <p>Talaba biliishi kerak:</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jahon musiqa madaniyatining ko'p asrlik rivojlanish tarixida hamda hozirgi zamon ko'p jihatli musiqa madaniyati; jahon musiqa madaniyati va san'atiga oid asosiy ma'lumotlar, yodgorliklar va manbalar <i>haqida tasavvurga ega bo'lish</i>; • Jahon xalqlari hayotining turli tarixiy davrlaridagi eng muhim musiqiy-tarixiy, ijodiy va amaliy jarayonlarni; Jahon kompozitorlari ijodiyotining yo'nalishlari va janrlari, uslublarini <i>biliishi va ulardan foydalana olishi</i>; • Jahon kompozitorlik ijodiyotining asosiy janr va shakllarini, uslubiy voqe'liliklarni tahlil etish; Jahon xalqlarining zamonaviy musiqasidagi jarayonlarni tahlil etish va tanqidiy baholash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
9	<p style="text-align: center;">VI. Ta'lif texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar;

- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihamalar.

10

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

Oraliq va yakuniy nazorat uchun talablar.

Talabalar bilimini nazorat qilish o'quv rejaga muvofiq belgilangan. Oraliq va Yakuniy nazorat 1, 2 semestrlarda o'tkaziladi.

Oraliq nazorati – reja asosida o'tilgan 5 ta mavzu doirasida test ko'rinishida yoki uchta savoldan iborat yozma ish shaklida o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat – reja asosida o'tilgan barcha mavzular doirasida tuzilgan savollarga og'zaki tarzda javob berish (biletlar uchta savoldan iborat bo'ladi va qo'shimcha ikkita savol berilishi mumkin).

11

Asosiy adabiyotlar:

1. Галущенко И.Г. История музыки народов мира. Вып.3. – Т., “Музыка”. 2008. (www.сонсерваторий.уз)
2. История зарубежной музыки. Выпуск 1-6, М.-СПб., 1986-2001. И т.-535 б., ИИ т. –277 б., ИИИ т. – 533 б., ИВ т. – 529 б., В т. – 448 б.
3. История музыки. Выпуск 1-4, – М., 1981-1987. Ит.-623 б., ИИ т.- 580 б., ИИИ т.-486 б., ИВт.-525 б.
4. Qosimxo'jaeva S.B. Jahon musiqasi tarixi (XXasrning birinchi yarmi rus musiqa madaniyati) – Т., “Musiqa”. 2019.
5. Qosimxo'jaeva S.B. Jahon musiqasi tarixi (XXasrning ikkinchi yarmi rus musiqa madaniyati) – Т., “Musiqa”. 2020.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Т.: “O'zbekiston”, 2017. - 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatasining qo'shma majlisidagi nutq. – Т.: “O'zbekiston”, 2017. - 32 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruza. 2016-yil 7-dekabr. Т.: “O'zbekiston”, NMIU, 2017. 32.
4. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor

- yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi)
5. Бонфилд. Введение в музыковедение. -М.,2016
  6. Очерки по истории зарубежной музыки. – М., 1983.
  7. История и современность. – Л., 1981.
  8. Житомирский Д., Леонтьева О., Мяло К. Западный музыкальный авангард после второй мировой войны. – М.,1989.-303 б.
  9. Габитова А. Минимализм в музыке. – Т., 2007.-125 б.
  10. Музыкальная культура мира.-М.,2016

Axborot manbalari

1. <http://www.youtube.com>
2. <http://b2c.uz/catalog/youth/uz/musiqua>
3. www musika uz
4. <http://portasound.ru/music-search/musiqua-olami>

12

5-semestr

(An'anaviy o'zbek musiqasi asoslari)

I. Fanning mazmuni

"An'anaviy o'zbek musiqasi asoslari" fanning asosiy maqsadi - musiqa sohasidagi oliy ta'lim muassalarini talabalariga o'zbek an'anaviy musiqasining asoslari bo'lmish folklor san'ati va mumtoz musiqasining shakllanishi va taraqqiyot yo'li, ularning janrlari, ichki qonuniyatlarini va ijrochiligi haqida atroflicha ma'lumot berish, ularni o'rghanish va o'zlashtirishdan iborat. Shuning uchun ham talabalar ma'lum janrlar tarkibi, tushunchasi, asarlarni tnglab tahlil qilishlari va o'zlashtirishlari sohasidagi olib borilayotgan ishlari juda muhim ahamiyat kash etadi. Ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida bo'lajak mutahassislar o'zbek an'anaviy madaniyati tarixidan, har bir janrlarga oid bilim va ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar ma'lum yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo'yicha talabalar mukammal ravishda o'zbek musiqa madaniyatining tarixiy jarayoni, davrma-davr rivojlanish taraqqiyoti, urf-odatlar va marosimlar bilan bog'liq musiqa janrlari, ularning musiqiy qonuniyatlarini va ijrochiligi, har bir janrga xos xususiyatlari, marosim qo'shiqlaridan to maqomlarga yaratilgan asarlarni ijrochilik uslublari va maktablari, yirik ijrochi namoyandalar an'analari,hozirgi zamon saqlanishi va rivojlanishi borasidagi bilim va ko'nikmalarini bilan birga amaliy egallash zarurligi va ularning tavsifi berilishi namoyon etiladi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

**1-mavzu: Fanga kirish. O'zbekiston musiqa madaniyati
(og'zaki va yozma an'anadagi tarmoqlari va sohalari)**

Fanning o'rghanish jarayoni, asosiy mundarijasi. O'zbekiston musiqa madaniyati, uning asosiy tarmoqlari: musiqa ijodiyoti, musiqa ijrochiligi, musiqa ta'limi va musiqa ilm-fani. Ularning og'zaki va yozma an'analari yo'nalishlari. Har

biri o'ziga xos sohalar: o'zbek an'anaviy musiqasi va bastakorlik ijodiyoti; an'anaviy ijrochiligi (ashula va cholg'u yo'llari); an'anaviy ijrochilik mahorat "ustoz-shogird" maktabları. Bular o'zbek an'anaviy musiqasi yo'naliishiga xos. Mustaqillik davrida yetakchi yo'naliish. XXI asrda an'anaviy musiqा nomoddiy madaniy merosi sifatida. Uning ilmiy va amaliy o'zlashtirilishi, o'rganishi (tarixiy, etnografik, umumnazari va amaliy). Taqdimot, adabiyot, asosiy tushunchalar (yozma ifodasi).

2-mavzu: O'zbek an'anaviymusiqasi, uning asosiy xususiyatlari va janrlar tizimi

An'anaviy musiqा tushunchasi, ma'naviy boylik va madaniy merosi sifatida. Og'zaki an'anada yaratilishi, ijro qilinishi, saqlanishi, avloddan-avlodga o'tib, o'zlashtirilishi va rivoj olishi. Aytim-ashula va cholg'u yo'llari. Uning namoyandalari – xalq va yetuk sozandalar. Asosiy xususiyatlari: og'zakiylik, ommaviylik, an'anaviylik, badihago'ylik, professionallik, lokallik va b., ularning tavsifi. Ikkita yirik qatlam – musiqা folklori va mumtoz musiqasi. Ularning tushunchasi, xususiyatlari va janrlar tizimi. Taqdimot, adabiyot, tarkatish materiallari.

3-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasining taraqqiyot yo'li (tarixiy davrlanishi)

An'anaviymusiqा tushunchasi, uning an'anaviy madaniyatdagi o'rni, ko'p asrlik tarixiy rivoji. O'zbek xalqining musiqा madaniyati o'tmishda va hozirgi davrlarda. Ushbu musiqaning mavqeい, musiqiy qonuniyatlar, ijrochiligi. Taraqqiyot yo'li o'zbek davlatchiligi va o'zbek millati tarixi bilan bog'liqligi. Asosiy tarixiy davrlanishi: antik (m.a.1000 yillik-IV asr) – ilk shakllanishi. Boshlang'ich o'rtas (IV-VIII asrlar) – xalq musiqा ijodi rivoji, uning janrlar tizimi yuzaga kelishi, mumtoz musiqা va bastakorlik ijodiyoti. Yetuk o'rtas (IX-XVI asrlar) – tarixda sharq (musulmon) renessansi (uyg'unish). An'anaviy musiqा tushunchasi yuzaga kelishi, asosiy janrlar tizimi: sozandachilik, ashulachilik, dostonchilik, maqomchilik. Musiqа ilm-fani shakllanishi. Oxirgi o'rtas (XVII-XIX asrlar) – o'zbek musiqা madaniyati tushunchasi yuzaga kelishi; yangi janrlar – Shashmaqom, Xorazm va Farg'on-a-Toshkent maqomlari. Mahalliy madaniyatiga yevropa (rus) madaniyati ta'siri. O'zbekiston musiqा madaniyatini XX asrda – o'zbek an'anaviy musiqasiga yangicha qarash (yozib olish, nashrlar, ilmiy o'rganishi, kompozitorlik ijodiyotida qo'llash, yangi musiqा ta'limi orqali o'zlashtirish). Inqiroz (40-60 yillar). 70-chi yillardan tiklanishi, rivojlanishi. Xalqaro anjumanlar (Toshkent, 1975; Samarqand, 1978, 1983, 1987). Taqdimot, elektron materiallar.

4-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasining lokal xususiyatlari

Lokallik tushunchasi, uning asosiy mezonlari: geografik va madaniy muhit, qadimiy turmush tarzi, musiqा janrlarning mavjudligi, musiqा cholg'ulari tarqalishi va musiqা tili. Shevasi. O'zbek an'anaviy musiqasining lokallik uslublari – Farg'on-a-Toshkent, Buxoro-Samarqand, Qashqadaryo-Surxondaryo va Xorazm, ularning tavsifi.

5-mavzu: O'zbek musiqa folklori va uning janrlar tarkibi

O'zbek musiqa folklori tushunchasi, uning asosiy xususiyatlari. Janrlar tarkibi – amaliy va noamaliy, har biri cholg'u va aytim yo'llaridan iborat. Musiqa folklorining janrlar guruhi. Cholg'u yo'llari – asosiy musiqa janri cholg'u kuy (chaqiriq, usul, ohang, kuy, turkum). Aytim yo'llari – asosiy janrlari: aytim, yig'i-yo'qlov, xalq qo'shiqlari, qo'shiq turkumlari. Ularning lokal xususiyatlari va uslublari, mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi.

6-mavzu: Musiqa folklorining amaliy qo'shiqchilik janrlari

Musiqa folklorining amaliy janrlar guruhi. Cholg'u va aytim yo'llari. Cholg'u yo'llari: cholg'u kuy (chaqiriq, usul, ohang, kuy, turkum) – marosim, harbiy, cho'poncha, o'ynoqi. Aytim yo'llari: alla, mehnat, marosim, tarixiy qo'shiq-aytimlari. Turlari: mehnat – dehqonchilik, chorvadorchilik, hunarmandchilik; marosim – mavsumiy, oilaviy, maishiy, diniy-ibodat janrlari – ona allasi, mayda, shoxmoyilar, ho'sh-ho'sh, charx va b, ularning mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi.

7-mavzu: Musiqa folklorining noamaliy qo'shiqchilik janrlari

Musiqa folklorining noamaliy janrlar tarkibi: lirik va hajviy qo'shiqlar; dasturiy va dastursiz cholg'u kuylari hamda turkumlari. Maxsus qo'shiq janrlari – terma, qo'shiq, lapar, o'lan, yalla va ashula. Terma – oddiy va sodda qo'shiq janri, ashula esa – rivojlangan va mahlum darajada murakkab shaklli. Ularning mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi. Folklor va nomoddiy madaniy meros.

8-mavzu: O'zbek marosim musiqasi

Marosim, urf-odat, udum, bayram tushunchalari. Marosim va musiqa. O'zbek marosim musiqasi, uning mavqeい va janrlar tarkibi – mavsumiy marosim, oilaviy-maishiy marosim va diniy ibodat marosim musiqasi. Ularning mavqeい, janrlar tizimi. Marosim musiqasining lokal xususiyatlari. Marosim cholg'u yo'llari va marosim aytim yo'llari. Ichki qonuniyatlar.

9-mavzu: Mavsumiy marosim musiqasi

Mavsumiy marosim musiqasi, uning tushunchasi, tarkibi (yil fasllari, tabiat hodisalar, taqvim, mavsumiy va mavsumiy-mehnat marosimlari). Mavsumiy marosim musiqasi tushunchasi va tasnifi (bayramona, fasli va taqvimiy). Mavsumiy marosim qo'shiqlari (Navro'z, Sumalak, Yil boshi, Boychechak, Sust xotin, Choy momo, Ramazon va b.). Mavsumiy qo'shiqlari ichki qonuniyatlar va ijro xususiyatlari. Cholg'u yo'llari – chaqiriqlar, usullar va ohanglar. Ularning ijro uslublari (Navro'z bayrami qo'shiq va cholg'u yo'llari)

10-mavzu: Oilaviy-maishiy marosim musiqasi va uning tasnifi

Oilaviy-maishiy marosimlari, ularning tasnifi. Oilaviy-maishiy marosim

musiqasi. Uning tushunchasi, cholg'u va aytim yo'llari tasnifi – to'y marosim, azamotam va maishiy marosim. To'y marosim musiqasi (cholg'u va aytim yo'llari), uning tushunchasi: oila tantanalari – Beshik, Sunnat, Muchal va Nikoh to'ylari. Uning tarkibi. To'y marosim qo'shiqlari janrlari – muborak, qutlov, o'lan, yor-yor, kelin salom. Nikoh to'yi marosim qo'shiqlari, ularning funktsiyasi, tarkibi, tuzilishi, ijrochiligi. Lokal to'y marosim qo'shiqlari (Buxoro – mavrigi, Samarqand- qarsak, Farg'ona vodiysi – naqsh, ustoz-saptoresh va b., Xorazm – to'y boshlovi, qutlovi, aytishuvlari, to'y javobi va b.). Namoyandalar g' sozanda (Buxoro), yallachi (Farg'ona), xalfa (Xorazm). Marsiya qo'shig'i dafn marosimi bilan bog'liq. Azamotam marosim aytimlari (asosiy janr – yig'i). Sadr marosimi va aytimi. Maishiy marosim aytimi – davolash marosimi (Badik). Ularning mavqeい, qonuniyatlarini va ijrochiligi.

11-mavzu: Diniy-ibodat marosimni musiqasi

Qadimiy e'tiqod va din bilan bog'liq marosimlari "Avesto", shomonlik marosimlari. Islom va musiqa. Diniy-ibodat marosim musiqasi, uning tushunchasi va janrlar tizimi (qadimiy e'tiqod, shomonlik, islom dini bilan bog'liqligi). Xususiyati va mavqeい (ashula yo'li, professionallik, originallik). Shomonlik davolash marosimi va aytimi (ko'ch, ko'chirik, qaytarma, jaxr), tuzilishi, ijrosi. Islom imrosimlari va bayramlari (origil tili, uning qonuniyatlariga amal qilish). Janrlari – azon, Qur'on aytimi, mavludi, zikr. Qur'on aytimi uslublari – tilovat, qiroat, tajvid. Diniy mavzuidagi ashula yo'llari (munojot, naht, xonakoiy, qalandar va b.).

12-mavzu: O'zbek musiqa cholg'ulari va an'anaviy cholg'u musiqasi

Musiqa cholg'ulari tushunchasi (moddiy va ma'naviy boyliqlari, musiqa tarixi omili). O'zbek musiqa cholg'ulari xilma-xilligi va ularning zamonaviy amaliyotdagi o'rni (an'anaviy, qayta ishlangan, qayta tiklangan, innovatsion va b.). musiqa cholg'ularining tarixiy rivojlanish jarayoni. Cholg'ushunoslik fani (organologiya). Tasniflash – o'tminsh va zamonaviy (uchta guruhg'a bo'ilinishi). Yangicha tasnif (tovush chiqarish xususiyati orqali) – xordofonlar, aerofonlar, membranafonlar, idiofonlar; ularning turlari. Musiqa cholg'ulari tuzilishi, vazifasi va ijrochiligi. An'anaviy cholg'u ansambllari tarkibi. An'anaviy o'zbek cholg'u musiqasi, uning mavqeい va janrlar tarkibi – an'anaviy folklor (amaliy va noamaliy) va an'anaviy mumtoz (cholg'u kuy, turkum, maqom cholg'u yo'llari). Cholg'u musiqasining ichki qonuniyatlarini (kuy, shakl, lad, ritm, usul), ijrochilik xususiyatlari (ijro texnikasi, usulubi va usuli).

13-mavzu: O'zbek mumtoz musiqasi va uning janrlar tarkibi

O'zbek an'anaviy musiqasining qatlamlari – folklor va mumtoz musiqasi. O'zbek mumtoz musiqasi, taraqqiyot yo'li. Yetuk sozandachilik, bastakorlik ijodiyoti. Ustoz-shogird ijrochilik mahorat maktablari. An'ana va zamonaviylik. Yangi musiqa ta'limi tizimida mumtoz musiqaning o'rni. O'zbek mumtoz musiqasi tushunchasi, uning asosiy xususiyatlari (og'zakiylik, an'anaviylik, ma'lum darajada mualliflik,

professionallik, ustoz-shogird an'anasi, yuqor ijrochiligi va b.). Mumtoz musiqasining lokal xususiyatlari. O'zbek mumtoz musiqasining janrlar tarkibi – cholg'u yo'llari (cholg'u kuy va turkumlari, maqom cholg'u yo'llari va turkumlari, ashula yo'llarinig variantlari) va ashula yo'llari (mumtoz ashula yo'llari, katta ashula, o'zbek dostonlari, maqomlar (maqom ashula yo'llari va yirik turkumlari-Shashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari). Mumtoz musiqasi mavqeい, musiqiy qonuniyatlar, ijrochiligi, ijrochilik maktablari va yirik namoyandalari.

14-mavzu: Mumtoz ashula yo'llari (tanovorlar misolida)

O'zbek mumtoz ashula yo'llari, taraqqiyoti, ashulachilik san'ati. Shehriyat va musiqa (mumtoz she'riyat, aruz vazni, shehr shakllari). Mavqeい, mavzui, shakli, ichki qonuniyatlar. Ijrochilik (professionallik, kasbiylik). Ustoz-shogird ijrochilik maktablari (sozandachilik, ashulachilik, baxshichilik, maqomchilik va b.), lokallik xususiyatlari, an'analar, namoyandalari. O'zbek mumtoz ashula yo'llari janrlar tarkibi – mumtoz ashula, mumtoz yalla, tanovorlar, suvora, naqsh va b. Ashula namunalari, tuzilishi va ichki qonuniyatlar.

15-mavzu: Katta ashula – yirik ashula yo'li

Katta ashula – yirikashulayo'li (janr, uslub, usul). Janr xususiyatlari (lokallik, o'zigaxoslik, ijrouslubi, hamnafaslik va b.). Mavzui, janr tarkibi (yovvoyi maqom, yovvoyi ashula, yakkaxonlik va b.). Ijrochilik sharti va uslubi. Shakli, tuzilishi, ichki qonuniyatlar. Ijrochiligi va maktablari (Qo'qon, Marg'ilon, Toshkent, Andijon, Namangan), yirik namoyandalari. An'ana va zamonaviylik (bastakorlik va kompozitorlik ijodiyoti, amaliyot). Katta ashula – insoniyat durdonasi.

16-mavzu: O'zbek dostonlari, uning tasnifi va ijrochilik qonuniyatlar

Doston tushunchasi (hikoya), uning o'rini va ahamiyati. Doston janri, uning genezisi va rivojlanish sharoitlari. Taraqqiyoti. Dostonchilik – o'ziga xos mumtoz san'at turi. So'z (hikoya), musiqa (kuy), she'r, aytim va aktyorlik mahorati uyg'unligi. Badihago'yilik va xotira. Saqllovchi va yetkazuvchi (baxshi, shoir, yuzboshi, dostonchi, jirovvab.). Bir vaqtida nasriy, nazmiy va musiqiy asar. Mavzu bo'yicha tasnifi – qaxramonlik-botirlilik (Alpomish, G'o'ro'g'li), tarixiy (Samarqandnoma, Sohibqiron), ishkay yoki romanik (romantik) – keng tarqalgan (Tohir va Zuhra, Oshiq G'arib va Shohsanam, Farhod va Shirin va b.), kitobiy (Alisher Navoiy, Layli va Majnun, Farhod va Shirin). Janr tarkibi – musiqiy matal, qissa, jirov, doston. Mavqeい, xususiyati. Assoiy musiqiy-poetik janri – terma. Baxshichilik san'ati. Doston – yirik mumtoz musiqasi janri. Doston janri – terma, uning kuylari – nola, nag'ma, baxshi kuy. Har bir dostonda 5 tadan 72 gacha kuy qo'llanadi. Ommabop xalq qo'shiq va kuylari ishlataladi. Terma tuzilishi, kuy rivoji, shakli. Doston tuzilishi va ijrochiliqi (Sayqal, Terma, doston hiqoya, she'r va musiqa). Ijrochilik uslublari – ikkit yo'naliш. Bo'g'iq ovoz – rechitativ tomoq uslub yoki do'mbira jo'rnavozligida (Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo), uning tuzilishi. Ichki ovoz – qo'shiqsimon-

kuy chang cholg'u ansambl jo'rnavozligida (Xorazm). Cholg'u tarkibi – yakka va guruh. Baxshichilik san'ati, uning lokal xususiyatlari, ijrochilik maktablari (Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo, Xorazm shirvoniy va ironiy). Qoraqalpoq dostonchiligi – baxshi va jirov. An'ana va zamonaviylik.

17-mavzu: O'zbek maqomlari (O'zbekistonda maqomot tizimi)

Maqom tushunchasi (arabcha – maqam – dam olish, istiqomat joyi). Ilk bor tasavvuf ta'llimotida. Musiqada – parda, asar, turkum janri. Maqom ibora ta'rifi, uning zamonaviy variantlari – maqam, mug'om, muqom, maqom, dastgoh va b. Maqomot, tarixi, taraqqiyoti. O'rta asr olimlari risolarida maqom haqida ma'lumotlar. 12 maqom turkumi va tizimi. Yozma manbalar. Maqomotning tarixiy, umumnazariy va amaliy asoslari. Og'zaki va yozma an'analar. Maqom to'plamlari va ilmiy tadqiqotlari. Maqomshunoslik ilmi va fami. O'zbek maqomlari. Ularning janrlar tarkibi – maqom cholg'u yo'li, maqom ashula yo'li, maqom cholg'u va ashula turkumlari, yirik maqom turkumlari – Shashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari. Maqom tadqiqotchilari. Yirik anjumanlari (Toshkeut, 1975; Samarqand, 1978-1987, 1997-2017 (Sharq taronalari), Dushanba, 1990, Islara, 2003; Olmati, 1994 vab.). Shashmaqom – insoniyat durdonasi (Xalqaro maqom festivali).

18-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasi – nomoddiy madaniy meros ishlafida (insoniyat durdonalari)

Nomoddiy madaniy merosi tushunchasi, uning umumbashariy ahamiyati. YUNESKO Konvensiyasi (2003). O'zbekistonda nomoddiy madaniy merosi bilan bog'liq Qonun (2009) va Davlat dasturi (2010), ularning ahamiyati. NMM-ning asosiy yo'nalishlari – beshta (til bilan bog'liq shakllari, ijro san'ati (musiqa, raqs, tomosha, xalq o'yinlari); urf-odat, marosim va bayramlar; koinot va tabiat bilan bog'liq urf-odatlar va badiiy hunarmandchiligi. O'zbekiston nomoddiy madaniy merosi milliy ro'yxati. Insoniyat durdonasi – YUNESKO loyihasi va dasturi. O'zbek an'anaviy musiqasi – nomoddiy madaniy merosi sifatida. O'zbekiston NMM insoniyat durdonalari – Boysun madaniy muhiti, Shashmaqom, Katta ashula, Navro'z, Askiya va b.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar (Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'llim)o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha voziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Musiqa folklorining aytim va cholg'u yo'llari
2. O'zbek marosim musiqasi
3. O'zbek mumtoz ashula yo'llari, katta ashula
4. O'zbek dostonlari, uning lokal ijrochilik uslublari
5. O'zbek an'anaviy cholg'u musiqasi (yakkasoz va ansambl)

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar uchun tavsiya etilgan mavzular:

1. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi
2. O'zbek musiqa folklori, uning amaliy va noamaliy qo'shiqchilik janrlari
3. O'zbek marosim musiqasi, uning janrlar tarkibi
4. O'zbek musiqa cholg'ulari va an'anaviy cholg'u musiqasi
5. O'zbek mumtoz ashula yo'llari
6. Katta ashula – insoniyat durdonasi
7. O'zbek dostonlari va uning ijrochilik uslulari
8. An'anaviy ijrochilik – nomoddiy madaniy merosi

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. "Maqam-maqom-mug'om" tushunchalarilari o'rta asr olimlarning musiqiy-nazariy risolalarida.

2. "Musiqa haqida risolalar" – an'anaviy musiqaning ilk musiqiy-ilmiy manbalari.
3. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi.
4. O'zbek marosim musiqasi va uning tasnifi.
5. Marosimlar, urf-odatlar va an'analar ma'lum voha bo'yicha.
6. O'zbek musiqa folklori va uning lokal xususiyatlari.
7. O'zbek musiqa cholg'ulari tarixidan.
8. Dostonchilik san'ati va uning lokal ijrochiligi.
9. O'zbekistonda maqomat.
10. "Shashmaqom" – Markaziy Osiyo mumtoz musiqasi durdonasi.
11. "Maqam-maqom-mug'om" tushunchalarilari o'rta asr olimlarning musiqiy-nazariy risolalarida.

12. "Musiqa haqida risolalar" – an'anaviy musiqaning ilk musiqiy-ilmiy manbalari.
13. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi.
14. O'zbek marosim musiqasi va uning tasnifi.
15. Marosimlar, urf-odatlar va an'analar ma'lum voha bo'yicha.
16. O'zbek musiqa folklori va uning lokal xususiyatlari.
17. O'zbek musiqa cholg'ulari tarixidan.
18. Dostonchilik san'ati va uning lokal ijrochiligi.
19. O'zbekistonda maqomat.
20. "Shashmaqom" – Markaziy Osiyo mumtoz musiqasi durdonasi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

13	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - an'anaviy madaniyat tushunchasiga ega bo'lishi; - zamonaviy nomoddiy madaniy meros iborasiga munosabat bildirish va uning sohalarini bilish, keyinchalik ulardan ijodkorlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatlarini jarayonida foydalanish manbalar <i>haqida tasavvurga ega bo'lishi</i>; - o'zbek xalqi hayotidagi urf-odatlardan va marosimlarda musiqaning o'rni, ma'lum davrlarda yaratilgan asarlarning ahamiyati, ularni ma'naviy boyliq sifatida ezozlash va muhofaza qilish zarurligi bilish; - an'anaviy musiqa namunalari tinglab, uslub va usullari aniq bilish, lokal (mahalliy) uslublari va ustoz-shogird maktablari bilish, yorqin misollari orqali tahlil etish <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; - an'anaviy musiqasiga oid adabiyotlardan va turli nota to'plamlaridan foydalanish, ularni tahlili va tanqidiy baholash bilimlariga ega bo'lish; - o'zbek an'anaviy musiqaasi va umuman sharq xalqlari musiqaasi an'analari mushtarakligi, ularni qiyoslash va o'ziga xos jihatlarini zamonaviy uslublari malakalariga ega bo'lishi kerakligi anglash zarurligi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
14	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrplash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihibar.
15	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>

16

Asosiy adabiyotlar

1. Абдуллаев Р.С. Обряд и музыка в контексте культуры Узбекистана и Центральной Азии. Ташкент, 2006.
2. Абдуллаев Р.С. Байсун. Традиционная музыкальная культура. Ташкент, 2006.
3. Абдуллаев Р.С. Ўзбек мумтоз мусиқаси. Тошкент, 2008.
4. История узбекской музыки. 1-3 том. Т., 1972-1973, 1991.
5. История музыки Средней Азии и Казахстана. М., 1995.
6. История узбекской музыки. М., 1979.
7. Соломонова Т., Абдуллаев Р. Ўзбек мусиқаси тарихидан хрестоматия. Т., 1983.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'naliishi bo'yicha harakatlar strategiyasi (elektron versiyasi).
3. Mirziyoev Sh.M. O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. PQ-3391. 2017 yil. 17-noyabr.
4. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038. 2018 yil. 28-noyabr.
5. Mirziyoev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-6000-son. 2020 yil. 26-may.
6. Abdullaev R.S. Obryadovaya muzыka Sentralnoy Azii. Tashkent, 1994.
7. Abdullaev R.S., Hakimov A.A., Toshmatov O'. va b. O'zbekiston nomoddiy madaniy merosi ro'yhati. Toshkent, 2016.
8. Беляев В.М. Музыкальные инструменты Узбекистана. М., 1933.
9. Вызго Т.С. Музыкальные инструменты Средней Азии. М., 1980.
10. Даукеева Саида. Философия музыки Фараби. Алматы, 2002.
11. Жўраев М. Ўзбек мавсумий маросим фольклори. Тошкент, 2008.
12. Ибрагимов О. Фергано-Ташкентские макомы. Ташкент, 2006.
13. Кароматов Ф.М. Узбекская инструментальная музыка. Ташкент, 1972.
14. Matyoqbov O. Maqomot. Toshkent, 2004.
15. Матякубов О. Узбекская классическая музыка. 1-2 тома. Ташкент, 2015.
16. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. Toshkent, 1963.
17. Rajabov I. Maqomlar. Toshkent, 2006.
18. Юнусов Р. Макомы и мугамы. Ташкент, 1992.
19. Fitrat A.O'zbek klassik muzikasi va uning tarixi. Toshkent, 1992.

Axborot manbalari

1. <http://turkology.tk/library/354>
2. <http://www.cultinfo.ru>
3. <http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
4. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
5. <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>
6. <http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/>
7. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa>
8. <http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instrumens/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.tml>
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Uygurskie_mukami
10. <http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>
www.advantour.com/rus/tajikistan/traditions/music-dances.htm

17

6-semestr (O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi) I. Fanning mazmuni

"O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi" fanining asosiy maqsadi – talabalarda kasbiy musiqa janrlari tasnifi, o'zbek maqomlari tarixidan, o'rta asr O'n ikki maqom tizimi, Shashmaqom, Xorazm maqomlari va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining nota yozuvlari, eng muhim tarixiy, nazariy va ijrochilik masalalari kabi mavzularni bilishga qaratilgan.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo'naliishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iborat. Ayrim mavzularga doir muloqotlar o'tkazish, suhabatlar uyuşitirish, musiqiy namunalarni tahlil etish va tinglash, katta hajmli mavzular o'tib bo'lgandan so'ng, semestr yakunlarida turli xil shakllarda sinov darslarini o'tkazish tavsiya etiladi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Fanga kirish. Maqomlar tarixidan

Kirish.Fanning maqsad va vazifalari. Maqom san'ati o'zining ko'p asrlik tarixiga ega. Bu tarixni o'zaro farqli ikki qatlama ajratish mumkin. Birinchi davr mazmunini maqomlarning makon-zamon nuktai nazaridan juda kadimiy kelib chiqish ildizlari, dastlabki kuy-ohang qatlamlarini o'rganish masalalari tashkil etadi. Tabiiyki, bu davrda hozirda ma'lum tom ma'nodagi maqomlar bo'lmagan. Tom ma'nodagi maqomlar tarixi aslida turli davr va qatlama musiqa namunalari asosida usluban badiiy yaxlit musiqiy tizimlar shakllantirilgan paytdan boshlanadi.

2-mavzu: O'n ikki maqom tizimi

O'n ikki maqom tizimi ilk bor XIII asrda yashab ijod etgan musiqashunos olim Safiuddin Urmaviy tomonidan ilmiy tasnif etilgan bulib, bu tadqiqot uning «Kitab ul advor» risolasida uz ifodasini topgan. Un ikki maqom tizimi tarkibiga Usshshoq, Navo, Busalik, Rost, Husayniy, Hijoz, Rohaviy, Zangula, Iroq, Isfaxon, Zirofkand, Buzurg kabi maqomlar kiritilgan. SHuningdek, uning tarkibidan 24 sho'ba va 6 ovoz ham o'rincilgan.

3-mavzu: Shashmaqom turkumi. Tarixiy shallanish va tuzilish asoslari

O'zbek-tojik xalqlari mumtoz musiqasi – Shashmaqom XVIII asr o'rtalarida Buxoroda, saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunoslari tomonidan olti maqomdan iborat mahobatli turkum tarzida ifoda etilgan. Mazkur maqomlar Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq deb nomlanadi. Ta'kidlash joizki, Shashmaqom deganda, eng avvalo, tovush pardalarning olti xil ko'rinishdagi mukammal uyushmasi tushuniladi.

4-mavzu: Shashmaqom. Mushkilot bo'limi

O'zbek-tojik xalqlari mumtoz musiqasi – Shashmaqom XVIII asr urtalarida Buxoroda, saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunoslari tomonidan olti maqomdan iborat mahobatli turkum tarzida ifoda etilgan. Mazkur maqomlar Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq deb nomlanadi. Ta'kidlash joizki, Shashmaqom deganda, eng avvalo, tovush pardalarning olti xil ko'rinishdagi mukammal uyushmasi tushuniladi.

5-mavzu: Gardun, Muxammas va Saqil cholg'u yo'llari

Gardun nomi bilan yuritiluvchi cholg'u kuylari Tasnif va Tarje'dan so'ng ijro etiladi. Uning nomi asosiy maqomlarga ko'shib aytildi. Iroq maqomida esa Gardun uchramaydi.

Muxammas cholg'u kuylari uzidan oldin yangrovchi kuylardan farqli o'larok, bir va bir nechta ko'rinishda namoen buladi. Jumladan, Shashmaqomda jami 16 ta Muhammas mavjud.

Olti maqomning Mushkilot bo'limlari Saqil nomli kuy bilan yakunlanadi. Saqil kuylari Muxammas kabi xar bir maqomda bir nechta ko'rinishda keladi. Saqillarda avvalgi kismlarda namoen bulgan muhim jihatlar umumlashtirilib, bosib o'tilgan mushkilot yuliga yakun yasaladi.

6-mavzu: Nasr bo'imi. Ustoz-shogird an'analar. Birinchi guruh sho'balari

Maqomlarning ashula bo'limi umumiyy nom bilan Nasr deb ataladi. Maqom ashulalari aytim san'atining murakkab va mukammal namunalarini namoyon etadi. Shu bois ularni kuylash uchun maxsus amaliy malaka va ijroviy mahorat talab etiladi. Bunga erishish uchun esa musikiy tahsilning ustoz-shogird an'anasini qo'llanib kelning.

MUSIQA TARIXI (O'ZBEK MUSIQASI TARIXI; JAHON MUSIQASI TARIXI; AN'ANAVIY O'ZBEK MUSIQASI; O'ZBEK MAQOMI TARIXI VA NAZARIYASI; SHARQ XALOLARI MUSIQASI TARIXI VA ETNO-JAZ) FANINING O'QUV DASTURI

Shashmaqomning Nasr bo'limi ikki guruh sho'balardan iborat. Birinchi guruhning tarkibi odatda, Saraxbor, Talkin, Nasr deb nomlanuvchi asosiy ashula yo'llari va ularning taronalari hamda yakuniy Ufar qismlaridan tashkil topadi.

7-mavzu: Saraxbor ashula yo'llari

Saraxbor – bosh xabar, bosh mavzu kabi ma'nolarda keladi. Zero, xar bir maqomning ashula yo'li Saraxbor bilan boshlanadi va shu tariqa, uming kuy-ohangi, tayanch pardalari, namud-avylari, xullas shaklu-shamoyili qolgan ashula yo'llari uchun muxim asos bulib xizmat kiladi. Saraxbor kaysi maqomga mansub bulsa, shu maqom nomiga qo'shib aytildi, masalan, Saraxbori Buzruk, Saraxbori Rost va h.k.

8-mavzu: Talqin sho'balari

Saraxborlarga xos shakliy tuzilma qolipi (muqaddima, daromad, miyonxat, dunasr, avj, tushirim) Talqin va Nasr nomli ashula yo'llari uchun xam asos qilib olinadi. Ammo mazkur aytim yo'llari Saraxborlardan doira usullari bilan farqlanadi.

9-mavzu: Nasr sho'balari va Ufar ashula yo'llari

Nasr nomli sho'balari Shashmaqomda quyidagi nomlarda keladi. Buzrukda – Nasrulloyi, Nasri Uzzol; Rostda – Nasri Ushshoq, Navro'zi Sabo; Navoda- Nasri Bayot, Orazi Navo, Xusayniy Navo; Dugohda - Nasri Chorgoh, Orazi Dugoh, Xusayniy Dugoh; Segohda - Nasri Segoh, Navro'zi Xoro, Navro'zi Ajam; Iroqda – Muhayyari Iroq. Asarlarni nazariy tahlil kilish.

Shashmaqomning birinchi gurux sho'balari Ufar nomli ashula bilan yakunlanadi. Bunda odatda, Nasryo'llarida kelgan parda oxanglarining uch xissali yoki olti hissali raksbob doira usuliga hamoxang bog'lanishi nazarda tutiladi.

10-mavzu: Shashmaqom ashula bo'limining ikkinchi guruh sho'balari

Buxoro maqomlarining ikkinchi guruh sho'balari turkumlanishida o'zgacha qonuniyatlar namoyon bo'ladi. Bunda Savt va Mo'g'ulcha nomli ashula yo'llari yetakchi o'rinn tutadi. Savtlar odatda 1-guruh sho'balarining Talqin va Nasr yullari asosida yaratilgan bo'lsa, Mo'g'ulchalar Saraxborlar asosida shakllantirilgan.

11-mavzu: Savt va Mo'g'ulcha sho'balari, ularning shohobchalari

Savt ashula yo'llari Segoh va Iroq maqomlaridan tashqari, qolgan to'rtta maqomda uchraydi. Savt namunalari rivojlangan ashula yo'llari bo'lib, ularda ham daromad, miyonxat, dunasr, avj va tushirim kabi shakliy qismlar qo'llaniladi.

Shashmaqom ikkinchi guruh asosiy sho'balaridan yana biri Mo'g'ulcha nomi bilan mashhurdir. Bu atamani kuprok, "Buyuk mo'g'ullar imperiyasi" nomi bilan tanilgan davlat musiqa madaniyatiga bog'liq holda izohlash haqiqatga yaqin bo'lsa

kerak. Chunki boburiylar sulolası maqomchilik an'analarini rivojlantirishga doimiy e'tibor bergen va bu borada Turkiston xonliklarida mavjud ijodiy kuchlar bilan yakin hamkorlik aloqlarida bulgan.

Mo'g'ulcha nomli ashula yo'llari Olti maqomning to'rttasida mavjud (Rost va Iroq maqomlaridan tashkari). Savt va Mo'g'ulcha sho'balari Talqincha, Qashkarcha, Soqiyonna va Ufar kabi shohobchalariga egadir. Asarlarni nazariy tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

2-bo'lim

12-mavzu: Xorazm maqomlari. Yaratilish tarixi va tuzilish asoslari

Manbalardan ma'lum bo'lishicha, Xorazm maqomlarining XIX asr birinchi yarmida uzil-kesil qaror topishiga Buxoro maqomchilik an'analarini katta ta'sir ko'rsatgan. Bu o'rinda atochli musiqachi Niyojon Xo'janing hizmatlari alohida ko'rsatib o'tiladi. Shunga ko'ra, u XIX asr boshlarida Buxoroga kelganligi va Shashmaqomni maxsus o'rganib, so'ngra bu san'atni Xorazmda tarqatganligi aytildi.

13-mavzu: Xorazm maqomlari. Chertim yo'llari

Xorazm maqomlari tuzilishi jihatidan Buxoro maqomiga aksariyat o'xshash hamda o'zgacha holatlarni namoyon etadi. Uning cholg'u bo'limi esa Mansur kabi umumiy nom bilan yuritiladi. Shuningdek, Olti maqomdag'i Tarje', Gardun, Muxammas va Saqil nomli kuylar bo'lgani xolda, Tasnif atamasi uchramaydi va uning ornida xar bir maqomning nomi yoki Tani Maqom iborasi qo'llaniladi.

14-mavzu: Xorazm maqomlari. Aytim yo'llari

Xorazm maqomlarining ashula bo'limi Manzum deb ataladi va uning tarkibiga Tani Maqom, Talqin, Nasr, Suvora, Naqsh va Faryod kabi qismlar kiritilgan. Aytim yulining bosh sho'basi Saraxbor deb emas, balki maqom nomi bilan ataladi. Talqin va Nasrlar Shashmaqomdag'i kabi mukammal ashula yullarini namoyon etadi. Xorazm maqomlarida taronalar bilan bir qatorda, Suvora, Naqsh, Faryod kabi taronasifat ashulalar ham birdekkir uchraydi. Asarlarni tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

15-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari

Toshkent va Farg'ona vodiysi shaharlari musiqa amaliyotida joriy etilgan maqom yo'llariga nisbatan Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari umumlashma iborasi qo'llaniladi. Bu turdag'i maqomlar Buxoro va Xorazm maqomlaridan farqli o'larok, yaxlit bir turkumni tashkil etmay, balki alohida asarlar ko'rinishida bizgasha yetib kelgan.

16-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u yo'llari

Ular Nasrullo, Munojot, Ajam va uning taronalari, Miskin, Segoh, Mushkiloti

Segoh, Sayqal, Mirzadavlat, Cholg'u Iroq, Chorgoh, Surnay Irog'i, Surnay Dugohi, Surnay Ushshog'i kabilar. Bu cholg'u kuylari bir qismlidan tortib, besh qismli turkum asarlargachadir. Mazkur maqom cholg'u yo'llarining taniqli ijrochilari.

17-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom ashula yo'llari

Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarida «Farg'ona-Toshkent musiqa uslubi»ga xos bo'lgan yalla, ashula, va katta ashula janrlarining xususiyatlari namoyon bo'lishi. Ashula yo'llari mumtoz she'riyat asosida «o'qilishi». Taniqli ijrochilari.

Yovvoyi maqom. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarini katta ashula yo'liga moslab aytish amaliyoti. Yovvoyi maqom iborasi «usulsiz maqom» o'rniда ham ishlatilishi. Yovvoyi maqom namunalarining mashhur ijrochilari.

18-Mavzu: Atoqli maqom ijrochilari

Buxoro Shashmaqomining taniqli va mashxur ijrochilari qatorida Ota Jalol Nosirov, Ota Giyos Abdug'aniev, Domla Xalim Ibodov, Hoji Abdulaziz Rasulov, Levi Boboxonov va b; Xorazmlik maqomdon ijrochilardan Xudaybergan Muhrkan, Matyoqub pozachi, Muhammad Rasul Mirzo, Matyusuf Harratov, Xojixon Boltaev va b; Farg'ona-Toshkent maqom yullarining atokli hofizlari Mulla Tuychi Toshmuxamedov, Shorahim Shoumarov, SHojalil hofiz, Sodirxon hofiz, Yunus Rajabiy va boshqalar xayoti, ijodi, ijrochilik uslublari va maktablari xususida.

19-Mavzu: Yangi davr maqom an'analari

Mustaqil diyorimizda kasbiy musiqa an'alarini yangi tarixiy shart-sharoitlarda rivojlantirishga qaratilgan muhim ishlar amalga oshirilmokda. Ma'lumki, mumtoz musiqa merosimizning eng ulkan qismini maqom ijodiyoti tashkil etadi. Bugungi mustaqil O'zbekistonda maqomotning uch asosiy turi musiqa amaliyotida joriy bo'lib kelmokda. Bu o'rinda turli xalqaro va respublika festivallar hamda tanlovlarning tashkil etilishi, ularning yuksak saviyada o'tkazilishi e'tiborga loyiq.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar (Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim) o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha yoziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Shashmaqom turkumi. Mushkilot bo'limi. Tasnif, Tarje, Gardun, Muxammas va Saql cholg'u yo'llari. Tinglash va tahlil qilish.
2. Saraxbor va taronalarini tinglash va tahlil qilish.
3. Talqin sho'balarini tinglash va tahlil qilish.
4. Nasr sho'balar va Ufar ashula yo'llari. Tinglash va tahlil qilish.
5. Savt-Mo'g'ulcha va ularning shoxobchalarini tinglash va tahlil qilish.
6. Xorazm maqomlari. Chertim yo'llarini tinglash va tahlil qilish.
7. Xorazm maqomlari. Aytim yo'llarini tinglash va tahlil qilish.
8. Farg'ona-Toshkent maqomlari cholg'u yo'llarini tinglash va tahlil qilish.

	9. Farg'ona-Toshkent maqomlari ashula yo'llarini tinglash va tahlil qilish. 10. Yangi davr maqom an'analari.Tinglash va tahlil qilish.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangn auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Maqomlar tarixidan. O'n ikki maqom tizimi
2. Shashmaqom turkumi. Shakllanish tarixi, tuzilish asoslari
3. Saraxbor ashula yo'llari va taronalari
4. Talqin sho'balari
5. Nasr sho'balari va Ufara shula yo'llari.

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Sharq nota yozuvi.
2. Mulla Bekjon rahmon o'g'li, Muhammad Yusuf Devonzoda. "Xorazm musiqiy tarixchasi" nomli risolaning ilmiy-amaliy ahamiyati.
3. Abdurauf Fitrat. "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" nomli risolaning ilmiy-tarixiy asari.
4. O'n ikki maqom va Shashmaqom.
5. Shashmaqom. Saraxbor sho'blari.
6. Shashmaqom Savtlari.
7. Shashmaqom Mo'g'ulchalari
8. Namudlar nazariyasi xususida
9. Shashmaqom cholg'u kuylari
10. I.Rajabov. "Maqomlar" ilmiy monografiyasi
11. Shashmaqom taronalari
12. O.Ibrohimov. "Maqom va makon" ilmiy monografiyasi.
13. O.Matyoqubov. "Maqomot" ilmiy monografiyasi.
14. Xorazm maqomlari. Chertim yo'llari xususida
15. Xorazm maqomlari. Aytim yo'llari xususida
16. Farg'ona-Toshkent maqomlari. Cholg'u yo'llari xususida
17. Farg'ona-Toshkent maqomlari. Ashula yo'llari xususida
18. Maqom ijrochilik an'analari. Yorqin namoyandalar
19. Xoji Abdulaziz Abdurasulov – ustoz hofiz, sozanda va bastakor
20. Fattahxon Mamadaliev – ustoz hofiz va bastakor
21. Orifxon Hotamov – ustoz hofiz va bastakor
22. Yangi davr maqom ijrochilik an'analari
23. Maqom ijrochiligining Xalqaro va Respublika tanlovlari
24. R.Yunusov. "Faxriddin Sodiqolv" ilmiy monografiyasi
25. O'zbekiston xalq hofizi Orif xoji Alimaxsumov ijrochilik faoliyati
26. O'zbekiston xalq artisti munojat Yo'lchiyeva ijrochilik faoliyati

	<p>27. O'zbekiston xalq artisti Abduxoshim Ismoilovning ijrochilik va ijodkorlik faoliyati.</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p> <p>Fan bo'yicha kurs ishi uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Shashmaqom 2. Xorazm maqomlarining lokal hususiyatlari 3. Farg'ona-Toshkent maqomlari xususida 4. O'n ikki maqom tizimi o'rta asr risolalarida 5. Maqom va kompozitorlik ijodiyoti 6. Orifxon Xotamov – atoqlidi hofiz, bastakor va ustoz 7. Atoqli sozanda va ustoz Turg'un Alimatovning ijodiy faoliyati 8. F.Sodiqovning ijodiy faoliyati 9. Maqom ijrochilarining xalqaro va respublika festival hamda tanlovlarini 10. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari xususida.
18	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maqomlarning shakllanishi va qonuniyatlarini (Shashmaqom; Xorazm maqomlari; Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari, yovvoyi maqom, surnay maqom yo'llari <i>haqida tasavvurga ega bo'lishkerak</i>; • O'zbek an'anaviy ashula va cholg'u janrlari. Maqom turlarini, nota yozuvlarini <i>bilishi kerak</i>; • Sharq xalqdari musiqa san'atining o'ziga xos turdosh jihatlarini qiyosiy o'rganish; maqom an'analaringin hozirgi zamon hayoti, hayoti, ijodiy va ijroviy amaliyoti; milliy musiqa an'analaining mushtarak va o'ziga xos jihatlarini aniqlash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
19	<p>VI. Ta'lif texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'slib ishlash va himoya qilish uchun loyihibar.
20	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish</p>

	va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
21	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> Ражабов И. Макомлар масаласига доир. – Тошкент. Ўзбекистон давлат бадиий адабиёт нариёти, 1963. – 253 б. Ражабов И. Макомлар (нашрга тайёрловчи ва маҳсус мухаррир О.Иброҳимов). –Тошкент. Санъат, 2006. – 404 б. Ражабов И. Маком асослари. // Ўқув-методик кўлланма. Юнусов Р. таҳрири остида. – Тошкент, 1992. – 89 б. Низамов А. История и теория Шашмакома. – Душанбе: Адиб, 2003. Ибрагимов О. Фергано-Ташкентские макомы. – Ташкент. 2006. – 176 с. Иброҳимов О. Маком асослари. –Тошкент. ТУРОН-ИҚБОЛ, 2018. – 160 б. Матякубов О. Бухоро Шашмакоми. –Тошкент. Янги аср авлоди. – 300 б. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> Mirziyoev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'mni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-6000-son. 2020 yil. 26-may. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038.2018 yil. 28-noyabr. Mirziyoev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi). Иброҳимов О. Маком ва макон. Тошкент. Мовароуннахр, 1996. – 96 б. Назаров А. Форобий ва Ибн Сино мусикий ритмика хусусида. –Тошкент F.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1995. – 131 б. Орипов З. Шарқ мусикий манбашунослиги (Х-XI асрлар). –Тошкент Фан ва технология, 2008. – 161 б. Аммар Фарук Хасан. Ладовые принципы арабской народной музыки. – Москва: "Советский композитор", 1984. – С.184. Матякубов О. Феномен узбекской классической музыки. Маком. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2018. – 72 с. Матякубов О. Узбекская классическая музыка. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2015. – I-II тома. Матякубов О. Оғзаки анъанадаги музика асосларига кириш. – Тошкент. 1983. Матякубов О. Бухоро Шашмакоми. – Тошкент. Янги аср авлоди, - 300 б. Фитрат А. Ўзбек классик мусикиси ва унинг тарихи. Т., 1993. Кайковус. Қобуснома. Т., 1994.

14. Матёкубов О. Мақомот. Т., 2004.
15. Маннопов С. Навобаҳш оҳанглар. – Тошкент. ИЖОД-ПРЭСС, 2018. – 300 б.
16. Джами А. Трактат о музыке. Т., Пер. с перс. А.Н.Болдырева. Ред. и комментарии В.М.Беляева. 1960.
17. Ражабий Ю. Мусиқа меросимизга бир назар. – Тошкент F.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашириёти, 1978. – 164 б.
18. Музыкальная эстетика стран Востока. (общ. ред. и вступ. статья И.П.Шестакова). – Л.: 1967.
19. Султанова Р.Р. Ритмика вокальных частей Шашмакома. – Ташкент: ЯНИ, 1998. – 124 с.
20. Шодмонов Н. Ҳожа Абдулқодир Мароғий. Т., 2000.
21. Юсупова М., Рахимова З., Ибрагимов О. Суфийские традиции в искусстве Мавераннахра XV-XVII вв. – Ташкент: Санъат, 2010. – 208 с.
22. Макомы, мугамы и профессиональное композиторское творчество. Т., 1978.
23. Профессиональная музыка устной традиции народов Ближнего, Среднего Востока и современность // Материалы Международного музыковедческого симпозиума. Тошкент 1981.
24. Санъашунослик масалалари. I жилд. Тошкент. 1998.
25. Санъашунослик масалалари. II жилд. Тошкент. 2005.
26. Санъашунослик масалалари. III жилд. Тошкент. 2005.
27. Традиции музыкальных культур народов Ближнего, Среднего Востока и современность. Москва: 1987.
28. Шашмақом сабоқлари. I жилд. (Мақола ва маъruzalap тўплами). Тошкент 2006.
29. Шашмақом сабоқлари. II жилд. (Мақола ва маъruzalap тўплами). Тошкент 2005.
30. Шашмақом сабоқлари. III жилд. (Мақола ва маъruzalap тўплами). Тошкент 2007.
31. Ўзбекистон халқ созандалари. Тошкент 1959, I жилд.
32. Ўзбекистон халқ созандалари. Тошкент 1974, II жилд.
33. Борбад, эпоха и традиции культуры. Душанбе: 1989.
34. Борбад и художественные традиции народов Центральной и Передней Азии: История и современность. Душанбе: 1990.

Axborot manbalari

1. <http://turkology.tk/library/354>
2. <http://www.cultinfo.ru>
3. <http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
4. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
5. <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>

	<p>6. http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/ 7. http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa 8. http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.html 9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Uygurskie_mukamq 10. http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm 11. www.advantour.com/rus/tajikistan/traditions/music-dances.htm</p>
22	<p style="text-align: center;">7-semestr (Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz)</p> <p>I. Fanning mazmuni</p> <p>“Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz” fanining asosiy maqsad- musiqa sohasidagi oliy ta’lim muassasalari talabalariga Sharq xalqlari musiqa madaniyatida tarixiy jarayon, musiqa san’ati nazariyasi, tarixi, amaliyoti, san’at namoyondalari, janrlari, cholg’ulari, xalq va professional kompozitorlik ijodiyoti shakllanishi, rivojlanish etaplari haqida atroflicha ma’limot beriladi. Talabalar Sharq xalqlari musiqa tarixi bilan bog’liq barcha jihatlar, musiqa san’atining ma’lum janrlariga xos iboralari, har bir xalqning o’z milliy an’analarda mavjud tushunchalari, xalqlarning o’zaro munosabatlari, madaniyatlarining uyg’unlik omillari, bir-biriga ta’siri va alohida xususiyat kasb etuvchi jihatlarini o’zlashtirish an’anaviylik va zamonaviylik ta’lim jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi.</p> <p>Ushbu fanni o’zlashtirish jarayonida bo’lajak mutaxassislar barcha Sharq xalqlari musiqa tarixi, amaliyotidan, nazariyasidan zarur bo’lgan bilim va ko’nikmalarni o’zlashtiradilar.</p> <p>Fanni o’zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo’nalishlarda bilimlarga ega bo’lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo’yicha talabalar mukammal ravishda Sharq xalqlarimimg musiqiy san’atning tarixiy taraqqiyot jarayoni, musiqiy hayoti, kompozitorlar musiqiy san’atning turli janr va shakllarida yaratgan asarlari, ijrochi mashhur bo’lgan namoyandalar ijodiy faoliyatları, bosqichma-bosqich rivojlanish jarayoni, ijodkorlarni noyob asarlariga tahlil qilish borasidagi bilim va ko’nikmalarni namoyish etishlari zarur.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg’ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu: Kirish. “Sharq xalqlari musiqa tarixi” fanining maqsad va vazifalari. Umumiy tushunchalar</p> <p>Zamonaviy musiqa ijodiyoti jarayonlarida Sharq xalqlari an’anaviy musiqasining ishtiroki. Sharq va G’arb madaniyatlarining o’zaro hamkorligi. G’arbiy Ovro‘pa musiqa sharqshunosligining tarixiy shakllanishi, maktablar. Fanning asosiy maqsadi – talabalarda sharq xalqlari musiqa an’analari haqida tasavvur hosil qilish, bo’lajak san’atkorlarning badiiy tafakkur doirasini sharq xalqlari musiqa ijodiyotiga oid</p>

ma'lumotlar bilan boyitish. Fanning maqsadidan belgilanuvchi vazifalari: xorijiy sharq musiqa an'analar, milliy uslub va maktablari bilan tizimli asosda tanishish, ularni nazariy va badiiy amaliy o'zlashtirishining uslubiy ko'nikmalarini hosil qilish.

O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari musiqasining umumiy xususiyatlari. O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari musiqa ijodiyotining umumiy va xususiy belgilari: 1. Adabiyot va san'at sohalarida tarixiy aloqalar. 2. Diniy ta'lumotlar, islam va musiqa. 3. Uyg'unlik estetikasi badiiy omil sifatida. 4. Ustozona musiqa va kasbiylilik, ustoz-shogird an'analar. 5. Musiqa nazariyasi, kuy va lad andozalari ta'lomi. 6. Musiqa cholg'ushunosligi, cholg'ular tasnifi va turlari. 7. Temperatsiya muammosi. 8. Turkumiylilik printsiplari, maqom tushunchasining tarixi, ilmiy-nazariy mohiyati. 9. Ritmika masalalari.

2-mavzu: Arab musiqa. Mag'rib musiqa, Andalusiya musiqa madaniyati

Arab musiqa madaniyatining umumiy xususiyatlari: etnik tarixi, umummadaniy tarixiy birlik, adabiyot va san'at namoyondalari.

Mag'rib (Shimoliy Afrika) musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar: Andalusiya (Arab Ispaniyasi)da arab- musulmon madaniyati va san'atining gullab – yashnashi. Zireb va uning musiqa maktabi, muashshax al-andalusiya va ispan – xristian qo'shiq folklori.

3-mavzu: Arab musiqa. Jazoir, Marokash, Tunis va Liviya musiqa (nubalar va tubu'lar)

Jazoir, Tunis va Liviya musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar. Mag'rib musiqa folklori: oilaviy marosim qo'shiqlari, diniy musiqa janrlari (tajvid, azon, mavlid – an – nabaviy va h.k.). badaviy arab musiqa folklori (xuda, sa'ar, nashid, risa, tarannum va b.), kasbiy – aytim janrlari – mavval, qasida, mushshaxot.

Tunis ma'lufi va uning turkumlari xususiyatlari. Kuy – ohang va ritmik tuzilmalari. Nuba va ma'luf. Turkumni tinglash va tahlil qilish. Liviya tubu'larining turkumiyl xususiyatlari, tarkibiy qismlari, ijroiylar an'analar. Ma'luf, tubu' va Shashmaqom turkumlarining uzviy bog'liq chizgilar, umumiylilik va tafovut jihatlari. Tunis va Liviya musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari. Ovrupa madaniyatining ta'siri, ommaviy estrada janrlari. Misr qo'shiqchilik an'analarining ta'siri.

Mag'rib no'balari va ularning shakllanish tarixi. Jazoir no'balari turkumi – katta turkum va kichik turkum. Jazoir no'balarining mahalliy uslublari: al – Karnatiya (Tlemsen, Grenada), san'a (Jazoir), ma'luf (Kustantaniya).

Jazoir musiqa cholg'ulari – alud va "lyutnya" tarixi. Jazoir, Tunis va Liviya musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar. Mag'rib musiqa folklori: oilaviy marosim qo'shiqlari, diniy musiqa janrlari (tajvid, azon, mavlid – an – nabaviy va h.k.). badaviy arab musiqa folklori (xuda, sa'ar, nashid, risa, tarannum va b.), kasbiy – aytim janrlari – mavval, qasida, mushshaxot.

Tunis ma'lufi va uning turkumlari xususiyatlari. Kuy – ohang va ritmik tuzilmalari. Nuba va ma'luf. Turkumni tinglash va tahlil qilish.

Liviya tubu'larining turkumiyl xususiyatlari, tarkibiy qismlari, ijroiylar an'analar. Ma'luf, tubu' va Shashmaqom turkumlarining uzviy bog'liq chizgilar, umumiylilik va tafovut jihatlari. Tunis va Liviya musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari. Evropa

madaniyatining ta'siri, ommaviy estrada janrlari. Misr qo'shiqchilik an'analarining ta'siri.

Mag'rib no'balari va ularning shakllanish tarixi. Jazoir no'balari turkumi – katta turkum va kichik turkum. Jazoir no'balarining mahalliy uslublari: al – Karnatiya (Tlemsen, Grenada), san'a (Jazoir), ma'luf (Kustantaniya). Jazoir musiqa cholg'ulari – alud va "lyutnya" tarixi.

4-mavzu: Arab musiqasi. Mashriq, Misr (Umm Kulsum), Sudan musiqasi

Misr madaniyati va tarixi haqida umumiy ma'lumotlar. Musiqa folklori: to'y-marosim qo'shiqlari (xenna-xenna, arusatna, rummana); diniy marosim qo'shiqlari (madx an-nabaviya, tajvid, zikr, azon, mavlud an-nabaviy va b.); ma'lum sharoit bilan bog'lanmagan qo'shiq turlari – "ya leyl, baxiya" va b. Musiqa cholg'ulari tizimi, cholg'u janrlari.

Cholg'u turkum janrlari va shakllari – taqsim, bashraf, samojy, taxmila, longa, dulab. ularning shakliy va badiiy xususiyatlari, ijrochilik an'analar. Aytim – cholg'u turlari va shakllari – qasida, layali, muashshaxot, mavval, dor (davr). Maqam – misr musiqasining tovushqator tizimi. Misr bastakorlik va aytim san'atining buyuk namoyondalari – Said Darvesh va Umm Kulsum ijodiyoti. Misr musiqasining rivojlanish tamoyillari – kompozitorlik mакtablari – Abdul Vaxxob, Aziz Sha'ven, Abu Bakr Xayrat. Misr kino musiqasi. Musiqa sharqshunosligi maktabi – Maxmud al – Xafniy, Zakariyo Yusuf, Yusuf SHavqiy, Gattas al-Xashaba. Misr bastakorlik va aytim san'atining buyuk namoyondalari – Said Darvesh va Umm Kulsum ijodiyoti.

Sudan madaniyatiga oid umumiy ma'lumotlar: siyosi – jo'g'rofiy, tarixi, adabiyoti va san'ati. Sudan madaniyatining tarixiy qatlamlari: Qadimi Misr an'analar, Afrika va arab – musulmon madaniyati ta'siri. Mehnat qo'shiqlari ("agani al - alam"), oilaviy marosim qo'shiqlari (agani al-mavlid, al-maxd, al-xittan), motam qo'shiqlari (al-manaxat, risa), to'y-marosim qo'shiqlari, ko'chirik-marosim qo'shiq turlari (az-zar, mudastir turkumlari), musulmon marosim aytim turlari (madx an-nabaviy, zikr, tajvid azon). muayyan hayotiy – maishiy sharoit bilan bog'liq bo'limgan qo'shiq turlari – dubayt, an-Nil, ar-ravavis, ya-leyl va h.k.).

Xalq kasbiy musiqa turlari – ash – Shaygiya qo'shiqchilik an'analar, xagibat al fann san'ati. Misr musiqasining ta'siri. Musiqa cholg'ulari tizimi. Sudan musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari.

5-mavzu: Iroq musiqa madaniyati (Iroq maqamlari)

Zamonaviy Iroq musiqa folklori: oilaviy-maishiy to'y marosim, diniy mrosim janrlari. Musiqa cholg'ulari. Markaziy Osiyo, Eron va turk musiqasining ta'siri. Maqomot al-Iroqiy – kasbiy musiqa janri sifatida. Iroq maqomlari tushunchasi – shakl va janr.

Taqasim – Iroq kasbiy musiqasining markaziy janrlaridan biri. Tinglov va tahlil. Iroq musiqasida qonun va yangilanish, improvizatsiya (badeha) xususiyatlari. Munir Bashir – arab Sharqi ud ijrochiligi san'atining ulkan namoyondasi, ijodiyoti va novatorlik

xususiyatlari. Zamonaviy Iroq musiqasining rivojlanish tamoyillari: Ovrupa va rus musiqasining ta'siri, ommaviy (pop) va inqilobiy qo'shiq turlari.

8-semestr

6-mavzu: Suriya musiqa madaniyati

Suriya madaniyatiga oid tarixiy ma'lumotlar. Damashq – Abbosiylar davri madaniyat markazi, musulmon Sharqi, qadimiy yunon, o'rta asrlar nasroniy va yaxudiy an'analarining o'zaro ta'sirlanish jarayonlari. Sbit b. Kurra al-Xarroni, Bani Muso bin Shokir, Ixvonus – safo, Abu Nasr al – Farobiylarning Suriya madaniyati tarixidagi tutgan o'rni.

Suriya musiqa folklori janr va turlari. Zikr va samo', "xalqaviy darveshlar". Vasla muashshaxot suriya aytim turi sifatida, uning mahalliy xususiyatlari. Xaleb ijrochilik uslubi. Suriya maqomlari turkumi. Mavval, qasida, davr suriya uslubiy xususiyatlari. Zamonaviy rivojlanish tamoyillari, sriya-arab estrada qo'shiqchiligi.

7-mavzu: Turk musiqa madaniyati. Turk maqomlari va musiqiy cholg'ulari

Turk etnik va madaniy tarixiga oid umumiylar ma'lumotlar: musiqiy folklor, aytim-terma, dostonchilik, cholg'ushunoslik va musiqiy-estetik tizimlaridagi mushtarak omillar. Turkiy xalqlar musiqasi "buyuk ipak yo'li"da Uzoq va Yaqin SHarq mamlakatlarini o'zaro bog'lab turuvchi muhaniy omildir. Ijodiyotining musiqiy ijrochilik xususiyatlari, etnik uslublari Turkiy xalqlar musiqiy tillarining shevalarga, mahalliy etnik yo'naliish, uslublarga bo'linishi. Turkiya shahar va madaniy muhitida turkiy, eronzabon va arablison (Abbosiyler davri) musiqiy ijrochilik an'analarining o'zaro ta'siri.

Turk xalq qo'shiqlari – "turki"lar va ularning mahalliy uslublari – anatoliya, konya, istambul yo'naliishlari. Turk epik aytim shakkllari – "uzun xava" (yakkaxon aytim yo'li), "o'yin xava" (raqsli aytim – cholg'u shakli). Turk musiqasida maqom tushunchasi: tuzuk, tovushqator, kuy-ohang andozasi, shakl va janr, badiiy estetik g'oya. Turk maqomlarining ritmik tizimi, usul shakkllari va ularning funksional xususiyatlari, turlari – samoiy, oqsoq, xoviy va b. Turk maqomlarida turkumiylik va turkumlanish xususiyatlari – taqsim, peshrav, soz samoysi, aranag'ma. Taqsim va peshrav shakkllarinig maqom turkumidagi funksional va kompozitsion vazifalari – aytim qismlariga kirish va bog'lanish.

Zamonaviy turk musiqasining rivojlanish tamoyillari – an'analar va yangilanuvি. Turkiy xalqlarning musiqa an'analar. Turkiya musiqiy ijodiy tizimi, muassasalari, o'quv – ta'lim dargohlari.

Turk musiqiy cholg'ularining rang-barangligi.. Turk xalq cholg'ulari (folklor), ansambl' tarkibi va turlari (dovul, zurna, bog'lama, soz, kamoncha va h.k.) Turk "san'at musiqasi"ning cholg'u ansambl'i tarkibi: nay, klarnet, kamon (kamoncha), ud, sumbush (udsimon cholg'u), qonun, darbuka, "yoysi tanbur"(sato?) tanbur va uning turlari.

8-mavzu: Eron musiqa madaniyati, Dastgohlari. (Borbad ijodi, Eron cholg'u musiqasi)

Eron madaniyatiga tarixi oid umumiy ma'lumotlar, madaniy – ma'naviy an'analari.

Sosoniyalar davri, Borbad – Eron va Markaziy Osiyo xalqlari kasbiy musiqa san'atining asoschisi sifatida. Hayoti va ijodi. Xusravoniyot turkumi – ilk musiqiy-she'riy, kasbiy ijodiyot namunasi sifatida.

Eron va Xuroson xalqlarining umumusulmon madaniyatiga qo'shgan tarixiy hissasi. Mansur Zalzal, Ibrohim va Ishoq Mavsiliylar, Zireb, Barsuma, Ibn Surayj, YUNus al-Kotib, Ibn Muxirz va b. IX-XIII asrlar eron musiqa san'ati – Rudakiy, Firdavsiy dostonlari. Safiuddin al-Urmaviy ijodi.

XIII-XIV asrlar eron musiqasining rivoji. Qutbiddin ash – Sheroziy, Xoja Abdulqodir Marog'iy, Abdurahmon Jomiy, Kamoliddin Binoiy, Zaynulobiddin Husuyniy, Nosiriddin Tusiy va b.

Dastgoh – eron an'anavyi kasbiy musiqasining asosiy janri. Dastgoh va maqom tushunchalarining umumiyligi. Dastgohlarning katta turkumi (makrotsikl) – 1. Shur va uning nag'malari, 2. Moxur, 3. Xumoyun, 4. Segoh, 5. Chorgoh, Navo, 7. Rost-Panjgoh. Dastgoh turkumidagi nag'malar tizimi – Abu Ato, Bayoti – Turk, Dashtiy, Segoh, Chorgoh, humoyun, Isfaxon, Gusha va uning funktsional xususiyatlari.

Dastgohlarning mahalliy va shaxsiy ijodiy uslub va yo'naliishlari, mashhur ijrochi va bastakorlar – Baruman, Shajarien, Mas'udiy va b. Dastgoh tizimida musiqiy mavzuning shakllanish xususiyatlari. Ritmik rivojlanish xususiyatlari. Badiiy estetik ma'no tizimi (tasavvuf estetikasi va radifning mazmuniy asoslari). Cholg'u qismlari, improvizatsiya tamoyillari, intonatsion xususiyatlari.

9-mavzu: Afg'oniston musiqa madaniyati

Afg'oniston musiqasi tarixiga oid ma'lumotlar. Afg'on musiqa madaniyati markazlari. Afg'on musiqasining ikki yo'naliishi Dari va Pushtu. Mumtoz musiqa tushunchasi va mahalliy – uslubiy xususiyatlari. Afg'on xalqiga xos musiqiy an'analari, Chorbayt, g'azal va dostonlar kabi mumtoz musiqa janrlari va ularning janrlik xususiyatlari. Folklor musiqasining asosiy janrlari. Ularning turlari. Tog'liklar qo'shiqlari, harbiy qo'shiqlar, marosim bilan bog'liq qo'shiqlarning tasniflari. Afg'on musiqa folklori. Musiqiy folklorining ustuvor ahamiyati. Afg'on xalq cholg'ulari.

Zamonaviy afg'on musiqasi. Bastakorlik ijodiyoti. Taniqli ijodkorlari.

10-mavzu: Hind musiqa madaniyati. Hind Ragalari, hind cholg'ulari

Hind madaniyati tarixi, siyosiy – jo'g'rofiy vaziyati, diniy – ma'naviy an'analari, falsafiy oqimlar, adapibiyoti va san'ati. Hindiston va Markaziy osiyo xalqlaarning tarixiy – madaniy aloqalari – budparastlik, zardushtiylik, islom. Bobur va boburiylar davri Hindiston madaniyati, temuriylar an'anlarining ta'siri. Hind musiqasining tarixiy manbalari. Er.av. IV asrda kasbiy musiqiy teatr san'atining shakllanishi – "Nat'yashastra" qomusi. Aytim, cholg'u va raqs san'atlarining mushtarakligi – "sangita". Svara va shruti tizimlari. Rigveda, Samaveda, Mahabxorat. Hind

musiqasining janr qatlamlari, tpsnify mezonlari – folklor va kasbiyot.

Raga atamasining lug'aviy va istilohiy ma'nolari. Raga – “bo'yoq”, “rang”. Raga va rasa (hissiy holatlar). Raga – bir necha rasalardan tarkib topgan musiqiy formula – shakl, muayyan musiqiy harakat turlaridan iborat tovush kompozitsiyasi. Ta'lifiy – kompozitsion xususiyatlari – alapa, alapana (Janubda) funktsional xususiyatlar. Asosiy qismlar – gatxa yoki gat Shimolda, (kriti – Janubiy viloyatlarda). Tala – ragalarning ritmik qurilma asoslari. Uning ta'lifiy va funktsional vazifalari. Ragalarning ijrochilik an'anaları: aytim va cholg'u turlari. Raga ansamblı turlari: tanpura, vina sitara, fesgarmoniya, mridanganm, dxolak va h.k. Ragalar musiqiy mavzuning shakllanish xususiyatlari. Guru – shish'ya parampara (ustod-shogird) tizimi va uning xususiyatlari (og'zaki an'analar, ta'limiy uslubiy xususiyatlari). Bezaklar turlari – alamkara va gamaka. Raga va maqomot ijodiyotida mushtaraklik chizgilar: o'zaro ta'sir va aloqalar (Muhammad G'iyyosiddin Bokie Noyiniy, Amir Xusrav va b.).

Musiqiy cholg'ushunosligi

Musiqiy folklor cholg'ulari – urma cholg'u guruhi: dhol, dholak, damaru, udukkap, tammatap, kandjira, gummati, daff, nagara; puflama cholg'ular: kambu, singx, tiruchinnami, karna, bansuri, murali, nlgoza, pungi, maxudi, gxapa, maxori, pagasar, surnay, shexnay, naferi; torli – chertma – ektara, dotara tuntun, djantar; torli – kamonli: kemancha, tanam, sarinda va h.k.

An'anaviy kasbiy musiqa cholg'u turlari – tanpura, sarod, vina, sitara, mridangam va b.

11-mavzu: Pokiston musiqa madaniyati. Janrlar turlari

(Qavvali, dxrupad, tarona, xayal)

Pokiston madaniyati, tarixii va san'atiga oid umumiy ma'lumotlar: siyosiy – jo'g'rofiy vaziyati, davlatchiligi, madaniy an'anaları, diniy – falsafiy oqimlar. Pokiston musiqasining janr qatlamlari, tasnifiy mezonlar. Musiqiy folklor turlari: diniy marosim musiqasi, tasavvuf estetikasi va marosim aytim turlari – qavvali, g'azal, sama'. Oilaviy marosim va bayram aytim va cholg'u turlari. Mahalliy ijrochilik yo'naliishlari. Pokiston ragalarining milliy – mahalliy xususiyatlari, aytim uslubining ustuvorligi, aytim – improvizatsiya xususiyatlari, inson ovozi – cholg'u sifatida. Pokiston ragalarining mohir ustalari ijodiyoti – ustod Ali Xon va b.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

(Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim)o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha yoziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

28. Arab musiqa madaniyati (Mag'rib va Mashriq musiqasi). (Jazoir, Tunis, Misr, Suriya, Iraq)

29. Eron musiqa madaniyati. Eron dastgohlari

30. Afg'oniston musiqa madaniyati

31. Hindiston va Pokiston musiqa madaniyati

32. Turk musiqa madaniyati

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangn auditoriyada bir akademik guruhg'a bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Arab musiqa madaniyati (Mag'rib va Mashriq musiqasi). (Jazoir, Tunis, Misr, Suriya, Iroq)
2. Eron va Afg'oniston musiqa madaniyatları.
3. Hindiston va Pokiston musiqa madaniyati
4. Turk musiqa madaniyati

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Arab musiqasi. Mag'rib musiqasi, Andalusiya musiqa madaniyati.
2. Mag'rib musiqasi, Andalusiya musiqa madaniyati.
3. Jazoir, Marokash, Tunis musiqasi. Nubalar.
4. Mashriq musiqasi. Misr, Sudan va Suriya musiqa madaniyati
5. Ummu Kulsum. Iroq musiqasi, (Iroq maqamlari)
6. Eron musiqa madaniyati. Eron dastgohlari. (Barbar ijodi, Eron cholg'u musiqasi)
7. Afg'oniston musiqa madaniyati. Afg'on xalq va mumtoz musiqa janrlari.
8. Hindiston musiqa madaniyati
9. Hind ragalari, Hind cholg'ulari.
10. Pokiston musiqa madaniyati. Janrlar turlari (Qavalli, dxurpad, tarona, xayal)
11. Turk musiqasi madaniyati.
12. Turk maqomlari va cholg'ulari.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3 V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

sharq mamlakatlarining (dasturda belgilangan) tarixiy rivojlanishi, turli xil zamon va uslublarning musiqa adabiyotlarini;

- xalqlarning madaniyatidan o'rinn olgan o'ziga xos sohalarga tegishli **bilimlarini olishi**;

- xalqlar hayotiga tegishli turli tarixiy davrlaridagi eng muhim **musiqiy-tarixiy jarayonlarni biliishi**;

- musiqa san'atining turli xil zamon va uslublaridan olingan yorqin misollarni tinglab

	tahlil etishi; <ul style="list-style-type: none"> - xalqlar musiqa madaniyatini idroklashi, umumiylit va alohida o'ziga hoslik jihatlarini bilishi, har bir sharq xalqlari musiqa madaniyatidan alohida <i>tushunchaga ega bo'lishi</i>; - musiqiy cholg'ularning o'ziga xos jihatlarini anglashi ijodiyotining asosiy janr va shakllarini, uslubiy voqeliklarini tahlil etish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i> kerak; - zamonaviy musiqadagi voqe'liliklarini tinglov <i>tahlili va tanqidiy baholash</i>; - milliy musiqa an'analarining mushtarak va o'ziga xos jihatlarini zamonaviy asarlarga singib ketganini aniqlash malakalariga ega bo'lishi kerak.
4	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihibar.
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6	Asosiy adabiyotlar <ol style="list-style-type: none"> 1. Rajabov Ishoq. "Maqomlar" T., 2006 y. 2. Еолян И. Традиционная музыка Арабского Востока. М. 1990. 3. Рустамзаде Д. Турецкая музыка АР. М., 1980. 4. Виноградов В. Классические традиции ранской музыки. М., 1982. 5. Виноградов В.С. Индийская рага. М., 1989. 6. Рагхава Р.Менон. Звуки Индийской музыки. М., 1982. 7. Беляев В. Персидские теснифы. М.;1964г. 8. Виноградов В.Индийская рага. М.; 1976. 9. Виноградов В.С. Классические традиции иранской музыки. М.;1982г. 10. Еолян И. Очерки арабскоймузыки. М.; 1977 й. 11. Менон Н. Звуки индийскоймузыки. Путь к раге. М.; 1982. 12.Музыкальная энциклопедия. Алжирская музыка 1т, М.; 1973. 13. Музыкальная энциклопедия. Египетская музыка II -т, М.; 1974 14. Музыкальная энциклопедия. Индийская музыка II -т, М.; 1974 15. Музыкальная энциклопедия. Иранская музыка II -т, М.; 1974 16. Музыкальнаяэнциклопедия. М.;1980. 1-том. 17. Музыкальная энциклопедия. Марокканскаямузыка III -т, М.; 1976 18. Музыкальная энциклопедия. Сирийскаямузыка V т, М.; 1981 19. Музыкальная энциклопедия. Тунисскаямузыка V т, М.; 1981

20. Музыкальная энциклопедия. Турецкая музыка В т, М.; 1981
21. Музыкальная энциклопедический словарь. М.; 1991.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. Т, 2017
2. Mirziyoyev Sh.M.Erkin va farovon, Demokratik O'zbekiston davlatini birlashtirishning barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatasining qo'shma majlisidagi nutq. Т., 2017.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini takominlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruba. 2016-yil 7-dekabr. Т., 2017.
4. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi).
5. Barkashli Maxdiy. Eron musiqasi haqida ma'ruzalar. O'zDK kutubxonasi (Qo'lyozma).
6. Amanmuradova S. Umm Kul'sum – velikaya pevitsa Arabskogo Vostoka. Т; 2002.
7. Bobur Zahiriddin Muhammad. Boburnoma 1989.
8. Mixaylov J. Ustoz Muhammad Husayin Sarohang plastinkasiga yozgan annotatsiyasi.
9. Nasullaev 3. Svedeniya o muzike v proizvedeniyakh A.X. Dexlavi. Т.; 2008.
10. Насуллаев З. Традиция и современность в музыкальной культуре Пакистана. Maqolalar to'plami, Yilnomasi, Т.; 2009.
11. Oripov 3. Sharq musiqiy manboshunosligi (X-XI asrlar). Т.; 2008.
12. Oripov 3. Ibn Zaylaning "Kitabu-l-kafiy-l-fil-musiqi risolasidagi musiqashunoslik atamalari". Т.; 2008
13. Fitrat A. O'zbek klassikmusiqasi vauning tarixi Т.; 1993 у.
14. Шанкар Р. Музыка народов Азии и Африки. Вып. 4, М.; 1984.

Axborot manbalari

1. <http://turkology.tk/library/354>
2. <http://www.cultinfo.ru>
3. <http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
4. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
5. <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>
6. <http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/>
7. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa>
8. <http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.html>
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Uygurskie_mukamq

10. <http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>

60210900 - Bastakorlik san'ati

60211500- Cholg'u ijrochiligi: estrada cholg'ulari

60211400 - Vokal san'ati: estrada xonandaligi

60210100 - Texnogen san'at (musiqiy ovoz rejissyorligi)

60211300 - Dirijorlik: estrada orkestri dirijorligi

Fan/modul kodi MT1820	O'quv yili 2024-2025	Semestr 1-8	ECTS-Kreditlar 20
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus	Haftadagi dars soatlari 2	
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)
	MUSIQA TARIXI (O'zbek musiqasi tarixi; Jahon musiqasi tarixi; An'anaviy o'zbek musiqasi; O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi; Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz)	240	360
2	1-semestr O'zbek musiqasi tarixi (XX asrga qadar)		
	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – musiqa sohasidagi oliy ta'lim muassasalarini talabalariga O'rta Osyo hududida qadimgi davrlarda musiqa san'atining paydo bo'lishi, o'rta asrlarda musiqa madaniyatining rivoji, qomusiy va musiqashunos olimlarning musiqa risolalari, XX asr o'zbek musiqasida professional kompozitorlik janrlarining paydo bo'lishi, rivojlanish bosqichlari haqida atroficha ma'lumot berish, ularni o'rganish va o'zlashtirishdan iborat. Shuning uchun ham talabalar ma'lum janrlar iborasi, tushunchasi, asarlarni o'zlashtirishlari sohasidagi olib borilayotgan ishlar juda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida bo'lajak mutaxassislar o'zbek musiqa tarixidan ziar bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.</p> <p>Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo'naliishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo'yisha talabalar mukammal ravishda musiqiy san'atning tarixiy taraqqiyot jarayoni, Vatanimizning musiqiy hayoti, bastakorlar va kompozitorlarning yillar davomida,</p>		

musiqiy san'atning turli janr va shakllarida yaratgan asarlari, ijrochi namoyandalar ijodiy faoliyatları, bosqichma-bosqich rivojlanish jarayoni, ijodkorlarning noyob asarlarini tahlil qilish borasidagi bilim va ko'nikmalarni namoyish etishlari zarur.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Kirish. O'rta Osiyo xalqlarining musiqiy-madaniy merosi (eramizdan avvalgi davrlarda)

Kirish. Fanning maqsad va vazifalari.

O'rganiladigan mavzular doirasi. Fan o'rganilishida tayaniladigan asosiy manbalar haqida.

O'rta Osiyo xalqlarining qadimgi davrda So'g'diyona, Baqtriya, Marg'iyona, Parfiya, Xorazm davlatlarining vujudga kelishi va ularning madaniy merosi. "Afrosiyob" (Samarqand), "Ayrитom" (Termez), "Varaxshi" (Buxoro), "Chust" (Namangan), "Burгutqal'a" (Xorazm), "Panjikent" (Tojikiston), "Niso" (Turkmanistonda) va boshqa arxeologik topilmalarning ahamiyati.

Gerodot, Elian, Ksenofont, Diadorlarning asarlarida O'rta Osiyo xalqlarining madaniyati va san'ati haqidagi ma'lumotlar. Qadimgi dinlar, mif, afsonalarning o'rni. Zardushtiylik dini va muqaddas kitob "Avesto"ning ahamiyati.

2-mavzu: Kushon sultanati davri musiqa madaniyati (eramizning I-IV asrlari)

Kushonlar davrida musiqiy-madaniy hayoti (arxeologik topilmalar). Kushon va Xorazm davlatlarining vujudga kelishi. Kushon podsholigi davri va joylashgan hududlar. Kushon madaniyati.

Kushon podsholigi davrida Sharq va G'arb mamlakatlarini bog'lagan "Buyuk Ipak yo'li"ning madaniyat rivojidagi ahamiyati, musiqa san'atining rivoji (ashyoviy topilmalar: Ayrитom karnizi, musiqiy cholg'ular (torli, damli, zarbli cholg'ular).

3-mavzu: IV-VII asrlarda Markaziy Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati

Ilk o'rta asrlar musiqiy-madaniy hayoti.

Umumiy tarixiy ma'lumotlar. Ilk O'rta asrlar O'rta Osiyo musiqa madaniyati tarixida antik davrda shakllangan barcha turdag'i musiqiy cholg'ularning keyingi takomili.

Ushbu davrda ijodiy-ijrochilik shakllari, xususan ansambl ijrochiligining rivoji. Xonanda va sozandalarning mahorati. Uzoq mamlakatlar bilan madaniy aloqalarning faollashuvi O'rta Osiyo musiqiy madaniyatini yangi badiiy jarayonlar bilan boyishi.

4-mavzu: Borbadning ilmiy-ijodiy merosi

Borbadning hayoti va ijodi.

Mashhur bastakor, hofiz, sozanda, musiqiy olim Borbadning hayoti (VI asr), ijodiy faoliyati va uning davri. Borbad kasbiy musiqiy san'atning asoschisi. Borbadning musiqiy merosi, uning musiqiy-astrologiya tizimi. Borbad davri va uning musiqiy asarlarini xususiyatlari. Borbad davrida qo'llanilgan musiqiy cholg'ular haqida ma'lumot. Borbad davri musiqiy nazariyasi haqida.

5-mavzu: Arab xalifaligi davrida musiqa madaniyatি (VII-X asrlar)

VII-X asrlar musiqiy-madaniy hayoti.

VII asr boshida Arabiston yarim orollarida yirik Arab davlati tashkil topdi. Islom dinining yuzaga kelishi. Arablar o'z hukmronligining siyosiy negizini mustahkamlash va uning barqarorligini ta'minlashda islom dinini keng yoyishga va uni targ'ib qilishga katta e'tibor berdilar.

Islom va musiqa

Islom dini badiiy va ilmiy ijodiyotga ta'siri.

Islom va musiqa. "Rasmiy" islom va tasavvuf oqimi. Bunda musiqa shakllarining ko'lamni, musiqa tinglash va uni o'rganish masalalari.

XX asrda "Islom va musiqa" muammosining talqin etilishi.

So'fiylik ta'lomitida musiqa, she'riyat va raqsning ahamiyati. Ahmad Yassaviy "Hikmatlari". "Zikr" marosimlari.

6-mavzu: Somoniylar davri musiqa madaniyatি (IX-X asrlar)

Somoniylar davri musiqiy-madaniy hayoti

Movaraunnahrda Somoniylar davlatining vujudga kelishi va hukmronlik davri. Marv, Buxoro, Samarcand va Urganch o'z davrining madaniy markazlari. Buxoro kutubxonasi. Somoniylar davri she'riyati. Saroy shoirlari va musiqachilarining ijodidagi asosiy janr qasida haqida. Firdavsiy va uning "Shohnoma" asari.

Somoniylar davri musiqiy cholg'ulari. Ahmad-al Farg'oniy, Muhammad ibn Muso al Xorazmiy, Abu Rayxon Beruniy hayoti va ijodi.

Abu Abdulloh ibn Yusuf al-Kotib al-Xorazmiy musiqa ilmi sohasidagi merosi. "Mafatix al-ulum" asari. "Soflik birodarları" va vafo do'stlari" ("Ixvanus-safa va xullanul vafa").

Forobiy va musiqa

Forobiy Sharq musiqa nazariyasining asoschilaridan biri. Forobiyning hayoti va musiqiy qarashlari. Ilmiy merosi. Forobiy qadimgi yunon mutafakkirlari Platon, Aristotel, Evklid, Ptolomey, Porfiriy larning asarlariga sharhi.

Musiqa ilmi masalalarini yoritilishidagi "Katta musiqa kitobi"ning ahamiyati.

"Katta musiqa kitobi" tarjimasi va tuzilishi.

Forobiy musiqiy nazariyasining ahamiyati.

7-mavzu: Qoraxoniylar davrida (XI-XII asrlar) musiqiy-madaniy hayot

Qoraxoniylar davri musiqa madaniyatining umumiylar xarakteristikasi.

Qoraxoniylar davlati tashkil topishi. Tarixiy ma'lumotlar. Davlat siyosati haqida. Mahmud Qoshg'ariy va uning "Devonu lug'otit turk" asari.

Abu Ali ibn Sinoning serqirra ilmiy faoliyati. Ibn Sino ilmiy merosida musiqaning o'rni. "Kitob al-qonun fit-Tib qomusiy asari. Musiqa ilmiga oid masalalar Ibn Sinoning risolalarida. Jumladan "Shifo", "Najot", "Donishnoma", "Tib qonunlari", "Ishq risolasi" kitoblarida musiqa.

Ibn Sinoning musiqiy ta'lilotida estetika, nazariya va amaliyotga oid qator dolzarb masalalar.

Ibn Zayla va S.Urmaviy ijodi

Safiuddin Urmaviyning "Kitab ul-advor" asari haqida. Ibn Zayla va uning "Kitab al-kafiy fi al musiqa" asari. Musiqiy atamalar masalasi.

8-mavzu: XIII asrning ikkinchi yarmi –XIV asrning birinchi yarmi musiqa madaniyati

Amir Husrav Dehlaviyning hayoti va ijodi.

XIII asrda musiqa madaniyati.

Amir Husrav Dehlaviy (1253-1325) hayoti va ijodi. Dehlaviy –yangi musiqiy janr yaratuvchisi sifatida (qavvali).

Paxlavon Mahmudning (1248-1326) ijodiga oid ma'lumotlar.

Jaloliddin Rumiyning (1207-1272) hayoti va ijodi. Rumiyning falsafiy qarashlari. Rumiyning musiqa sohasi bilan bog'liq faoliyati.

Musiqa sohasida O'n ikki maqom tizimining ahamiyati.

9-mavzu: Temuriylar davri musiqa madaniyati

Temuriylar davri musiqa madaniyatining umumiylar xarakteristikasi.

Amir Temur siyosati haqida. Amir Temur davrida barcha sohalarning rivoji haqida. Bu davrning "Sharq Renessansi" deb yuritilishining sabablari. Amir Temur davriga xos bo'lgan ma'naviy ko'tarinkilik musiqa san'atining deyarli barcha jabhalari uchun keng imkoniyat yaratib berdi: sozandalik va xonandalik, musiqa ta'limi, bastakorlik ijodi, musiqa ilmi kamol topdi. An'anaviy ustoz-shogird ta'lim tizimi keng rivojlandi.

Saroy musiqasi. Abdulqodir Marog'iyning hayoti va ijodi. "Maqosid ul-alhon" asari haqida.

10-mavzu: Abdurahmon Jomiy va musiqa

Abdurahmon Jomiyning hayotiga oid ma'lumotlar. A.Jomiyning "Risolai

musiqiy" asari. Mazkur kitobning nazariy yo'naliishi haqida. Kitobning tuzilishi. O'n ikki maqom tizimining bayoni haqida. Ritm masalalari. Maqomlarning emotsiyal ta'siri haqida.

11-mavzu: Alisher Navoiy va musiqa

Alisher Navoiyning hayoti va ijodi. A.Navoiyning o'z davri musiqa madaniyati rivojiga qo'shgan hissasi. A.Navoiy asarlarida musiqa oid ma'lumotlar (bastakorlar hayoti va ijodiga oid ma'lumotlar, musiqiy atamalar, musiqa cholg'ulari). "Majolis un-nafois" asarining musiqa tarixini o'rganilishida ahamiyati. A.Navoiy nazmi va musiqa.

12-mavzu: XVI-XVII asrlarda madaniy va musiqiy hayot

Darvesh Ali Changiy va Najmiddin Kavkabiyning hayoti va ijodi

Movarounnahr va Hurosonda XVI asrda Shayboniy va XVII asrda Ashtarxoniyalar hukmdorligi. Diniy oqimlar bilan birga dunyoviy ilmlarning rivoji. Xalq og'zaki ijodi. "Shayboniyxon" dostonining yaratilishi.

Bu davrda Buxoroda va boshqa yirik shaharlarda fors-tojik va turk-o'zbek tillari rivojlandi. Shu bilan birgalikda turli xalqlarning musiqiy an'analari ham o'zaro aloqadorlikda rivojlandi. Bastakorlarning ijodi haqida.

Musiqa nazariyasining rivoji. Najmiddin Kavkabiyl va uning musiqiy risolalari haqida. Darvesh Ali Changiyning "Musiqa risolasi".

Musiqiy atamalar: kor, amal, qavl, peshrav, oviza, savt, rixta, saj', zARBAYN.

Ko'rib chiqilayotgan davr musiqiy cholg'ulari haqida.

Ulug' shoir Z.M.Boburning hayoti va ijodi. "Boburnoma" asarida musiqaga oid ma'lumotlar.

B.Mashrab, Fuzuliy, Vosifylar nazmi va musiqa.

13-mavzu: XVIII-XIX asrlarda madaniy va musiqiy hayot

XVIII-XIX asrlar musiqiy-madaniy hayoti. Maqom turkumlari. XVIII-XIX asrlar haqida umumiyy tarixiy ma'lumotlar. Markaziy Osiyo xalqlarining iqtisodiy yuksalishida ularning hududlari orqali o'tgan karvon savdosining muhimiligi.

O'rganilayotgan davrda adabiyot, ko'p tarmoqli fan sohalari, me'morchilik va tasviriy san'at rivojlanishi davom etdi. She'riyat yuksak pog'onalarga ko'tarildi.

XVIII-XIX asrlarda Markaziy Osiyo xalqlari musiqa madaniyatining rivoji navbatdagi rivojlanish bosqichlarini belgilab berdi. Tojik va O'zbek xalqlarida Shashmaqom turkumining shakllanish jarayoni kuzatiladi.

Xorazm maqomlari haqida. Farg'on-a-Toshkent maqom yo'llari haqida.

Markaziy Osiyo va Rossiya o'rtaqidagi madaniy aloqalar ko'p asrlik tarixiga ega. Ko'p san'at turlarida, hunarmandchilikda, badiiy ijodiyotda umumiyylik qirralari kuzatiladi.

Musiqiy folklor. A.Eyulgorn va F.Leysekler faoliyati haqida. Musiqiy folklor janrlari.

14-mavzu: O'zbek dostonchilik san'ati

O'zbek dostonlari.

Doston o'zbek folklorining keng tarqalgan yirik janrlaridan biri. O'zbek xalqining musiqa merosida dostonlar maxsus tarmoqni tashkil etadi.

“Alpomish”, “Avazxon”, “Kuntug'mish”, “Ravshan”, “Oshiq G'arib” dostonlari.

Mashhur doston ijrochilari Ergash Jumanbulbul o'g'li, Fozil Yo'ldosh o'g'li, Po'lkan shoir va boshqalar.

15-mavzu: O'zbek xalq raqs san'ati

O'zbek raqs maktablari.

Raqs nima? Raqsning arxaik shakllari. Pantomimaning ahamiyati. Xalq raqslari haqida.

Klassik toifadagi raqlarning vujudga kelishi va rivoji. O'zbek klassik raqlarning turlari va bir-biridan farqlanishi. Mahalliy raqlar. Raqs liboslari haqida.

16-mavzu: Xalq tomosha teatrлari

Xalq tomosha teatrlarida musiqa.

Teatr o'zbeklarga qadimiy zamondardan beri qadrdon, keng tarqalgan ommaviy san'at turidir. Teatrning vujudga kelishi tarixidan.

XVIII-XIX asrlarda Buxoro, Farg'ona va Xorazm xalq teatrlari va ularning birlaridan farqlab turuvchi belgilari. Teatr repertuari.

2 - semestr

O'zbek musiqasi tarixi (XX asr)

Kirish. 1-Mavzu: XX asr boshlarida o'zbek musiqasi

O'zbekistonda XX asr boshlarida siyosiy-ijtimoiy va madaniy muhit. O'rta Osiyo xalqlari Rossiya imperiyasi mustamlakachilik changalidan ozod bo'lishda jadidchilik harakatining paydo bo'lishi va mohiyati. Jadidchilik harakati ulug' namoyandalarining ijodi faoliyati. Jadidchilar va qadimiyarni g'oyaviy kurashlari. Jadidchilarning matbuot va ma'rifiy faoliyati. Milliy uyg'onish davridagi o'zbek san'ati. Yevropa uslubidagi milliy teatrning bunyodga kelishida jadidlarning roli. O'zbek xalqining musiqiy merosi va uning XX asr boshlarida yashagan namoyandalar: hofiz va sozandalar.

2-Mavzu: O'zbekiston musiqa madaniyati (XX asrning 20-40 yillari)

20-40 yillarda o'zbek musiqasining rivojlanishi. Ijtimoiy va musiqiy-madaniy muhit. Badiiy havaskorlik jamoalarning tashkil topishi va professional san'atning rivojlanish jarayoni. Respublikada maxsus musiqa o'quv maskanlarining ochilishi, faoliyati. Professional teatrlar bunyodga kelishi. Ilk o'zbek drama, opera va baletlari.

O'zbekiston radio eshittirish komiteti tashkil topishi va musiqiy targ'iboti. Radio va O'zbek davlat filarmoniyasi qoshidagi ijrochi jamoalar faoliyati. Bastakorlik san'atini namoyondalari. O'zbekiston kompozitorlar uyushmasining tashkil topishi va faoliyati.

3-Mavzu: Ikkinchı jahon urushi yillarda musiqiy hayot

40-50 yillarda musiqa madaniyatining rivoji.

Kontsert tashkilotlari va teatrlar faoliyati. Front kontsert brigadalarining tashkil topishi va faoliyati. Bastakor va kompozitorlar ijodiy faoliyati. Urush yillarda yaratilgan musiqali drama va operalar.

4-Mavzu: XX asrning 50-80 yillar musiqiy hayot

Respublikamiz madaniy hayotida sodir bo'lgan o'zgarishlar. 1948 yil modernistik musiqiy oqimlarni tanqid ostiga olgan qarori. O'zbek musiqa san'atiga ko'rsatgan salbiy ta'siri. Musiqiy o'quv yurtlar faoliyatini takomillashtirish. Tanlov, festival, qo'shiq bayramlari, simpozium va dekadalar. Filarmoniya, O'zbek estrada-kontsert tashkilotlari va teleradio qoshidagi eski va yangi tashkil topgan jamoalar faoliyati.

5-Mavzu: Musiqali teatr

O'zbek musiqali teatrining rivojlanish bosqichlari haqida.

O'zbek musiqali teatrining rivojlanishi. "Halima", "Farhod va SHirin", "Layli va Majnun", "Gulsara", "Tohir va Zuxra", "Alpomish", "Ravshan va Zulkumor", "Nurxon", "Vatan ishqisi", "Zafar", "Alisher Navoiy Astrobodda" "Momo yer", "Ishqing bilan», "Kimga to'y, kimga a'za", "Yusuf va Zulayho", "Fotima va Zuhra", "Prometey", musiqali komediyalardan: "Oltin ko'l", "Toshbolta oshiq", "Jon qizlar", "Ajab savdolar", "O'jarlar" kabi sahna asarlari.

6-Mavzu: Musiqali drama, opera va balet O'zbek musiqali teatri janrlari

Milliy drama, opera va balet san'atlarining rivojlanish jarayoni. Rus kompozitorlari tomonidan yaratilgan opera va baletlar, ularning tarixiy o'rinnari, yutuq va kamchiliklari, janr muammolarini.

Drama, bolalar va qo'g'irchoq teatrlar spektakllariga o'zbek kompozitorlarning yaratgan musiqasi.

7-Mavzu: Vokal musiqasi

O'zbek vokal musiqasi janrlari.

Qo'shiq va romans o'zbek kompozitorlari ijodiyotida. Romans janrining

rivojlanishi. Jo'rli va jo'rsiz xor san'atining rivojlanishi. Bir qismli vokal-simfonik janrlarning rivojlanishi. Ko'p qismli vokal-simfonik (syuita, kantata va oratoriya), janrlarning rivojlanishi. Syuitalar. Oratoriylar.

8-Mavzu: Cholg'u musiqasi

Cholg'u musiqasi janrlari.

O'zbekistonga simfonik musiqaning kirib kelishi. N.Mironov, V.Uspenskiy, V.Deshevov, Ippolitov-Ivanov, V.Zolotarev, S.Vasilenko, R.Glier, V.Uspenskiy, A.Kozlovskiy, G.Mushel asarlari. M.Ashrafiy, T.Sodiqov va Sh.Ramazonov, M.Leviev, M.Burxonov. 50-80 yillarda simfonik musiqaning turli janrlarini rivojlanishi.

Simfonik syuita, sifonik poema va simfonik uvertyuralar. Simfoniya. Cholg'u kontsert. Skripka, violonchel, truba, fleyta, ovoz uchun kontsertlar. Kamer-cholg'u musiqasi. Kamer-cholg'u musiqa janrlarining rivojlanishi. Yakka va ansambllar kompozitorlik ijodiyotida rivojlanishi. Torli kvartet. O'zbek xalq cholg'ulari uchun musiqa. O'zbek xalq cholg'ularining takomillashtirish masalasi, orkestr tashkil etilishi. Konservatoriyaada xalq cholg'ulari kafedrasi ochilishi. Orkestr uchun musiqiy asarlar yaratish. Xalq va mumtoz kuylarni qayta ishslash, turli janrlardagi original asarlar. Damli cholg'ular orkestri musiqasi. O'zbek sozandalari damli orkestrlarida. Xarbiy, o'quv yurtlarida damli cholg'u orkestrlari. Ijro repertuarining boyitilishida O'zbekiston kompozitorlari xizmati.

9-Mavzu: Kino musiqasi

O'zbekiston kompozitorlari ijodida kino musiqa.

O'zbekistonda kino san'atining paydo bo'lishi. Ilk ovozsiz o'zbek filmlari va ularning musiqiy bezalishi. Ovozli o'zbek badiiy kinofilmari. O'zbek badiiy kinofilmlarni yaratishda respublika kompozitorlarining xizmati.

O'zbek telefilmlari uchun bastalangan musiqa. Multiplikatsion kinofilmlarga yozilgan musiqa. Hujjatli kinofilmlar uchun yaratilgan musiqa.

10-Mavzu: O'zbek estrada musiqasi

O'zbek estrada musiqasi janrlari.

O'zbekistonda milliy estrada san'atining bunyodga kelishi. 1950-80 yillarda zamona viy o'zbek estrada san'atining rivojlanishi. Estrada guruhlari. O'zbekiston teleradiosi qoshida simfo-jaz orkestrining tashkil topishi. Estrada qo'shiqchiligi. Taniqli ijodkorlar va ijrochilar.

11-Mavzu: Bolalar va o'smirlar uchun musiqa

O'zbekiston kompozitorlari ijodida bolalar va o'smirlar uchun musiqa.

Vokal musiqa. Yirik janrlardagi asarlar. Bolalar va o'smirlar musiqiy ijrochilik

jamoalar. Bolalar va o'smirlar uchun turli cholg'u asboblar, ansamblar va orkestr uchun yaratilgan musiqiy asarlar.

12-Mavzu: O'zbekiston musiqashunosligi

O'zbekistonda musiqashunoslikning rivojlanish bosqichlari.

O'zbek xalq musiqa merosini o'rganish, namunalarini zamonoviy nota yozuviga olish tarixidan. O'zbekistonda etnomusiqashunoslik fani shakllanishi va rivojlanishi. Manbashunoslik fani, nazariy, tarixiy, tanqidiy, sharqshunoslik kabi sohalarning rivojlanishi.

Yangi davr musiqiy jarayonlari (1990 yillar). Siyosiy-ijtimoiy va madaniy hayot jarayonlari. Zamonaviy professional musiqa janrlarining rivojlanishi. Respublikamizda "O'zbekiston – Vatanim manim" qo'shiq bayrami, turli qo'shiq ko'rlik-tanlovlarinin o'tkazilishi. "Sharq taronalari", "Ilhom – XX", "Simfonik musiqa" va boshqa xalqaro miqyosdagi musiqa festivallarining o'rni va ahamiyati

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

(Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lif)
o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha yoziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Kushonlar davri musiqiy-madaniy hayoti. Tasviriy san'at va haykaltaroshlik namunalari yordamida qadimiy musiqiy cholg'ular tuzilishini o'rganish. Mehnat qo'shiqlarinin tinglash va musiqiy tahlil qilish.
2. Borbadning hayoti va ijodi. Ud cholg'usi ijrosida musiqiy namuna tinglash. Tahlil qilish. Turkumli asarlardan namunalar tinglash.
3. Temuriylar davri musiqiy-madaniy hayoti.
4. Dutor cholg'usi ijrosida musiqiy namuna tinglash.
5. Abdurahman Jomiy g'azallari bilan ijro etiluvchi musiqiy namunalarni tinglash. Tahlil qilish.
6. Alisher Navoiy va musiqa.
7. Navoiy g'azallari bilan ijro etiluvchi musiqiy namunalar tinglash va tahlil qilish.
8. Navoiy mavzusi bilan bog'liq kompozitorlik ijodiyoti namunalar bilan tanishish.
9. XVIII-XIX asrlar musiqiy-adaniy hayoti.
10. Maqom turkumlaridan parchalar tiglash va tahlil qilish.
11. O'zbek dostonchilik san'ati.
12. Xorazm, Surxondaryo-Qashqadaryo dostonlaridan parchalar tinglash va tahlil qilish.
13. O'zbek xalq raqs san'ati.
14. O'zbekiston hududlarida keng rivoj topgan raqlarning video tasvirini ko'rish. Musiqiy tahlil qilish.
15. O'zbek bastakorlik ijodiyoti namunalaridan tinglash va tahlil qilish.
16. 20-40 yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish.

MUSIQA TARIXI (O'ZBEK MUSIQASI TARIXI; JAHON MUSIQASI TARIXI; AN'ANAVIY O'ZBEK MUSIQASI; O'ZBEK MAQOMI TARIXI VA NAZARIYASI; SHARQ XALQLARI MUSIQASI TARIXI VA ETNO-JAZ) FANINING O'QUV DASTURI

	17. Urush yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish. 18. 50-80 yillarda yaratilgan asarlardan namunalar tinglash va tahlil qilish. 19. O'zbek kompozitorlarining drama, opera va baletlarini tinglash. Mavjud video namunalar orqali tasavvurga ega bo'lish. Musiqiy tahlil qilish. 20. Vokal musiqa. O'zbek kompozitorlarining qo'shiq, romans,a kapella, xor asarlaridan namunalar tinglash. Tahlil qilish. 21. Cholg'u musiqa. O'zbek kompozitorlarining simfonik, fortepiano asarlaridan namunalar tinglash. Tahlil qilish. 22. Kino musiqa. O'zbek kinofilmlaridan video namunalar tomosha qilish va musiqiy namunalar tinglash. Tahlil qilish. 23. O'zbek estrada musiqasi.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

- 20.Qadimgi davr musiqiy-madaniy merosini o'rganishda arxelogiyaning ahamiyati.
- 21.Ilk o'rta asrlarda O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati (Ayrитом, Bolaliqtepa, Tuproqqal'a, Dalvarzintepa).
- 22.VII-VIII asrlar musiqiy-madaniy hayoti.
- 23.Forobiy va ibn Sino asarlarida musiqa masalalarining yoritilishi haqida.
- 24.Urmaviy va Sherioziyning ijodi.
- 25.Alisher Navoiy asarlarida musiqa atamalari.
- 26.Kavkabiy va Changiy musiqa risololari xususida.
- 27.O'zbek maqomlari (umumiy ma'lumotlar)
- 28.O'zbek klassik raqsi.
- 29.Mashhur baxshilarining hayoti va ijodi.
- 30.20-40 yillar musiqiy-madaniy hayoti.
- 31.Ikkinchи jahon urushi yillarda musiqiy-madaniy hayot.
- 32.50-80 yillar musiqiy-madaniy hayoti.
- 33.Musiqali dramalar, opera va balet san'ati.
- 34.Vokal musiqa.
- 35.Cholg'u musiqasi.
- 36.O'zbek kino musiqasi.
- 37.O'zbek estrada musiqasi.
- 38.O'zbekiston musiqashunosligi.

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlар

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

- 1. O'rta Osiyo hududidan topilgan madaniy yodgorliklar.
- 2. Forobiy Sharq musiqa nazariyasining asoschisi.
- 3. Temuriylar davri cholg'ulari .
- 4. Sharq tasviriy miniyaturlarida "musiqiy lavhalar".

5. A.Navoiyning “Majolis un-nafois” asarida musiqaga oid ma'lumotlar.
6. Mahalliy uslublar.
7. Xorazm raqs san'ati.
8. “Alpomish” dostoni haqida.
9. A.Eyxorn va V.Leysekning musiqiy-etnografik faoliyati haqida.
10. O'zbek xalq cholg'ulari.
11. Jadidchilik harakati namoyandalarining ijodiy faoliyati.
12. Birinchi musiqiy o'quv maskanlar va birinchi teatrlar faoliyati.
13. Urush yillarda front-kontsert brigadalar va teatrlar faoliyati.
14. 50-80 yillarda o'zbek musiqa amaliyotiga kirib kelgan yangi janrlar.
15. Opera va balet teatri faoliyati. Muqimiy teatri faoliyati.
16. Musiqali drama, opera va balet.
17. Qo'shiq, romans, a kapella janrlari.
18. Simfonik musiqa, fortepiano musiqasi, organ musiqasi.
19. O'zbek kompozitorlari va kinematograflarning hamkorlik faoliyati.
20. Estrada san'atining yorqin namoyandalari.
21. O'zbek kompozitorlarining bolalar va o'smirlar uchun yaratgan asarlari. Bolalar jamoalari faoliyati.
22. O'zbek xalq musiqa merosi, zamonaviy nota yozuviga olish tarixi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- O'zbek musiqa madaniyatining ko'p asrlik rivojlanish tarixida hamda hozirgi zamon ko'p jihatli musiqa madaniyati; o'zbek musiqa madaniyati va san'atiga oid asosiy ma'lumotlar, yodgorliklar va manbalar *haqida tasavvurga ega bo'lish;*
- o'zbek xalqi hayotining turli tarixiy davrlaridagi eng muhim musiqiy-tarixiy, ijodiy va amaliy jarayonlarni; O'zbekiston kompozitorlari ijodiyotining yo'nalishlari va janrlari, uslublarini *bilishi va ulardan foydalana olishi;*
- O'zbekiston kompozitorlik ijodiyotining aosisi janr va shakklarini, uslubiy voqe'liliklarni tahlil etish; O'zbekiston zamonaviy musiqasidagi jarayonlarni tahlil etish va tanqidiy baholash *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*

4

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishslash;
- taqdimotlarni qilish;

MUSIQA TARIXI (O'ZBEK MUSIQASI TARIXI; JAHON MUSIQASI TARIXI; AN'ANAVIY O'ZBEK MUSIQASI; O'ZBEK MAQOMI TARIXI VA NAZARIYASI; SHARQ XALQLARI MUSIQASI TARIXI VA ETNO-JAZ) FANINING O'QUV DASTURI

	<ul style="list-style-type: none"> • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5	<p style="text-align: center;">VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p> <p style="text-align: center;">Oraliq va yakuniy nazorat uchun talablar.</p> <p>Talabalar bilimini nazorat qilish o'quv rejaga muvofiq belgilangan. Oraliq va Yakuniy nazorat 1, 2 semestrlarda o'tkaziladi.</p> <p>Oraliq nazorati – reja asosida o'tilgan 5 ta mavzu doirasida test ko'rinishida yoki uchta savoldan iborat yozma ish shaklida o'tkaziladi.</p> <p>Yakuniy nazorat – reja asosida o'tilgan barcha mavzular doirasida tuzilgan savollarga og'zaki tarzda javob berish (biletlar uchta savoldan iborat bo'ladi va qo'shimcha ikkita savol berilishi mumkin).</p>
6	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Жабборов, А.Х., Бегматов С.М., Аъзамова М.Р. Ўзбек мусиқаси тарихи. Т., 2018. 2. История узбекской музыки. З т. Т., 1990. 3. Айходжаева Ш.И. Ўзбек мусиқаси тарихи (қадимги даврлардан XX асрга кадар). Т., 2020. 4. История музыки народов Средней Азии и Казахстана. М., 1994. 5. Жабборов А. Мусиқали драма ва комедиу жанрлари Ўзбекистон композиторларининг ижодиётида. Т., 2000. 6. Иброхимов О.А. Ўзбек халқ мусиқа ижоди. 1-кисм. Тўплам. Т., 1994. 7. Юнусов Р.Ю. Ўзбек халқ мусиқа ижоди. 2-кисм. Тўплам. Т., 2000. 8. Эргашева Ч.Э. История узбекской музыки (с древних времен до XX века). Т., 2021. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mirziyoyev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-6000-son. 2020 yil. 26-may. 2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. T, 2017. 3. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038.2018 yil. 28-noyabr. 4. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi.

(elektron versiyasi).

5. Ражабов И. Мақомлар. Т., 2006.
6. Соломонова Т., Абдулаев Р. Ўзбек мусиқаси тарихидан хрестоматия. Т., 1983.
7. Пугаченкова Г., Ремпель Л. История искусств Узбекистана. М., 1965.
8. Выйзго Т.С. Музыкальные инструменты Средней Азии. М., 1980.
9. Ўзбекистон халқлари тарихи. 1-жилд. Т., 1992.
10. Фитрат А. Ўзбек классик мусиқаси ва унинг тарихи. Т., 1993.
11. Кайковус. Қобуснома. Т., 1994.
12. Матёкубов О. Мақомот. Т., 2004.
13. Бобур Захирiddин Мухаммад. Бобурнома. Т., 1990.
14. Джами А. Трактат о музыке. Т., Пер. с перс. А.Н.Болдырева, ред. И комментарии В.М.Беляева. 1960.
15. Каримова З.Г. Навои в музыке. Т., 1988.
16. Музыкальнауа эстетика стран Востока. (общ. ред. и вст. статья В.П.Шестакова). Л., 1967.
17. Навоий А. Мукаммал асарлар тўплами. Мажолис ун-нафоис. 13-том. Т., 2002.
18. Орипов З. Шарқ мусикий манбашунослиги. (Х-XI асрлар). Т., 2008.
19. Орипов З. X – XVI асрлар Марказий Осиё мусиқа манбашунослиги. Т., 2017.
20. Шодмонов Н. Ҳожа Абдулқодир Мароғ'ий. Т., 2000.
21. Фофурбеков Т. Сайланма. Т., 2009.
22. Юсупова М., Рахимова З., Ибрагимов О. Суфийские традиции в искусстве Мавераннахра XV-XVII вв. Т., 2010.

Axborot manbalari

11. <https://turkology.tk/library/354>
12. <https://www.cultinfo.ru>
13. <https://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
14. https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
15. <https://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>
16. <https://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/>
17. <https://ru.wiki-edia.org/wiki/Nisa>
18. <https://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.html>
19. https://ru.wiki-edia.org/wiki/Uvgurskie_mukamq
<https://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>

3-semestr

(Jahon musiqasi tarixi)

I. Fanning mazmuni

Jahon musiqasi tarixi fanining asosiy maqsadi - bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashdagi, ular oldilariga qo'yiladigan masalalarni yechishda ijodiy yondoshishga o'rgatishdan iborat. Bu fanni o'rganayotganda talabalar kompozitorlarning estetik didlariga ahamiyat berishlari kerak. Yosh mutaxassislarni shaxs sifatida rivojlanishlarida hamda shaxsiy ijodiy o'rinalarini topishlarida mazkur fan muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar - talabalar turli yo'naliishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Mazkur fan yuzasidan talaba musiqa san'ati rivojlanishi tarixiy jarayonining jamiyat tarixiy rivojlanishining evolyusiyasi bilan uzuksiz bog'liqligi, buyuk kompozitorlar ijodining jamiyat ma'nnaviy hayotiga ta'siri, musiqa haqida, uning mazmuni va ifodalash imkoniyatlari haqida tushuncha va tasavvurlarga ega bo'lishi talab etiladi. Ushbu fan bo'yicha talaba Yevropa musiqa madaniyati, Amerika musiqa maktabi, Rossiya, Sharq xalqlari musiqa madaniyatini davrlari bo'yicha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lganligini namoyish etishi zarur.

Sharq xalqlari musiqa an'analarini o'rganish bo'lajak bastakorlar, musiqa tadqiqotchilari, nazariyotchilari va o'qituvchilarining badiiy-ilmiy tafakkur ko'lamenti boyitish, musiqaviy dunyoqarashini kengaytirish uchun mo'ljallangan. Sharq xalqlari an'anaviy musiqa ijodiyotini o'rganish mavzulari tartibini belgilashda asosan musiqiy mintaqaviy (Yaqin va O'rta Sharq, Hindiston, Pokiston va b.) va musiqiy-uslubiy (Maqomot, raga, musiqiy folklor va h.k.) tasnif tamoyillariga tayanildi. Fanni o'rganishda talabalarning maxsus tayyorgarlik darajasi, xorijiy sharq tillarini bilishlari e'tiborga olinadi. Bunda ular maxsus musiqiy-nazariy va umummadaniy, sharqshunoslik fanlaridan yetarli darajada bilimga ega bo'lishlari zarur.

II. Asosiy qism

Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi

Kirish

Fanning mazmuni. U bilan bog'liq musiqiy janr namunalari, asosiy ilmiy tadqiqotlar, nota adabiyotlari haqida, ulardan unumli foydalanan yuzasidan uslubiy tavsiyalar.

G'arbiy Yevropa musiqa madaniyati.

1-mavzu: Qadimgi musiqa madaniyatları

Madaniyat rivojida antik madaniyatning ahamiyati. O'rta asrlar universalizm davrining musiqiy dunyoqarashi; Yevropa musiqasining shakkalanishida grigorian xoralining roli. O'rta asrlarda musiqiy nazariya. Vizantiya musiqa madaniyati.

2-mavzu: Uyg'onish davri

G'arbiy Yevropa mamlakatlarida milliy polifonik maktablarning shakkalanishi. Xor

polifoniysi ustalari O.Lasso, Dj.Palestrina. Madrigal san'atining gullab-yashnashi. Yangi musiqiy notatsiyaning shakllanishi.

3-mavzu: Ma'rifat davri

Madaniyatdagi klassitsizm. Operaning tarqalishi va uning musiqiy-sotsial ahamiyati. Italiya va Fransiya musiqa teatrlarining buyuk namoyandalari. Instrumental musiqaning rivojlanish tamoyillari. Ensiklopediyachilar va musiqa. T.Shyuts, G.Gendel, G.Telemann, G.Pesellarning ijodiy g'oyalari. Izlanish va xotima sifatida I.S.Bax ijodi. Bax dahosining tarixiy ahamiyati.

XVIII asr konsert hayotining gullab-yashnashi. Orkestr evolyusiyasi. Vena mumtoz maktabi va uning namoyandalari: Gaydn, Mozart, Betxoven, Glyuk. Ularning ijodi klassitsizm g'oyalarining ifodasi sifatida.

4-mavzu: Romantizm

XIX asr. Musiqada romantizm davri. Romantik musiqa maktabi uchun Fransuz revolyusiyasining ahamiyati. Romantik estetikaning asosiy tamoyillari. Turli milliy madaniyatlarda romantizmning ko'rinishlari. Musiqiy romantizm namoyandalari F.Shubert, E.T.Gofman, K.M.Veber, G.Berlioz, F.Mendelson-Bartoldi, R.Shuman, F.Shopen, F.List, R.Vagner. Italian romantizmning o'ziga xos xususiyatlari. Dj.Rossini, G.Donitsetti, V.Bellini, N.Paganini ijodiyotida romantizm g'oyalarining aks topishi. Dj.Verdi ijodining tarixiy ahamiyati. I.Brams, A.Brukner, G.Volf ijodida neoromantik tamoyillar va ularning keyingi davrlar musiqasiga ta'siri.

5-mavzu: XX asr musiqa madaniyati

Yangi davr musiqa madaniyati rivojlanish jarayonlarining murakkabligi. XX asr madaniyatining asosiy yo'nalishlari: verizm va simvolizm, impressionizm va ekspressionizm, neoklassitsizm, surrealizm, minimalizm, postmodernizm. Fransiyada impressionizmning vujudga kelishi va rivojlanishi. K.Debyussi va M.Ravel ijodining estetik tamoyillari. Obraz va ifoda vositalarida novatorlik zamonaviy musiqaga Debyussi va Ravel musiqasining ta'siri. Madaniyatdagi ma'naviy harakat sifatida Avstriya ekspressionizmning shakllanishi. Ekspressionizm vakili bo'lgan buyuk simvolchi G.Maler. Yangi Vena maktabi va uning namoyandalari – A.Shonberg, A.Berg, A.Vebern. A.Shonbergning pedagogik faoliyati va qarashlari. Dodekafon sistemaning vujudga kelishi va uning zamonaviy musiqaning avangard tamoyillaridagi roli. Musiqiy neoklassitsizm XX asr musiqa madaniyatining asosiy yo'nalishi sifatida. XX asr badiiy oqimlarini o'z ichiga olgan universal ko'rinish sifatida I.Stravinskiy ijodi. I.Stravinskiy ijodi muammolari.

6-mavzu: XX asr fransuz, nemis, italyan, ingliz musiqa madaniyati

Fransuz musiqa madaniyati. E.Sati va J.Kokto ijodiy g'oyalarining antiromantik va antiimpressionistik yo'nalishdagi «oltilik» gruppasiga ta'siri. A.Onegger, D.Milo, F.Pulenq ijodining novatorlik yo'nalishlari. «Yosh Fransiya» ijodiy birlashmasi va uning diniy-panteistik asoslari. A.Jolive va O.Messian ijodida Sharqning roli.

Germaniya musiqa madaniyati rivojining murakkabligi. Madaniyatdagi ijodiy yo'nalishlarning turli ko'rinishlari. R.Shtraus, P.Xidemit, K.Orf ijodlarida neoklassik

tamoyillar. B. Brext g'oyalarining G.Eysler, K.Vayl, P.Desau musiqiy-sahna asarlariga ta'siri. K.Shtokgauzen, M.Kagel, V.Rim ijodida postmodernistik tamoyillar.

Italyan musiqasida yangi oqimlar verizm va uning namoyandalari: R.Leonkavallo, P.Maskani. Dj.Puchinni musiqa teatri. Italian neoklassitsizmi. O.Respigi, A.Kadella, L.Nono, L.Dallapikolla, L.Berio ijodlari. XX asrda ispan musiqasining rivojlanish yo'llari. M.De Fali ijodida milliy an'analarning qayta tiklanishi. Shimoliy Yevropa davlatlari madaniyatlarining o'ziga xosligi. Ya.Sibelius simfonik konsepsiyasining o'ziga xosligi.

7-mavzu: Amerika musiqa maktabi

Amerika musiqa madaniyatining ko'ptarkibli tabiat. Shimoliy va Janubiy Amerika, Kanadaning o'ziga xosligi. AQSh milliy musiqa madaniyatining shakllanishi. E.Makdauell, Ch.Ayvz, Dj.Gershvin, A.Koplend, A.Bernstaynning amerika musiqa madaniyatiga qo'shgan hissalar. Amerika dzhazining rivojlanish yo'llari. Myuziklning vujudga kelishi va rivojlanishi.

Lotin Amerikasi musiqa madaniyatining o'ziga xosligi. Zamonaviy professional va xalq musiqasiga Lotin Amerikasi raqs folklorining ta'siri. Braziliyaning yorqin bastakori E.Villalopes. Xindu, negr, kreol folklori zamonaviy ifoda vositalari bilan birligida uning musiqasida o'z ifodasini topganligi. Kuba musiqasi. Kuba folklorining o'ziga xosligi. Kubada musiqiy professionalizmning rivojlanishi. A.Karpenter ijodiy g'oyalarining ahamiyati. Bastakorlar A.Roldan, A.G.Katurla, X.Ardevollarning ijodi.

8-mavzu: Sharqiy Yevropa musiqa madaniyati

Bolgariya, Vengriya, Chexiya, Slovakiya, Ruminiya, Serbiya, Xorvatiya, Makedoniya milliy bastakorlik maktablarining shakllanishida musiqiy-tarixiy jarayonlarning umumiyligi. Milliy doktrinalar va novatorlik izlanishlar. Milliy an'analarning tiklanishi va musiqiy yozuvning zamonaviy texnikasini egallah, xalq-qo'shiqchilik ijodi va bolgar xalq madaniyati. G.Vladiperov, M.Galiminov, L.Pitkov asarlar. Yosh milliy bastakorlik maktablari uchun Bartok ijodiy g'oyalarining ahamiyati. Musiqiy neoklassitsizm yo'nalishidagi Bartok simfonizmi. Polyak bastakorlik maktabining badiiy tajribasi – M.Karlovich, P.Shumanovskiy, V.Lyutoslavskiy, K.Pandereskiy, M.Gureskiy. Dj.Enesku, P.Pentoyu ijodida rumin milliy an'analari ifodalishining o'ziga xosligi. Chex, morav, slovak bastakorlari ijodiy faoliyatlarining estetik tamoyillari – B.Martina, L.Yanachev, E.Suxonya. Yugoslaviya xalq va professional musiqasining ko'pmilliylilik tabiat. Serbiya musiqasiga Sharqning ta'siri, Xorvatiya madaniyati bilan Avstriya va Vengriya mumtoz madaniyati bilan aloqasi. Serb mumtoz musiqasi namoyandasasi S.Makronymsning ijodiy faoliyati. G.Konyovich, M.Ristich, V.Nikolovskiy asarlar.

4-semestr Rossiya musiqa madaniyati

9-mavzu: Rossiya musiqa madaniyatining boshlang'ich davri

Rus musiqasining boshlang'ich davrlari. Kiev rus madaniyatining birinchi markazi sifatida. Diniy musiqaning shakli bo'lgan «znamennoe penie». dostonchilik va uning

musiqiy xususiyatlari. Rus musiqasining rivojida Novgorod shaxrining roli, qo'shiqchilar, guslyarlar, skomoroxlar madaniyati. Qo'shiqchilik an'analari va diniy musiqaga ko'povozlilikni kiritilishi.

10-mavzu: XVI-XVIII asrlar Rossiya musiqa madaniyati

XVI-XVII asrlarda rus musiqasining rivoji. Rus qo'shiqchilik kantilenasining tug'ilishi. Cho'zib kuylanadigan rus qo'shiqlari. Rus podshohlari saroyida musiqiy hayot. XVII asr rus madaniyatida ma'rifiy saroy tamoyillarining kuchayishi. Kant janrinining rivoji.

XVIII asrda boshqa milliy madaniyatlar bilan xalqaro aloqalarning kuchayishi. Birinchi navbatda Italiya va Fransiya milliy madaniyatlar bilan. Rus bastakorlik maktabining shakllanishi – M.Ye.Fomin, V.Pashkevich, M.Berezovskiy, D.Bartnyanskiy, I.Xandoshkin. Opera madaniyatining rivojlanishi.

11-mavzu: XIX asr Rossiya musiqa madaniyati

XIX asr musiqa madaniyati. Milliy ongning vujudga kelishi. Musiqiy madaniyatning rivojiga A.Pushkin ijodining ta'siri. Musiqiy teatr sohasidagi turli xil janrlar: drama musiqasi, opera, balet, vodevil. Maishiy romans. Rus romansining buyuk bastakorlari: A.Alabev, A.Verstovskiy, A.Varlamov, A.Gurilyov, P.Bulakov, M.Glinkalar rus musiqasida. V.Odoevskiy, D.Staxov, A.Serov faoliyati. XIX asr rus musiqasi mazmunining boyligi va turli shaklliligi. Opera va simfoniya. A.Dargomijskiy va «Kuchli tuda»: M.Balakirev, A.Borodin, M.Musorgskiy, M.Rimskiy-Korsakov, S.Kyui. Madaniyatning chuqur etik mazmunining ifodasi sifatida A.Rubinshteyn, P.Chaykovskiy, A.Lyadov, A.Glazunov, S.Taneev faoliyatlar. XIX asr oxiri XX asrda rus madaniyatidagi modernistik tamoyillar. A.Skryabin, S.Raxmaninov, N.Metner, I.Stravinskiy ijodi.

12-mavzu: XX asr birinchi yarmida rus musiqa madaniyati

XX asr rus musiqa madaniyati. Madaniyatning ma'rifiy ahamiyati. Jamiyat hayotida ommaviy qo'shiqlarning roli. Optimizm va entuziazm timsoli bo'lgan I.Dunaevskiy ijodi. Konsert hayotining turli shakllari. Musiqiy ijrochilikning rivojlanishi. Musiqiy teatrtdagi izlanishlar. S.Prokofev, D.Shostakovichlarning opera va baletlari. Eksperimentdan an'anaga tomon harakat.

1941-1945 yillardagi urush davrida musiqa. Musiqiy madaniyat – frontga. Musiqadagi epos, qahramonlik va dramatizm. D.Shostakovichning simfoniyalari, vokal-simfonik freskalari. XX asrning 40-50-yillari musiqa rivojining qaramaqarshiliklari va qiyinchiliklari. Mehnat va yaratuvchilik mavzulari. Musiqa teatrida komik janrlar. Baletedagi qahramonona obrazlar. Neofolklor to'lqini. XX asr 60-70-yillar bastakorlar ijodidagi texnika va stil muammolari. Polistimistika. Kamer musiqasida intonatsion-janr izlanishlari. Kamer simfoniyasи va konsertlash, neoklassitsizmning ko'rinishi sifatida. M.Vaynberg, E.Dinisov, R.Shedrin asarlari. Musiqiy teatrning yangi janrlari.

13-mavzu: XX asr ikkinchi yarmida rus musiqa madaniyati

XX asr 80-yillari rus musiqasining neoromantik tamoyillari. Kompozitorlarning

qadimiy folklor va ma'naviy qadriyatlarga murojaati. Hayotni tushunib borishda xalq obrazi. Simfonik, xor, kamer, instrumental, vokal ijodda etik monolitlik. G.Sviridov, S.Sdonimskiy, A.Petrov, B.Tishenko asarlari.

XX asr 90-yillarda postmodernizm tamoyillari. S.Gubaydullina, A.Shnitke asarlari. Ommaviy janrlarda texnik progress. A.Petrov, V.Dashkevich, G.Gladkov, E.Artemevlarning kinofilmlar uchun yaratgan musiqalari.

14-mavzu: Ukraina, Belorussiya, Moldova, Zakavkaze, Baltiya musiqa madaniyatি

Ukraina, Belorussiya, Moldova, Zakavkaze, Baltiya musiqa madaniyatlarini rivojining asosiy tamoyillari. Milliy musiqiy an'analarning shakllanish jarayonlari. Musiqiy ta'larning vujudga kelishi va birinchi musiqiy ta'lim o'quv muassasalarini. Milliy musiqiy mакtablar asoschilari – bastakorlari tomonidan rus va G'arbiy Yevropa musiqasi an'alarini o'zlashtirish muammolarini. Ijodning yangi tur va janrlarining shakllanishi – opera, balet, simfoniylar, oratoriylar, kantatalar. Stilistik va janrli yechimlarning turli xil ko'rinishlari.

15-mavzu: Markaziy Osiyo va Qozog'iston musiqiy madaniyatি

Tojikiston, Qирг'изистон, Turkmaniston, Qozog'iston madaniyatlarining rivojlanish tamoyillari. O'g'zaki an'analarga bog'liq bo'lgan professional musiqa shakllarining vujudga kelishi. Musiqiy ta'larning vujudga kelishi. Birinchi madaniyat va san'at o'quv ta'lim muassasalarining paydo bo'lishi, bastakorlik mакtablarining shakllanishi, musiqiy ijodning yangi shakl va janrlari: opera, balet, simfoniya, kantata, oratoriya. Janr va stilistik jarayonlarning turli xil ko'rinishlari.

III. Mustaqil ta'limgi tashkil etishning shakl va mazmuni

Mustaqil ta'limgi tashkil etishda mazkur fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanan mumkin:

- darslik, o'quv qo'llanma, maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha fanlar boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha mahruzalar qismini o'zlashtirish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash;
- yangi musiqiy texnik vositalar va texnologiyalarni o'rganish;
- talabaning ilmiy tekshirish (ijodiy) ishlarini (TITI) bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari yoki mavzularini chuqur o'rganish;
- faol o'qitish uslubidan foydalilanligan o'quv mashg'ulotlari (ishbilar o'yinlar, diskussiyalar, seminarlar, kollokviumlar va b.).

Mustaqil tahlimni tashkil etishning mazmuni axborot-tahlim resurslaridan, ta'limg muassasasida mavjud kutubxona, fonoteka va videoteka jamg'armasidan, reyectoriylardan, o'quv laboratoriylari, ovoz yozuvi studiyalari, teleradiokom'aniya kanallari va kontsert zallaridan unumli foydalanishdan, bajarilgan ishlarning tahlilini bayon etishdan iboratdir. Mazkur fanning xususiyatlaridan kelib chiqib kasbyi mahoratni rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni maqsadli amalga oshirish ham nazarda tutildi.

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

- 1.Gvido Aretinskiyning nota yozuvi.
  - 2.Qadimgi cherkov ladlar.
  3. G.F.Gendel ijodida Sharq.
  - 4.F.Shopen va Polyak musiqa san'ati.
  - 5.G.Berlizonning musiqiy tanqidiy qarashlari.
  - 6.F.List fortepiano ijrochiligining islohotchisi.
  - 7.R.Shubertning qo'shiqchilik lirikasi.
  - 8.Dasturli simfonizm rivojida G.Berlizonning «Fantastik simfoniyasining» ahamiyati.
  - 9.Dj.Rossinining opera ijodi.
  - 10.D.Verdi va italyan opera san'ati.
  - 11.F.Listning dasturli simfonik poemalari.
  - 12.F.Shubert romanslari.
  - 13.“Qudratli to'da” va rus musiqa san'ati.
  14. N.A.Rimskiy – Korsakov ijodida sharq mavzular.
  - 15.R.Shedrin ijodi.
  16. S.Prokofev baletlari.
  17. D.Shostakovich “24 prelyudiya va fuga” turkumi.
  18. L.Betxoven va simfonizm.
  - 19 .Musiqda impressionizm.
  20. XX asr musiqasiy iznalishlar va omillar
- Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

V. Ta'lif natijalari /Kasbiy kompetensiyalari

Talaba bilishi kerak:

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- Juhon musiqa madaniyatining ko'p asrlik rivojlanish tarixida hamda hozirgi zamon ko'p jihatli musiqa madaniyati; jahon musiqa madaniyati va san'atiga oid asosiy ma'lumotlar, yodgorliklar va manbalar *haqida tasavvurga ega bo'lish;*
- Juhon xalqlari hayotining turli tarixiy davrlaridagi eng muhim musiqiy-tarixiy, ijodiy va amaliy jarayonlarni; Juhon kompozitorlari ijodiyotining yo'nalishlari va janrlari, uslublarini *bilishi va ulardan foydalana olishi;*
- Juhon kompozitorlik ijodiyotining asosiy janr va shakllarini, uslubiy voqe'liliklarni tahlil etish; Juhon xalqlarining zamonaviy musiqasidagi jarayonlarni tahlil etish va tanqidiy baholash *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*

VI. Ta'lif texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fikrslash, tezkor savol-javoblar);

	<ul style="list-style-type: none"> • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihalar.
10	<p style="text-align: center;">VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p> <p style="text-align: center;">Oraliq va yakuniy nazorat uchun talablar.</p> <p>Talabalar bilimini nazorat qilish o'quv rejaga muvofiq belgilangan. Oraliq va Yakuniy nazorat 1, 2 semestrlarda o'tkaziladi.</p> <p>Oraliq nazorati – reja asosida o'tilgan 5 ta mavzu doirasida test ko'rinishida yoki uchta savoldan iborat yozma ish shaklida o'tkaziladi.</p> <p>Yakuniy nazorat – reja asosida o'tilgan barcha mavzular doirasida tuzilgan savollarga og'zaki tarzda javob berish (biletlar uchta savoldan iborat bo'ladi va qo'shimcha ikkita savol berilishi mumkin).</p>
11	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Галущенко И.Г. История музыки народов мира. Вып.3. – Т., “Музыка”. 2008. (www.сонсерваторий.уз.) 2. История зарубежной музыки. Выпуск 1-6, М.-СПб., 1986-2001. И т.-535 б., ИИ т. –277 б., ИИИ т. – 533 б., ИВ т. – 529 б., В т. – 448 б. 3. История музыки. Выпуск 1-4, – М., 1981-1987. Ит.-623 б., ИИ т.- 580 б., ИИИ т.-486 б., ИВт.-525 б. 4. Qosimxo'jaeva S.B. Jahon musiqasi tarixi (XXasrning birinchi yarmi rus musiqa madaniyati) – Т., “Musika”. 2019. 5. Qosimxo'jaeva S.B. Jahon musiqasi tarixi (XXasrning ikkinchi yarmi rus musiqa madaniyati) – Т., “Musika”. 2020. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olıyanob xalqımız bilan birga quramız. – Т.: “O'zbekiston”, 2017. - 488 b. 6. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birlgilikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatasining qo'shma majlisidagi nutq. – Т.: “O'zbekiston”, 2017. - 32 b. 7. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruza. 2016-yil 7-dekabr. Т.: “O'zbekiston”, NMU, 2017. 32.

8. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'naliши bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi)
5. Бонифилд. Введение в музыковедение. -М.,2016
6. Очерки по истории зарубежной музыки. – М., 1983.
7. История и современность. – Л., 1981.
8. Житомирский Д., Леонтьева О., Мяло К. Западный музыкальный авангард после второй мировой войны. – М.,1989.-303 б.
9. Габитова А. Минимализм в музыке. – Т., 2007.-125 б.
10. Музыкальная культура мира.-М.,2016

Axborot manbalari

1. <http://www.youtube.com>
2. <http://b2c.uz/catalog/youth/uz/musika>
3. www.musika.uz
4. <http://portasound.ru/music-search/musika-olami>

5-semestr

(An'anaviy o'zbek musiqaasi asoslari)

I. Fanning mazmuni

"An'anaviy o'zbek musiqaasi asoslari" fanining asosiy maqsadi - musiqa sohasidagi oliy ta'lif muassalari talabalariga o'zbek an'anaviy musiqa sinining asoslari bo'lmish folklor san'ati va mumtoz musiqa sinining shakllanishi va taraqqiyot yo'li, ularning janrlari, ichki qonuniyatlari va ijrochiligi haqida atroflicha ma'lumot berish, ularni o'rganish va o'zlashtirishdan iborat. Shuning uchun ham talabalar ma'lum janrlar tarkibi, tushunchasi, asarlarni tnglab tahlil qilishlari va o'zlashtirishlari sohasidagi olib borilayotgan ishlar juda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida bo'lajak mutahassislar o'zbek an'anaviy madaniyati tarixidan, har bir janrlarga oid bilim va ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar ma'lum yo'nalişlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo'yicha talabalar mukammal ravishda o'zbek musiqa madaniyatining tarixiy jarayoni, davrma-davr rivojlanish taraqqiyoti, urf-odatlar va marosimlar bilan bog'liq musiqa janrlari, ularning musiqiy qonuniyatlari va ijrochiligi, har bir janrga xos xususiyatlari, marosim qo'shiqlaridan to maqomlargacha yaratilgan asarlarni ijrochilik uslublari va maktablari, yirik ijrochi namoyandalar an'analari, hozirgi zamon saqlanishi va rivojlanishi borasidagi bilim va ko'nikmalarini bilan birga amaliy egallash zarurligi va ularning tavsifi berilishi namoyon etiladi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

**1-mavzu: Fanga kirish. O'zbekiston musiqa madaniyati
(og'zaki va yozma an'anadagi tarmoqlari va sohalari)**

Fanning o'rganish jarayoni, asosiy mundarijasi. O'zbekiston musiqa madaniyati, uning asosiy tarmoqlari: musiqa ijodiyoti, musiqa ijrochiligi, musiqa

ta'limi va musiqa ilm-fani. Ularning og'zaki va yozma an'analarini yo'nalishlari. Har biri o'ziga xos sohalari: o'zbek an'anaviy musiqasi va bastakorlik ijodiyoti; an'anaviy ijrochiligi (ashula va cholg'u yo'llari); an'anaviy ijrochilik mahorat "ustoz-shogird" muktablari. Bular o'zbek an'anaviy musiqasi yo'nalishiga xos. Mustaqillik davrida yetakchi yo'nalish. XXI asrda an'anaviy musiqa nomoddiy madaniy merosi sifatida. Uning ilmiy va amaliy o'zlashtirilishi, o'rganishi (tarixiy, etnografik, umumnazariy va amaliy). Taqdimot, adabiyot, asosiy tushunchalar (yozma ifodasi).

2-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasi, uning asosiy xususiyatlari va janrlar tizimi

An'anaviy musiqa tushunchasi, ma'naviy boylik va madaniy merosi sifatida. Og'zaki an'anada yaratilishi, ijro qilinishi, saqlanishi, avloddan-avlodga o'tib, o'zlashtirilishi va rivoj olishi. Aytim-ashula va cholg'u yo'llari. Uning namoyandaları – xalq va yetuk sozandalar. Asosiy xususiyatlari: og'zakiylik, ommaviylik, an'anaviylik, badihago'ylik, professionallik, lokallik va b., ularning tavsiyi. Ikkita yirik qatlam – musiqa folklori va mumtoz musiqasi. Ularning tushunchasi, xususiyatlari va janrlar tizimi. Taqdimot, adabiyot, tarkatish materiallari.

3-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasining taraqqiyot yo'li (tarixiy davrlanishi)

An'anaviy musiqa tushunchasi, uning an'anaviy madaniyatdagi o'rni, ko'p asrlik tarixiy rivoji. O'zbek xalqining musiqa madaniyati o'tmishda va hozirgi davrlarda. Ushbu musiqaning mavqeい, musiqiy qonuniyatları, ijrochiligi. Taraqqiyot yo'li o'zbek davlatchiligi va o'zbek millati tarixi bilan bog'liqligi. Asosiy tarixiy davrlanishi: antik (m.a.1000 yillik-IV asr) – ilk shakllanishi. Boshlang'ich o'rtalik asr (IV-VIII asrlar) – xalq musiqa ijodi rivoji, uning janrlar tizimi yuzaga kelishi, mumtoz musiqa va bastakorlik ijodiyoti. Yetuk o'rtalik asar (IX-XVI asrlar) – tarixda sharq (musulmon) renessansi (uyg'onish). An'anaviy musiqa tushunchasi yuzaga kelishi, asosiy janrlar tizimi: sozandachilik, ashulachilik, dostonchilik, maqomchilik. Musiqa ilm-fani shakllanishi. Oxirgi o'rtalik asr (XVII-XIX asrlar) – o'zbek musiqa madaniyati tushunchasi yuzaga kelishi; yangi janrlar – Shashmaqom, Xorazm va Farg'onash Toshkent maqomlari. Mahalliy madaniyatiga yevropa (rus) madaniyati ta'siri. O'zbekiston musiqa madaniyati XX asrda – o'zbek an'anaviy musiqasiga yangicha qarash (yoziб olish, nashrlar, ilmiy o'rganishi, kompozitorlik ijodiyotida qo'llash, yangi musiqa ta'limi orqali o'zlashtirish). Inqiroz (40-60 yillarda). 70-chi yillardan tiklanishi, rivojlanishi. Xalqaro anjumanlar (Toshkent, 1975; Samarqand, 1978, 1983, 1987). Taqdimot, elektron materiallari.

4-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasining lokal xususiyatlari

Lokallik tushunchasi, uning asosiy mezonlari: geografik va madaniy muhit, qadimiy turmush tarzi, musiqa janrlarning mavjudligi, musiqa cholg'ulari tarqalishi va musiqa tili. Shevasi. O'zbek an'anaviy musiqasining lokalilik usulublari – Farg'onash Toshkent, Buxoro-Samarqand, Qashqadaryo-Surxondaryo va Xorazm, ularning tavsiyi.

5-mavzu: O'zbek meusiqa folklori va uning janrlar tarkibi

O'zbek musiqa folklori tushunchasi, uning asosiy xususiyatlari. Janrlar tarkibi – amaliy va noamaliy, har biri cholg'u va aytim yo'llaridan iborat. Musiqa folklorining janrlar guruhi. Cholg'u yo'llari – asosiy musiqa janri cholg'u kuy (chaqiriq, usul, ohang, kuy, turkum). Aytim yo'llari – asosiy janrlari: aytim, yig'i-yo'qlov, xalq qo'shiqlari, qo'shiq turkumlari. Ularning lokal xususiyatlari va uslublari, mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi.

6-mavzu: Musiqa folklorining amaliy qo'shiqchilik janrlari

Musiqa folklorining amaliy janrlar guruhi. Cholg'u va aytim yo'llari. Cholg'u yo'llari: cholg'u kuy (chaqiriq, usul, ohang, kuy, turkum) – marosim, harbiy, cho'poncha, o'ynoqi. Aytim yo'llari: alla, mehnat, marosim, tarixiy qo'shiq-aytimlari. Turlari: mehnat – dehqonchilik, chorvadorchilik, hunarmandchilik; marosim – mavsumiy, oilaviy, maishiy, diniy-ibodat janrlari – ona allasi, mayda, shoxmoyilar, ho'sh-ho'sh, charx va b, ularning mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi.

7-mavzu: Musiqa folklorining noamaliy qo'shiqchilik janrlari

Musiqa folklorining noamaliy janrlar tarkibi: lirik va hajviy qo'shiqlar; dasturiy va dastursiz cholg'u kuylari hamda turkumlari. Maxsus qo'shiq janrlari – terma, qo'shiq, lapar, o'lan, yalla va ashula. Terma – oddiy va sodda qo'shiq janri, ashula esa – rivojlangan va mahlum darajada murakkab shaklli. Ularning mavqeい, ichki qonuniyatlar ijrochiligi. Folklor va nomoddiy madaniy meros.

8-mavzu: O'zbek marosim musiqasi

Marosim, urf-odat, udum, bayram tushunchalari. Marosim va musiqa. O'zbek marosim musiqasi, uning mavqeい va janrlar tarkibi – mavsumiy marosim, oilaviy-maishiy marosim va diniy ibodat marosim musiqasi. Ularning mavqeい, janrlar tizimi. Marosim musiqasining lokal xususiyatlari. Marosim cholg'u yo'llari va marosim aytim yo'llari. Ichki qonuniyatlar.

9-mavzu: Mavsumiy marosim musiqasi

Mavsumiy marosim musiqasi, uning tushunchasi, tarkibi (yil fasllari, tabiat hodisalar, taqvim, mavsumiy va mavsumiy-mehnat marosimlari). Mavsumiy marosim musiqasi tushunchasi va tasnifi (bayramona, fasli va taqvimiyl). Mavsumiy marosim qo'shiqlari (Navro'z, Sumalak, Yil boshi, Boychechak, Sust xotin, Choy momo, Ramazon va b.). Mavsumiy qo'shiqlari ichki qonuniyatlar va ijro xususiyatlari. Cholg'u yo'llari – chaqiriqlar, usullar va ohanglar. Ularning ijro uslublari (Navro'z bayrami qo'shiq va cholg'u yo'llari)

10-mavzu: Oilaviy-maishiy marosim musiqasi va uning tasnifi

Oilaviy-maishiy marosimlari, ularning tasnifi. Oilaviy-maishiy marosim musiqasi. Uning tushunchasi, cholg'u va aytim yo'llari tasnifi – to'y marosim, aza-

motam va maishiy marosim. To'y marosim musiqasi (cholg'u va aytim yo'llari), uning tushunchasi: oila tantanalari – Beshik, Sunnat, Muchal va Nikoh to'yilari. Uning tarkibi. To'y marosim qo'shiqlari janrlari – muborak, qutlov, o'lan, yor-yor, kelin salom. Nikoh to'y marosim qo'shiqlari, ularning funktsiyasi, tarkibi, tuzilishi, ijrochiligi. Lokal to'y marosim qo'shiqlari (Buxoro – mavrigi, Samarqand- qarsak, Farg'ona vodiysi – naqsh, ustoz-saptorosh va b., Xorazm – to'y boshlovi, qutlovi, aytishuvlari, to'y javobi va b.). Namoyandalar g' sozanda (Buxoro), yallachi (Farg'ona), xalfa (Xorazm). Marsiya qo'shig'i dafn marosimi bilan bog'liq. Azamotam marosim aytimlari (asosiy janr – yig'i). Sadr marosimi va aytimi. Maishiy marosim aytimi – davolash marosimi (Badik). Ularning mavqeい, qonuniyatlar va ijrochiligi.

11-mavzu: Diniy-ibodat marosim musiqasi

Qadimiy e'tiqod va din bilan bog'liq marosimlar. "Avesto", shomonlik marosimlari. Islom va musiqa. Diniy-ibodat marosim musiqasi, uning tushunchasi va janrlar tizimi (qadimiy e'tiqod, shomonlik, islom dini bilan bog'liqligi). Xususiyati va mavqeい (ashula yo'li, professionallik, originallik). Shomonlik davolash marosimi va aytimi (ko'ch, ko'chirik, qaytarma, jaxr), tuzilishi, ijrosi. Islom marosimlari va bayramlari (origil tili, uning qonuniyatlariga amal qilish). Janrlari – azon, Qur'on aytimi, maylud, zikr. Qur'on aytimi uslublari – tilovat, qiroat, tajvid. Diniy mavzuidagi ashula yo'llari (munojot, naht, xonakoiy, qalandar va b.).

12-mavzu: O'zbek musiqa cholg'ulari va an'anaviy cholg'u musiqasi

Musiqa cholg'ulari tushunchasi (moddiy va ma'naviy boyliqlari, musiqa tarixi omili). O'zbek musiqa cholg'ulari xilma-xilligi va ularning zamonaviy amaliyotdagi o'rni (an'anaviy, qayta ishlangan, qayta tiklangan, innovatsion va b.). musiqa cholg'ularining tarixiy rivojlanish jarayoni. Cholg'ushunoslik fani (organologiya). Tasniflash – o'tmisht va zamonaviy (uchta guruhg'a bo'linishi). Yangicha tasnif (tovush chiqarish xususiyati orqali) – xordofonlar, aerofonlar, membranafonlar, idiofonlar; ularning turlari. Musiqa cholg'ulari tuzilishi, vazifikasi va ijrochiligi. An'anaviy cholg'u ansamblari tarkibi. An'anaviy o'zbek cholg'u musiqasi, uning mavqeい va janrlar tarkibi – an'anaviy folklor (amaliy va noamaliy) va an'anaviy mumtoz (cholg'u kuy, turkum, maqom cholg'u yo'llari). Cholg'u musiqasining ichki qonuniyatlar (kuy, shakl, lad, ritm, usul), ijrochilik xususiyatlari (ijro texnikasi, usulubi va usuli).

13-mavzu: O'zbek mumtoz musiqasi va uning janrlar tarkibi

O'zbek an'anaviy musiqasining qatlamlari – folklor va mumtoz musiqasi. O'zbek mumtoz musiqasi, taraqqiyot yo'li. Yetuk sozandachilik, bastakorlik ijodiyoti. Ustoz-shogird ijrochilik mahorat maktablari. An'ana va zamonaviylik. Yangi musiqa ta'limi tizimida mumtoz musiqaning o'rni. O'zbek mumtoz musiqasi tushunchasi, uning asosiy xususiyatlari (og'zakiylik, an'anaviylik, ma'lum darajada mualliflik, professionallik, ustoz-shogird an'anasi, yuqor ijrochiligi va b.). Mumtoz

musiqasining lokal xususiyatlari. O'zbek mumtoz musiqasining janrlar tarkibi – cholg'u yo'llari (cholg'u kuy va turkumlari, maqom cholg'u yo'llari va turkumlari, ashula yo'llarinig variantlari) va ashula yo'llari (mumtoz ashula yo'llari, katta ashula, o'zbek dostonlari, maqomlar (maqom ashula yo'llari va yirik turkumlari-Shashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari). Mumtoz musiqasi mavqeji, musiqiy qonuniyatları, ijrochiligi, ijrochilik maktablari va yirik namoyandalari.

14-mavzu: Mumtoz ashula yo'llari (tanovorlar misolida)

O'zbek mumtoz ashula yo'llari, taraqqiyoti, ashulachilik san'ati. Shehriyat va musiqa (mumtoz she'riyat, aruz vazni, shehr shakllari). Mavqeい, mavzui, shakli, ichki qonuniyatları. Ijrochilik (professionallik, kasbiylik). Ustoz-shogird ijrochilik maktablari (sozandachilik, ashulachilik, baxshichilik, maqomchilik va b.), lokallik xususiyatlari, an'analari, namoyandalari. O'zbek mumtoz ashula yo'llari janrlar tarkibi – mumtoz ashula, mumtoz yalla, tanovorlar, svora, naqsh va b. Ashula namunalari, tuzilishi va ichki qonuniyatları.

15-mavzu: Katta ashula – yirik ashula yo'li

Katta ashula – yirikashulay'o'li (janr, uslub, usul). Janr xususiyatlari (lokallik, o'zigaxoslik, ijrouslubi, hamnafaslik va b.). Mavzui, janr tarkibi (yovvoyi maqom, yovvoyi ashula, yakkaxonlik va b.). Ijrochilik sharti va uslubi. Shakli, tuzilishi, ichki qonuniyatları. Ijrochiligi va maktablari (Qo'qon, Marg'ilon, Toshkent, Andijon, Namangan), yirik namoyandalari. An'ana va zamonaviylik (bastakorlik va kompozitorlik ijodiyoti, amaliyot). Katta ashula – insoniyat durdonasi.

16-mavzu: O'zbek dostonlari, uning tasnifi va ijrochilik qonuniyatları

Doston tushunchasi (hikoya), uning o'rini va ahamiyati. Doston janri, uning genezisi va rivojlanish sharoitlari. Taraqqiyoti. Dostonchilik – o'ziga xos mumtoz san'at turi. So'z (hikoya), musiqa (kuy), she'r, aytim va aktyorlik mahorati uyg'unligi. Badihago'yilik va xotira. Saqlovchi va yetkazuvchi (baxshi, shoir, yuzboshi, dostonchi, jirovvab.). Bir vaqtida nasriy, nazmiy va musiqiy asar. Mavzu bo'yicha tasnifi – qaxramonlik-botirlik (Alpomish, G'o'ro'g'li), tarixiy (Samarqandnomha, Sohibqiron), ishkiy yoki romanik (romantik) – keng tarqalgan (Tohir va Zuhra, Oshiq G'arib va Shohsanam, Farhod va Shirin va b.), kitobiy (Alisher Navoiy, Layli va Majnun, Farhod va Shirin). Janr tarkibi – musiqiy matal, qissa, jirov, doston. Mavqeい, xususiyati. Assoiy musiqiy-poetik janri – terma. Baxshichilik san'ati. Doston – yirik mumtoz musiqasi janri. Doston janri – terma, uning kuylari – nola, nag'ma, baxshi kuy. Har bir dostonda 5 tadan 72 gacha kuy qo'llanadi. Ommabop xalq qo'shiq va kuylari ishlatalidi. Terma tuzilishi, kuy rivoji, shakli. Doston tuzilishi va ijrochiligi (Sayqal, Terma, doston hikoya, she'r va musiqa). Ijrochilik uslublari – ikkita yo'nalish. Bo'g'iq ovoz – rechitativ tomoq uslub yoki do'mbira jo'rnavozligida (Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo), uning tuzilishi. Ichki ovoz – qo'shiqsimon-

kuy chang cholg'u ansambli jo'rnavozligida (Xorazm). Cholg'u tarkibi – yakka va guruh. Baxshichilik san'ati, uning lokal xususiyatlari, ijrochilik maktablari (Samarqand, Qashqdaryo, Surxondaryo, Xorazm shirvoniy va ironiy). Qoraqlpoq dostonchiligi – baxshi va jirov. An'ana va zamonaviylik.

17-mavzu: O'zbek maqomlari (O'zbekistonda maqomot tizimi)

Maqom tushunchasi (arabcha – maqam – dam olish, istiqomat joyi). Ilk bor tasavvuf ta'limotida. Musiqada – parda, asar, turkum janri. Maqom ibora ta'rifi, uning zamonaviy variantlari – maqam, mug'om, muqom, maqom, dastgoh va b. Maqomot, tarixi, taraqqiyoti. O'rta asr olimlari risolarida maqom haqida ma'lumotlar. 12 maqom turkumi va tizimi. Yozma manbalar. Maqomotning tarixiy, umumnazariy va amaliy asoslari. Og'zaki va yozma an'analari. Maqom to'plamlari va ilmiy tadqiqotlari. Maqomshunoslik ilmi va fani. O'zbek maqomlari. Ularning janrlar tarkibi – maqom cholg'u yo'lli, maqom ashula yo'lli, maqom cholg'u va ashula turkumlari, yirik maqom turkumlari – Shashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari. Maqom tadqiqotchilari. Yirik anjumanlari (Toshkent, 1975; Samarqand, 1978-1987, 1997-2017 (Sharq taronalari), Dushanba, 1990, Isfara, 2003; Olmati, 1994 vab.). Shashmaqom – insoniyat durdonasi (Xalqaro maqom festivali).

18-mavzu: O'zbek an'anaviy musiqasi – nomoddiy madaniy meros isifatida (insoniyat durdonalari)

Nomoddiy madaniy merosi tushunchasi, uning umumbashariy ahamiyati. YUNESKO Konvensiyasi (2003). O'zbekistonda nomoddiy madaniy merosi bilan bog'liq Qonun (2009) va Davlat dasturi (2010), ularning ahamiyati. NMM-ning asosiy yo'naliishlari – beshta (til bilan bog'liq shakllari, ijro san'ati (musiqa, raqs, tomosha, xalq o'yinlari); urf-odat, marosim va bayramlar; koinot va tabiat bilan bog'liq urf-odatlar va badiiy hunarmandchiligi. O'zbekiston nomoddiy madaniy merosi milliy ro'yxati. Insoniyat durdonasi – YUNESKO loyihasi va dasturi. O'zbek an'anaviy musiqasi – nomoddiy madaniy merosi sifatida. O'zbekiston NMM insoniyat durdonalari – Boysun madaniy muhiti, Shashmaqom, Katta ashula, Navro'z, Askiya va b.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

(Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim) o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha voziladi

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

6. Musiqa folklorining aytim va cholg'u yo'llari
7. O'zbek marosim musiqasi
8. O'zbek mumtoz ashula yo'llari, katta ashula
9. O'zbek dostonlari, uning lokal ijrochilik uslublari
10. O'zbek an'anaviy cholg'u musiqasi (yakkasoz va ansambl)

Amaliy mashg'ulotlari multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Musiqi ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar uchun tavsiya etilgan mavzular:

9. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi
- 10.O'zbek musiqa folklori, uning amaliy va noamaliy qo'shiqchilik janrlari
- 11.O'zbek marosim musiqasi, uning janrlar tarkibi
- 12.O'zbek musiqa cholg'ulari va an'anaviy cholg'u musiqasi
- 13.O'zbek mumtoz ashula yo'llari
- 14.Katta ashula – insoniyat durdonasi
- 15.O'zbek dostonlari va uning ijrochilik uslulari
- 16.An'anaviy ijrochilik – nomoddiy madaniy merosi

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. "Maqam-maqom-mug'om" tushunchalarilari o'rta asr olimlarning musiqiy-nazariy risolalarida.
2. "Musiqa haqida risolalar" – an'anaviy musiqaning ilk musiqiy-ilmiy manbalari.
3. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi.
4. O'zbek marosim musiqasi va uning tasnifi.
5. Marosimlar, urf-odatlar va an'analar ma'lum voha bo'yicha.
6. O'zbek musiqa folklori va uning lokal xususiyatlari.
7. O'zbek musiqa cholg'ulari tarixidan.
8. Dostonchilik san'ati va uning lokal ijrochiligi.
9. O'zbekistonda maqomat.
10. "Shashmaqom" – Markaziy Osiyo mumtoz musiqasi durdonasi.
11. "Maqam-maqom-mug'om" tushunchalarilari o'rta asr olimlarning musiqiy-nazariy risolalarida.
12. "Musiqa haqida risolalar" – an'anaviy musiqaning ilk musiqiy-ilmiy manbalari.
13. O'zbek an'anaviy musiqasi va uning janrlar tarkibi.
14. O'zbek marosim musiqasi va uning tasnifi.
15. Marosimlar, urf-odatlar va an'analar ma'lum voha bo'yicha.
16. O'zbek musiqa folklori va uning lokal xususiyatlari.
17. O'zbek musiqa cholg'ulari tarixidan.
18. Dostonchilik san'ati va uning lokal ijrochiligi.
19. O'zbekistonda maqomat.
20. "Shashmaqom" – Markaziy Osiyo mumtoz musiqasi durdonasi.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

13	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p><i>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</i></p> <p><i>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - an'anaviy madaniyat tushunchasiga ega bo'lishi; - zamonaviy nomoddiy madaniy meros iborasiga munosabat bildirish va uning sohalarini bilish, keyinchalik ulardan ijodkorlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatlarini jarayonida foydalanish manbalar <i>haqida tasavvurga ega bo'lish</i>; - o'zbek xalqi hayotidagi urf-odatlar va marosimlarda musiqaning o'mni, ma'lum davrlarda yaratilgan asarlarning ahamiyati, ularni ma'naviy boyliq sifatida ezozlash va muhofaza qilish zarurligi bilish; - an'anaviy musiqa namunalarini tinglab, uslub va usullari aniq bilish, lokal (mahalliy) uslublari va ustoz-shogird maktablari bilish, yorqin misollari orqali tahlil etish <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; - an'anaviy musiqasiga oid adabiyotlardan va turli nota to'plamlaridan foydalanish, ularni tahliliy va tanqidiy baholash bilimlariga ega bo'lish; - o'zbek an'anaviy musiqasi va umuman sharq xalqlari musiqasi an'analari mushtarakligi, ularni qiyoslash va o'ziga xos jihatlarini zamonaviy uslublari malakalariga ega bo'lishi kerakligi anglash zarurligi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
14	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihalar.
15	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>

Asosiy adabiyotlar

1. Абдуллаев Р.С. Обряд и музыка в контексте культуры Узбекистана и Центральной Азии. Ташкент, 2006.
2. Абдуллаев Р.С. Байсун. Традиционная музыкальная культура. Ташкент, 2006.
3. Абдуллаев Р.С. Ўзбек мумтоз мусиқаси. Тошкент, 2008.
4. История узбекской музыки. 1-3 том. Т., 1972-1973, 1991.
5. История музыки Средней Азии и Казахстана. М., 1995.
6. История узбекской музыки. М., 1979.
7. Соломонова Т., Абдуллаев Р. Ўзбек мусиқаси тарихидан хрестоматия. Т., 1983.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. Т, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi (elektron versiyasi).
3. Mirziyoev Sh.M. O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. PQ-3391. 2017 yil. 17-noyabr.
4. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038. 2018 yil. 28-noyabr.
5. Mirziyoev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-6000-son. 2020 yil. 26-may.
6. Abdullaev R.S. Obryadovaya muzika Sentralnoy Azii. Tashkent, 1994.
7. Abdullaev R.S., Hakimov A.A., Toshmatov O'. va b. O'zbekiston nomoddiy madaniy merosi ro'yhati. Toshkent, 2016.
8. Беляев В.М. Музыкальные инструменты Узбекистана. М., 1933.
9. Вызго Т.С. Музыкальные инструменты Средней Азии. М., 1980.
10. Даукеева Саида. Философия музыки Фараби. Алматы, 2002.
11. Жўраев М. Ўзбек мавсумий маросим фольклори. Тошкент, 2008.
12. Ибрагимов О. Фергано-Ташкентские макомы. Ташкент, 2006.
13. Кароматов Ф.М. Узбекская инструментальная музыка. Ташкент, 1972.
14. Matyoqubov O. Maqomot. Toshkent, 2004.
15. Матякубов О. Узбекская классическая музыка. 1-2 тома. Ташкент, 2015.
16. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. Toshkent, 1963.
17. Rajabov I. Maqomlar. Toshkent, 2006.
18. Юнусов Р. Макомы и мугамы. Ташкент, 1992.
19. Fitrat A.O'zbek klassik muzikasi va uning tarixi. Toshkent, 1992.

	<p style="text-align: center;">Axborot manbalari</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. http://turkology.tk/library/354 2. http://www.cultinfo.ru 3. http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/ 4. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya 5. http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121 6. http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/ 7. http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa 8. http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instrumens/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.'tml 9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Uvgurskie_mukami 10. http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm www.advantour.com/rus/tajikistan/traditions/music-dances.htm
--	---

17	<p style="text-align: center;">6-semestr (O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi)</p> <p>I. Fanning mazmuni</p> <p>“O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi” fanining asosiy maqsadi – talabalarda kasbiy musiqa janrlari tasnifi, o'zbek maqomlari tarixidan, o'rta asr O'n ikki maqom tizimi, Shashmaqom, Xorazm maqomlari va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining nota yozuvlari, eng muhim tarixiy, nazariy va ijrochilik masalalari kabi mavzularni bilishga qaratilgan.</p> <p>Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iborat. Ayrim mavzularga doir muloqotlar o'tkazish, suhbatlar uyuşhtirish, musiqiy namunalarni tahlil etish va tinglash, katta hajmli mavzular o'tib bo'lgandan so'ng, semestr yakunlarida turli xil shakllarda sinov darslarini o'tkazish tavsiya etiladi.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">1-mavzu. Fanga kirish. Maqomlar tarixidan</p> <p>Kirish.Fanning maqsad va vazifalari. Maqom san'ati o'zining ko'p asrlik tarixiga ega. Bu tarixni o'zaro farqli ikki qatlamaqga ajratish mumkin. Birinchi davr mazmunin maqomlarning makon-zamon nuktai nazaridan juda kadimiy kelib chiqish ildizlari dastlabki kuy-ohang qatlamlarini o'rganish masalalari tashkil etadi. Tabiiyki, bu davrda hozirda ma'lum tom ma'nodagi maqomlar bo'lmagan. Tom ma'nodagi maqomlar tarix aslida davr va qatlama musiqa namunalari asosida usluban badiiy yaxlit musiqi tizimlar shakllantirilgan paytdan boshlanadi.</p>
----	---

2-mavzu: O'n ikki maqom tizimi

O'n ikki maqom tizimi ilk bor XIII asrda yashab ijod etgan musiqashunos olim Safiuddin Urmaviy tomonidan ilmiy tasnif etilgan bulib, bu tadqiqot uning «Kitab ul advor» risolasida uz ifodasini topgan. Un ikki maqom tizimi tarkibiga Usshshoq, Navo, Busalik, Rost, Husayniy, Hijoz, Rohaviy, Zangula, Iroq, Isfaxon, Zirofkand, Buzurg kabi maqomlar kiritilgan. Shuningdek, uning tarkibidan 24 sho'ba va 6 ovoz ham o'rinn olgan.

3-mavzu: Shashmaqom turkumi. Tarixiy shallanish va tuzilish asoslari

O'zbek-tojik xalklari mumtoz musiqasi – Shashmaqom XVIII asr o'rtalarida Buxoroda, saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunoslari tomonidan olti maqomdan iborat mahobatli turkum tarzida ifoda etilgan. Mazkur maqomlar Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq deb nomlanadi. Ta'kidlash joizki, Shashmaqom deganda, eng avvalo, tovush pardalarning olti xil ko'rinishdagi mukammal uyushmasi tushuniladi.

4-mavzu: Shashmaqom. Mushkilot bo'limi

O'zbek-tojik xalqlari mumtoz musiqasi – Shashmaqom XVIII asr urtalarida Buxoroda, saroy kasbiy musiqachilari va musiqashunoslari tomonidan olti maqomdan iborat mahobatli turkum tarzida ifoda etilgan. Mazkur maqomlar Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh, Iroq deb nomlanadi. Ta'kidlash joizki, Shashmaqom deganda, eng avvalo, tovush pardalarning olti xil ko'rinishdagi mukammal uyushmasi tushuniladi.

5-mavzu: Gardun, Muxammas va Saqil cholg'u yo'llari

Gardun nomi bilan yuritiluvchi cholg'u kuylari Tasnif va Tarje'dan so'ng ijro etiladi. Uning nomi asosiy maqomlarga ko'shib aytildi. Iroq maqomida esa Gardun uchramaydi.

Muxammas cholg'u kuylari uzidan oldin yangrovchi kuylardan farqli o'larok, bir va bir nechta ko'rinishda namoen buladi. Jumladan, Shashmaqomda jami 16 ta Muhammas mavjud.

Olti maqomning Mushkilot bo'limlari Saqil nomli kuy bilan yakunlanadi. Saqil kuylari Muxammas kabi xar bir maqomda bir nechta ko'rinishda keladi. Saqillarda avvalgi kismlarda namoen bulgan muhim jihatlar umumlashtirilib, bosib o'tilgan mushkilot yuliga yakun yasaladi.

6-mavzu: Nasr bo'lmi. Ustoz-shogird an'analari. Birinchi guruh sho'balari

Maqomlarning ashula bo'lmi umumiy nom bilan Nasr deb ataladi. Maqom ashulalari aytim san'atining murakkab va mukammal namunalarini namoyon etadi. Shu bois ularni kuylash uchun maxsus amaliy malaka va ijroviy mahorat talab etiladi. Bunga erishish uchun esa musikiy tahsilning ustoz-shogird an'anasini qo'llanib kelgingan.

Shashmaqomning Nasr bo'limi ikki guruh sho'balaridan iborat. Birinchi guruhning tarkibi odatda, Saraxbor, Talkin, Nasr deb nomlanuvchi asosiy ashula yo'llari va ularning taronalarini hamda yakuniy Ufar qismlaridan tashkil topadi.

7-mavzu: Saraxbor ashula yo'llari

Saraxbor – bosh xabar, bosh mavzu kabi ma'nolarda keladi. Zero, xar bir maqomning ashula yo'li Saraxbor bilan boshlanadi va shu tariqa, uning kuy-ohangi, tayanch pardalari, namud-avjilari, xullas shaklu-shamoyili qolgan ashula yo'llari uchun muxim asos bulib xizmat kiladi. Saraxbor kaysi maqomga mansub bulsa, shu maqom nomiga qo'shib aytildi, masalan, Saraxbori Buzruk, Saraxbori Rost va h.k.

8-mavzu: Talqin sho'balar

Saraxborlarga xos shakliy tuzilma qolipi (muqaddima, daromad, miyonxat, dunasr, avj, tushirim) Talqin va Nasr nomli ashula yo'llari uchun xam asos qilib olinadi. Ammo mazkur aytim yo'llari Saraxborlardan doira usullari bilan farqlanadi.

9-mavzu: Nasr sho'balar va Ufar ashula yo'llari

Nasr nomli sho'balar Shashmaqomda quyidagi nomlarda keladi. Buzrukda – Nasrulloyi, Nasri Uzzol; Rostda – Nasri Ushshoq, Navro'zi Sabo; Navoda- Nasri Bayot, Orazi Navo, Xusayniy Navo; Dugohda - Nasri Chorgoh, Orazi Dugoh, Xusayniy Dugoh; Segohda - Nasri Segoh, Navro'zi Xoro, Navro'zi Ajam; Iroqda – Muhyayari Iroq. Asarlarni nazariy tahlil kilish.

Shashmaqomning birinchi gurux sho'balarini Ufar nomli ashula bilan yakunlanadi. Bunda odatda, Nasryo'llarida kelgan parda oxanglarining uch xissali yoki olti hissali raksbop doira usuliga hamoxang bog'lanishi nazarda tutiladi.

10-mavzu: Shashmaqom ashula bo'limining ikkinchi guruh sho'balar

Buxoro maqomlarining ikkinchi guruh sho'balarini turkumlanishida o'zgacha qonuniyatlar namoyon bo'ladi. Bunda Savt va Mo'g'ulcha nomli ashula yo'llari yetakchi o'rinni tutadi. Savtlar odatda 1-guruh sho'balarining Talqin va Nasr yullari asosida yaratilgan bo'lsa, Mo'g'ulchalar Saraxborlar asosida shakkantirilgan.

11-mavzu: Savt va Mo'g'ulcha sho'balar, ularning shohobchalari

Savt ashula yo'llari Segoh va Iroq maqomlaridan tashqari, qolgan to'rtta maqomda uchraydi. Savt namunalari rivojlangan ashula yo'llari bo'lib, ularda ham daromad miyonxat, dunasr, avj va tushirim kabi shakliy qismlar qo'llaniladi.

Shashmaqom ikkinchi guruh asosiy sho'balaridan yana biri Mo'g'ulcha nomi bilan mashhurdir. Bu atamani kuprok, "Buyuk mo'g'ullar imperiyasi" nomi bilan tanilgan davlat musiqa madaniyatiga bog'liq holda izohlash haqiqatga yaqin bo'lsa

keruk. Chunki boburiylar sulolasi maqomchilik an'analarini rivojlantirishga doimiy et'tibor bergan va bu borada Turkiston xonliklarida mavjud ijodiy kuchlar bilan yakin humkorlik aloqalarida bulgan.

Mo'g'ulcha nomli ashula yo'llari Olti maqomning to'rttasida mavjud (Rost va Iroq maqomlaridan tashkari). Savt va Mo'g'ulcha sho'baları Talqincha, Qashkarcha, Soqiyonna va Ufar kabi shohobchalariga egadir. Asarlarni nazariy tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

2-bo'lim

12-mavzu: Xorazm maqomlari. Yaratilish tarixi va tuzilish asoslari

Manbalardan ma'lum bo'lishicha, Xorazm maqomlarining XIX asr birinchi yarmida uzil-kesil qaror topishiga Buxoro maqomchilik an'analarini katta ta'sir ko'rsatgan. Bu o'rinda atochli musiqachi Niyozjon Xo'janing hizmatlari alohida ko'rsatib o'tiladi. Shunga ko'ra, u XIX asr boshlarida Buxoroga kelganligi va Shashmaqomni maxsus o'rganib, so'ngra bu san'atni Xorazmda tarqatganligi aytildi.

13-mavzu: Xorazm maqomlari. Chertim yo'llari

Xorazm maqomlari tuzilishi jihatidan Buxoro maqomiga aksariyat o'xshash hamda o'zgacha holatlarni namoyon etadi. Uning cholg'u bo'limi esa Mansur kabi umumiyl nom bilan yuritiladi. Shuningdek, Olti maqomdag'i Tarje', Gardun, Muxammas va Saqil nomli kuylar bo'lgani xolda, Tasnif atamasi uchramaydi va uning o'rniда xar bir maqomning nomi yoki Tani Maqom iborasi qo'llaniladi.

14-mavzu: Xorazm maqomlari. Aytim yo'llari

Xorazm maqomlarining ashula bo'limi Manzum deb ataladi va uning tarkibiga Tani Maqom, Talqin, Nasr, Suvora, Naqsh va Faryod kabi qismlar kiritilgan. Aytim yulining bosh sho'basi Saraxbor deb emas, balki maqom nomi bilan ataladi. Talqin va Nasrlar Shashmaqomdag'i kabi mukammal ashula yollarini namoyon etadi. Xorazm maqomlarida taronalar bilan bir qatorda, Suvora, Naqsh, Faryod kabi taronasifat ashulalar ham birdek uchraydi. Asarlarni tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

15-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari

Toshkent va Farg'ona vodiysi shaharlari musiqa amaliyotida joriy etilgan maqom yo'llariga nisbatan Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari umumlashma iborasi qo'llaniladi. Bu turdag'i maqomlar Buxoro va Xorazm maqomlaridan farqli o'larok, yaxlit bir turkumni tashkil etmay, balki alohida asarlar ko'rinishida bizgasha yetib kelgan.

16-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u yo'llari

Ular Nasrullo, Munojot, Ajam va uning taronalari, Miskin, Segoh, Mushkiloti

kerak. Chunki boburiylar sulolasiga maqomchilik an'analarini rivojlantirishga doimiy e'tibor bergan va bu borada Turkiston xonliklarida mavjud ijodiy kuchlar bilan yakin haunkorlik aloqalarida bulgan.

Mo'g'ulcha nomli ashula yo'llari Olti maqomning to'rttasida mavjud (Rost va Iroq maqomlaridan tashkari). Savt va Mo'g'ulcha sho'balari Talqincha, Qashkarcha, Soqiyonna va Ufar kabi shohobchalariga egadir. Asarlarni nazariy tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

2-bo'lism

12-mavzu: Xorazm maqomlari. Yaratilish tarixi va tuzilish asoslari

Manbalardan ma'lum bo'lishicha, Xorazm maqomlarining XIX asr birinchi yarmida uzil-kesil qaror topishiga Buxoro maqomchilik an'analarini katta ta'sir ko'rsatgan. Bu o'rinda atochli musiqachi Niyojon Xo'janing hizmatlari alohida ko'rsatib o'tiladi. Shunga ko'ra, u XIX asr boshlarida Buxoroga kelganligi va Shashmaqomni maxsus o'rganib, so'ngra bu san'atni Xorazmda tarqatganligi aytildi.

13-mavzu: Xorazm maqomlari. Chertim yo'llari

Xorazm maqomlari tuzilishi jihatidan Buxoro maqomiga aksariyat o'xshash hamda o'zgacha holatlarni namoyon etadi. Uning cholg'u bo'limi esa Mansur kabi umumiyy nom bilan yuritiladi. Shuningdek, Olti maqomdagi Tarje', Gardun, Muxammas va Saqil nomli kuylar bo'lgani xolda, Tasnif atamasini uchramaydi va uning o'rniда xar bir maqomning nomi yoki Tani Maqom iborasi qo'llaniladi.

14-mavzu: Xorazm maqomlari. Aytim yo'llari

Xorazm maqomlarining ashula bo'limi Manzum deb ataladi va uning tarkibiga Tani Maqom, Talqin, Nasr, Suvora, Naqsh va Faryod kabi qismlar kiritilgan. Aytim yulining bosh sho'basi Saraxbor deb emas, balki maqom nomi bilan ataladi. Talqin va Nasrlar Shashmaqomdagi kabi mukammal ashula yollarini namoyon etadi. Xorazm maqomlarida taronalar bilan bir qatorda, Suvora, Naqsh, Faryod kabi taronasifat ashulalar ham birdekor uchraydi. Asarlarni tahlil kilish. Doira usullarini o'rganish.

15-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari

Toshkent va Farg'ona vodiysi shaharlari musiqa amaliyotida joriy etilgan maqom yo'llariga nisbatan Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari umumlashma iborasi qo'llaniladi. Bu turdag'i maqomlar Buxoro va Xorazm maqomlaridan farqli o'larok, yaxlit bir turkumni tashkil etmay, balki alohida asarlar ko'rinishida bizgasha yetib kelgan.

16-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u yo'llari

Ular Nasrullo, Munojot, Ajam va uning taronalari, Miskin, Segoh, Mushkiloti

Segoh, Sayqal, Mirzadavlat, Cholg'u Iroq, Chorgoh, Surnay Irog'i, Surnay Dugohi, Surnay Ushshog'i kabilar. Bu cholg'u kuylari bir qismidan tortib, besh qismli turkum asarlargachadir. Mazkur maqom cholg'u yo'llarining taniqli ijrochilari.

17-mavzu: Farg'ona-Toshkent maqom ashula yo'llari

Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarida «Farg'ona-Toshkent musiqa uslubi»ga xos bo'lgan yalla, ashula, va katta ashula janrlarining xususiyatlari namoyon bo'lishi. Ashula yo'llari mumtoz she'riyat asosida «o'qilishi». Taniqli ijrochilari.

Yovvoyi maqom. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarini katta ashula yo'liga moslab aytish amaliyoti. Yovvoyi maqom iborasi «usulsiz maqom» o'rniда ham ishlatalishi. Yovvoyi maqom namunalarining mashhur ijrochilari.

18-Mavzu: Atoqli maqom ijrochilari

Buxoro Shashmaqomining taniqli va mashxur ijrochilari qatorida Ota Jalol Nosirov, Ota Giyos Abdug'aniev, Domla Xalim Ibodov, Hoji Abdulaziz Rasulov, Levi Boboxonov va b; Xorazmlik maqomdon ijrochilardan Xudaybergan Muhrkan, Matyoqub pozachi, Muhammad Rasul Mirzo, Matyusuf Harratov, Xojixon Boltaev va b; Farg'ona-Toshkent maqom yullarining atokli hofizlari Mulla Tuychi Toshmuxamedov, Shorahim Shoumarov, SHojalil hofiz, Sodirxon hofiz, Yunus Rajabiy va boshqalar xayoti, ijodi, ijrochilik uslublari va maktablari xususida.

19-Mavzu: Yangi davr maqom an'analari

Mustaqil diyormizda kasbiy musiqa an'analari yangi tarixiy shart-sharoitlarda rivojlantirishga qaratilgan muhim ishlar amalga oshirilmokda. Ma'lumki, mumtoz musiqa merosimizning eng ulkan qismini maqom ijodiyoti tashkil etadi. Bugung mustaqil O'zbekistonda maqomotning uch asosiy turi musiqa amaliyotida joriy bo'lib kelmokda. Bu o'rinda turli xalqaro va respublika festivallar hamda tanlovlarning tashkil etilishi, ularning yuksak saviyada o'tkazilishi e'tiborga loyiq.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

(Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim)
o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha voziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Shashmaqom turkumi. Mushkilot bo'limi. Tasnif, Tarje, Gardun, Muxammas va Saqil cholg'u yo'llari. Tinglash va tahlil qilish.
2. Saraxbor va taronalarini tinglash va tahlil qilish.
3. Talqin sho'balarini tinglash va tahlil qilish.
4. Nasr sho'balarini va Ufar ashula yo'llari. Tinglash va tahlil qilish.
5. Savt-Mo'g'ulcha va ularning shoxobchalarini tinglash va tahlil qilish.
6. Xorazm maqomlari. Chertim yo'llarini tinglash va tahlil qilish.
7. Xorazm maqomlari. Aytim yo'llarini tinglash va tahlil qilish.
8. Farg'ona-Toshkent maqomlari cholg'u yo'llarini tinglash va tahlil qilish.

9. Farg'ona-Toshkent maqomlari ashula yo'llarini tinglash va tahlil qilish.
10. Yangi davr maqom an'analari.Tinglash va tahlil qilish.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangn auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etiladigan mavzular:

6. Maqomlar tarixidan. O'n ikki maqom tizimi
7. Shashmaqom turkumi. Shakllanish tarixi, tuzilish asoslari
8. Saraxbor ashula yo'llari va taronalar
9. Talqin sho'balari
- 10.Nasr sho'balari va Ufara shula yo'llari.

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Sharq nota yozuvi.
2. Mulla Bekjon rahmon o'g'li, Muhammad Yusuf Devonzoda. "Xorazm musiqiy tarixchasi" nomli risolaning ilmiy-amaliy ahamiyati.
3. Abdurauf Fitrat. "O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi" nomli risolaning ilmiy-tarixiy asari.
4. O'n ikki maqom va Shashmaqom.
5. Shashmaqom. Saraxbor sho'blari.
6. Shashmaqom Savtlari.
7. Shashmaqom Mo'g'ulchalari
8. Namudlar nazariyasi xususida
9. Shashmaqom cholg'u kuylari
10. I.Rajabov. "Maqomlar" ilmiy monografiyasi
11. Shashmaqom taronalar
12. O.Ibrohimov. "Maqom va makon" ilmiy monografiyasi.
13. O.Matyoqubov. "Maqomot" ilmiy monografiyasi.
14. Xorazm maqomlari. Chertim yo'llari xususida
15. Xorazm maqomlari. Aytim yo'llari xususida
16. Farg'ona-Toshkent maqomlari. Cholg'u yo'llari xususida
17. Farg'ona-Toshkent maqomlari. Ashula yo'llari xususida
18. Maqom ijrochilik an'analari. Yorqin namoyandalar
19. Xoji Abdulaziz Abdurasulov – ustoz hofiz, sozanda va bastakor
20. Fattahxon Mamadaliev – ustoz hofiz va bastakor
21. Orifxon Hotamov – ustoz hofiz va bastakor
22. Yangi davr maqom ijrochilik an'analari
23. Maqom ijrochiligining Xalqaro va Respublika tanlovlari
24. R.Yunusov. "Faxriddin Sodiqolv" ilmiy monografiyasi
25. O'zbekiston xalq hofizi Orif xoji Alimaxsumov ijrochilik faoliyati
26. O'zbekiston xalq artisti munojat Yo'ichiyeva ijrochilik faoliyati

	<p>27. O'zbekiston xalq artisti Abduxoshim Ismoilovning ijrochilik va ijodkorlik faoliyati.</p> <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etildi.</p> <p>Fan bo'yicha kurs ishi uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Shashmaqom 2. Xorazm maqomlarining lokal hususiyatlari 3. Farg'ona-Toshkent maqomlari xususida 4. O'n ikki maqom tizimi o'rta asr risololarida 5. Maqom va kompozitorlik ijodiyoti 6. Orifxon Xotamov – atoqlidi hofiz, bastakor va ustoz 7. Atoqli sozanda va ustoz Turg'un Alimatovning ijodiy faoliyati 8. F.Sodiqovning ijodiy faoliyati 9. Maqom ijrochilarining xalqaro va respublika festival hamda tanlovlari 10. Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari xususida.
18	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maqomlarning shakllanishi va qonuniyatlarini (Shashmaqom; Xorazm maqomlari; Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari, yovvoyi maqom, surnay maqom yo'llari <i>haqida tasavvurga ega bo'liskerak</i>; • O'zbek an'anaviy ashula va cholg'u janrlari. Maqom turlarini, nota yozuvlarini <i>bilishi kerak</i>; • Sharq xalqdari musiqa san'atining o'ziga xos turdosh jihatlarini qiyosiy o'rganish; maqom an'analarining hozirgi zamон hayoti, hayoti, ijodiy va ijroviy amaliyoti; milliy musiqa an'analaining mushtarak va o'ziga xos jihatlarini aniqlash <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
19	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihalar.
20	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish</p>

vii joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy mizomni bo'yicha yozma ishni topshirish.

Asosiy adabiyotlar

1. Ражабов И. Макомлар масаласига доир. – Тошкент. Ўзбекистон давлат бадиий адабиёт нариёти, 1963. – 253 б.
2. Ражабов И. Макомлар (нашрга тайёрловчи ва маҳсус мухаррир О.Иброҳимов). –Тошкент. Санъат, 2006. – 404 б.
3. Ражабов И. Маком асослари. // Ўқув-методик қўлланма. Юнусов Р. таҳрири остида. – Тошкент, 1992. – 89 б.
4. Низамов А. История и теория Шашмакома. – Душанбе: Адиб, 2003.
5. Ибрагимов О. Фергано-Ташкентские макомы. – Ташкент. 2006. – 176 с.
6. Иброҳимов О. Маком асослари. –Тошкент. ТУРОН-ИҚБОЛ, 2018. – 160 б.
7. Матякубов О. Бухоро Шашмакоми. –Тошкент. Янги аср авлоди. – 300 б.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. Madaniyat va san'at sohasining jamiyat hayotidagi o'mni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-6000сон. 2020 yil. 26-may.
2. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida. PQ-4038.2018 yil. 28-noyabr.
3. Mirziyoev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi).
4. Иброҳимов О. Маком ва макон. Тошкент. Мовароуннахр, 1996. – 96 б.
5. Назаров А. Форобий ва Ибн Сино мусикий ритмика хусусида. –Тошкент F.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1995. – 131 б.
6. Орипов З. Шарқ мусикий манбашунослиги (Х-XI асрлар). –Тошкент Фан ва технология, 2008. – 161 б.
7. Аммар Фарук Хасан. Ладовые принципы арабской народной музыки. – Москва: "Советский композитор", 1984. – С.184.
8. Матякубов О. Феномен узбекской классической музыки. Маком. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2018. – 72 с.
9. Матякубов О. Узбекская классическая музыка. – Ташкент: Янги аср авлоди, 2015. – I-II тома.
10. Матякубов О. Оғзаки анъанадаги музика асосларига кириш. – Тошкент. 1983.
11. Матякубов О. Бухоро Шашмакоми. – Тошкент. Янги аср авлоди, - 300 б.
12. Фитрат А. Ўзбек классик мусикаси ва унинг тарихи. Т., 1993.
13. Кайковус. Қобуснома. Т., 1994.

14. Матёкубов О. Мақомот. Т., 2004.
15. Маннопов С. Навобахш оҳанглар. – Тошкент. ИЖОД-ПРЭСС, 2018. – 300 б.
16. Джами А. Трактат о музыке. Т., Пер. с перс. А.Н.Болдырева. Ред. и комментарии В.М.Беляева. 1960.
17. Ражабий Ю. Музыка меросимизга бир назар. – Тошкент F.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1978. – 164 б.
18. Музикальная эстетика стран Востока. (общ. ред. и вступ. статья И.П.Шестакова). – Л.: 1967.
19. Султанова Р.Р. Ритмика вокальных частей Шашмакома. – Ташкент: ЯНИ, 1998. – 124 с.
20. Шодмонов Н. Жожа Абдулқодир Марогий. Т., 2000.
21. Юсупова М., Раҳимова З., Ибрегимов О. Суфийские традиции в искусстве Мавераннахра XV-XVII вв. – Ташкент: Санъат, 2010. – 208 с.
22. Макомы, мугамы и профессиональное композиторское творчество. Т., 1978.
23. Профессиональная музыка устной традиции народов Ближнего, Среднего Востока и современность // Материалы Международного музыковедческого симпозиума. Тошкент 1981.
24. Санъашунослик масалалари. I жилд. Тошкент. 1998.
25. Санъашунослик масалалари. II жилд. Тошкент. 2005.
26. Санъашунослик масалалари. III жилд. Тошкент. 2005.
27. Традиции музыкальных культур народов Ближнего, Среднего Востока и современность. Москва: 1987.
28. Шашмаком сабоклари. I жилд. (Мақола ва маъruzalар тўплами). Тошкент 2006.
29. Шашмаком сабоклари. II жилд. (Мақола ва маъruzalар тўплами). Тошкент 2005.
30. Шашмаком сабоклари. III жилд. (Мақола ва маъruzalар тўплами). Тошкент 2007.
31. Ўзбекистон халқ созандалари. Тошкент 1959, I жилд.
32. Ўзбекистон халқ созандалари. Тошкент 1974, II жилд.
33. Борбад, эпоха и традиции культуры. Душанбе: 1989.
34. Борбад и художественные традиции народов Центральной и Передней Азии: История и современность. Душанбе: 1990.

Axborot manbalari

1. <http://turkology.tk/library/354>
2. <http://www.cultinfo.ru>
3. <http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
4. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
5. <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>

6. <http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/>
7. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa>
8. <http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.html>
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Uygurskie_mukamq
10. <http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>
11. www.advantour.com/rus/tajikistan/traditions/music-dances.htm

7-semestr

(Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz)

I. Fanning mazmuni

"Sharq xalqlari musiqasi tarixi va etno-jaz" fanining asosiy maqsad- musiqa sohasidagi oliy ta'lim muassasalari talabalariga Sharq xalqlari musiqa madaniyatida tarixiy jarayon, musiqa san'ati nazariysi, tarixi, amaliyoti, san'at namoyondalari, janrlari, cholg'ulari, xalq va professional kompozitorlik ijodiyoti shakllanishi, rivojlanish etaplari haqida atroflicha ma'lomit beriladi. Talabalar Sharq xalqlari musiqa tarixi bilan bog'liq barcha jihatlar, musiqa san'atining ma'lum janrlariga xos iboralari, har bir xalqning o'z milliy an'analarida mavjud tushunchalari, xalqlarning o'zaro munosabatlari, madaniyatlarining uyg'unlik omillari, bir-biriga ta'siri va alohida xususiyat kasb etuvchi jihatlarini o'zlashtirish an'anaviylik va zamonaviylik ta'lif jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu fanni o'zlashtirish jarayonida bo'lajak mutaxassislari barcha Sharq xalqlari musiqa tarixi, amaliyotidan, nazariyasidan zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.

Fanni o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar – talabalar turli yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iboratdir. Ushbu fan bo'yicha talabalar mukammal ravishda Sharq xalqlarimimg musiqiy san'atning tarixiy taraqqiyot jarayoni, musiqiy hayoti, kompozitorlar musiqiy san'atning turli janr va shakllarida yaratgan asarlari, ijrochi mashhur bo'lgan namoyandalar ijodiy faoliyatları, bosqichma-bosqich rivojlanish jarayoni, ijodkorlarni noyob asarlari tahlil qilish borasidagi bilim va ko'nikmalarni namoyish etishlari zarur.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu: Kirish. "Sharq xalqlari musiqa tarixi" fanining maqsad va vazifalari.

Umumiy tushunchalar

Zamonaviy musiqa ijodiyoti jarayonlarida Sharq xalqlari an'anaviy musiqasining ishtiropi. Sharq va G'arb madaniyatlarining o'zaro hamkorligi. G'arbiy Ovro'pa musiqa sharqshunosligining tarixiy shakllanishi, maktablar. Fanning asosiy maqsadi – talabalarda sharq xalqlari musiqa an'analari haqida tasavvur hosil qilish, bo'lajak san'atkorlarning badiiy tafakkur doirasini sharq xalqlari musiqa ijodiyotiga oid ma'lumotlar bilan boyitish. Fanning maqsadidan belgilanuvchi vazifalari: xorijiy sharq musiqa an'analari, milliy uslub va maktablari bilan tizimli asosda tanishish, ularni

nazariy va badiiy amaliy o'zlashtirishining uslubiy ko'nikmalarini hosil qilish.

O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari musiqasining umumiylar xususiyatlari. O'rta va Yaqin Sharq mamlakatlari musiqa ijodiyotining umumiylar xususiy belgilari: 1. Adabiyot va san'at sohalarida tarixiy aloqalar. 2. Diniy ta'lilotlar, islam va musiqa. 3. Uyg'unlik estetikasi badiiy omil sifatida. 4. Ustozone musiqa va kasbiylik, ustoz-shogird an'analar. 5. Musiqa nazariysi, kuy va lad andozalari ta'lomi. 6. Musiqa cholg'ushunosligi, cholg'ular tasnifi va turlari. 7. Temperatsiya muammosi. 8. Turkumiylirk printsiplari, maqom tushunchasining tarixi, ilmiy-nazariy mohiyati. 9. Ritmika masalalari.

2-mavzu: Arab musiqa. Mag'rib musiqa, Andalusiya musiqa madaniyatini

Arab musiqa madaniyatining umumiylar xususiyatlari: etnik tarixi, umummadaniylar tarixiy birlik, adabiyot va san'at namoyondalari.

Mag'rib (Shimoliy Afrika) musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar. Andalusiya (Arab Ispaniyasi)da arab-musulmon madaniyati va san'atining gullab-yashnashi. Zireb va uning musiqa maktabi, muashshax al-andalusiya va ispan-xristian qo'shiq folklori.

3-mavzu: Arab musiqa. Jazoir, Marokash, Tunis va Liviya musiqa (nubalar va tubu'lari)

Jazoir, Tunis va Liviya musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar. Mag'rib musiqa folklori: oilaviy marosim qo'shiqlari, diniy musiqa janrlari (tajvid, azon, mavlid - an - nabaviy va h.k.). badaviy arab musiqa folklori (xuda, sa'ar, nashid, risa, tarannum va b.), kasbiy - aytim janrlari - mavval, qasida, mushshaxot.

Tunis ma'lufi va uning turkumlari xususiyatlari. Kuy - ohang va ritmik tuzilmalari. Nuba va ma'luf. Turkumni tinglash va tahlil qilish.

Liviya tubu'laring turkumiylar xususiyatlari, tarkibiy qismlari, ijroiy an'analar. Ma'luf, tubu' va Shashmaqom turkumlarining uzviy bog'liq chizgilar, umumiylilik va tafovut jihatlari. Tunis va Liviya musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari. Ovropa madaniyatining ta'siri, ommaviy estrada janrlari. Misr qo'shiqchilik an'analarining ta'siri.

Mag'rib no'balari va ularning shakllanish tarixi. Jazoir no'balari turkumi - katta turkum va kichik turkum. Jazoir no'balarining mahalliy uslublari: al - Karnatiya (Tlemse, Grenada), san'a (Jazoir), ma'luf (Kustantaniya).

Jazoir musiqa cholg'ulari - alud va "lyutnya" tarixi. Jazoir, Tunis va Liviya musiqa madaniyati haqida tarixiy ma'lumotlar. Mag'rib musiqa folklori: oilaviy marosim qo'shiqlari, diniy musiqa janrlari (tajvid, azon, mavlid - an - nabaviy va h.k.). badaviy arab musiqa folklori (xuda, sa'ar, nashid, risa, tarannum va b.), kasbiy - aytim janrlari - mavval, qasida, mushshaxot.

Tunis ma'lufi va uning turkumlari xususiyatlari. Kuy - ohang va ritmik tuzilmalari. Nuba va ma'luf. Turkumni tinglash va tahlil qilish.

Liviya tubu'laring turkumiylar xususiyatlari, tarkibiy qismlari, ijroiy an'analar. Ma'luf, tubu' va Shashmaqom turkumlarining uzviy bog'liq chizgilar, umumiylilik va tafovut jihatlari. Tunis va Liviya musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari. Evropa madaniyatining ta'siri, ommaviy estrada janrlari. Misr qo'shiqchilik an'analarining ta'siri.

Ming'rib no'balari va ularning shakllanish tarixi. Jazoir no'balari turkumi – katta turkum va kichik turkum. Jazoir no'balarining mahalliy uslublari: al – Karnatiya (Tlemsen, Grenada), san'a (Jazoir), ma'luf (Kustantaniya). Jazoir musiqa cholg'ulari – alud va "lyutnya" tarixi.

4-mavzu: Arab musiqasi. Mashriq, Misr (Umm Kulsum), Sudan musiqasi

Misr madaniyati va tarixi haqida umumiy ma'lumotlar. Musiqa folklori: to'y-marosim qo'shiqlari (xenna-xenna, arusatna, rummanna); diniy marosim qo'shiqlari (madx an-nabaviya, tajvid, zikr, azon, mavlud an-nabaviy va b.); ma'lum sharoit bilan bog'lanmagan qo'shiq turlari – "ya leyl, baxiya" va b. Musiqa cholg'ulari tizimi, cholg'u janrlari.

Cholg'u turkum janrlari va shakllari – taqsim, bashraf, samoiy, taxmila, longa, dulab. Ularning shakliy va badiiy xususiyatlari, ijrochilik an'analari. Aytim – cholg'u turlari va shakllari – qasida, layali, muashshaxot, mavval, dor (davr). Maqam – misr musiqasining tovushqator tizimi. Misr bastakorlik va aytim san'atining buyuk namoyondalari – Said Darvesh va Umm Kulsum ijodiyoti. Misr musiqasining rivojlanish tamoyillari – kompozitorlik maktabları – Abdul Vaxxob, Aziz Sha'ven, Abu Bakr Xayrat. Misr kino musiqasi. Musiqa sharqshunosligi maktabi – Maxmud al – Xafniy, Zakariyo Yusuf, Yusuf SHavqiy, Gattas al-Xashaba. Misr bastakorlik va aytim san'atining buyuk namoyondalari – Said Darvesh va Umm Kulsum ijodiyoti.

Sudan madaniyatiga oid umumiy ma'lumotlar: siyosiy – jo'g'rofiy, tarixi, adabiyoti va san'ati. Sudan madaniyatining tarixiy qatlamlari: Qadimiy Misr an'analari, Afrika va arab – musulmon madaniyati ta'siri. Mehnat qo'shiqlari ("agani al - alam"), oilaviy marosim qo'shiqlari (agani al-mavlid, al-maxd, al-xittan), motam qo'shiqlari (al-manaxat, risa), to'y-marosim qo'shiqlari, ko'chirik-marosim qo'shiq turlari (az-zar, mudastir turkumlari), musulmon marosim aytim turlari (madx an-nabaviy, zikr, tajvid azon). muayyan hayotiy – maishiy sharoit bilan bog'liq bo'limgan qo'shiq turlari – dubayt, an-Nil, ar-ravavis, ya-leyl va h.k.).

Xalq kasbiy musiqa turlari – ash – Shaygiya qo'shiqchilik an'analari, xagibat al fann san'ati. Misr musiqasining ta'siri. Musiqa cholg'ulari tizimi. Sudan musiqasining zamonaviy rivojlanish tamoyillari.

5-mavzu: Iroq musiqa madaniyati (Iroq maqamlari)

Zamonaviy Iroq musiqa folklori: oilaviy-maishiy to'y marosim, diniy mrosim janrlari. Musiqa cholg'ulari. Markaziy Osiyo, Eron va turk musiqasining ta'siri. Maqomot al-Iraqiy – kasbiy musiqa janri sifatida. Iroq maqomlari tushunchasi – shakl va janr.

Taqasim – Iroq kasbiy musiqasining markaziy janrlaridan biri. Tinglov va tahlil. Iroq musiqasida qonun va yangilanish, improvizatsiya (badeha) xususiyatlari. Munir Bashir – arab Sharqi ud ijrochiligi san'atining ulkan namoyondasi, ijodiyoti va novatorlik xususiyatlari. Zamonaviy Iroq musiqasining rivojlanish tamoyillari: Ovrupa va rus

musiqasining ta'siri, ommaviy (pop) va inqilobiy qo'shiq turlari.

8-semestr

6-mavzu: Suriya musiqa madaniyatি

Suriya madaniyatiga oid tarixiy ma'lumotlar. Damashq – Abbosiylar davri madaniyat markazi, musulmon Sharqi, qadimiy yunon, o'rta asrlar nasroniy va yaxudiy an'analarining o'zaro ta'sirlanish jarayonlari. Sbit b. Kurra al-Xarroniy, Bani Muso bin Shokir, Ixvonus – safo, Abu Nasr al – Farobiylarning Suriya madaniyati tarixidagi tutgan o'rni.

Suriya musiqa folklori janr va turlari. Zikr va samo', "xalqavy darveshlar" Vasla muashshaxot suriya aytim turi sifatida, uning mahalliy xususiyatlari. Xaleb ijrochilik uslubi. Suriya maqomlari turkumi. Mavval, qasida, davr suriya uslubiy xususiyatlari. Zamonaevi rivojlanish tamoyillari, sriya-arab estrada qo'shiqchiligi.

7-mavzu: Turk musiqa madaniyati. Turk maqomlari va musiqiy cholg'ulari

Turk etnik va madaniy tarixiga oid umumiy ma'lumotlar: musiqiy folklor, aytim-terma, dostonchilik, cholg'ushunoslik va musiqiy-estetik tizimlaridagi mushtarak omillar. Turkiy xalqlar musiqasi "buyuk ipak yo'li"da Uzoq va Yaqin SHarq mamlakatlarini o'zaro bog'lab turuvchi muhim madaniy omildir. Ijodiyotining musiqiy ijrochilik xususiyatlari, etnik uslublari Turkiy xalqlar musiqiy tillarining shevalarga, mahalliy etnik yo'nalish, uslublarga bo'linishi. Turkiya shahar va madaniy muhitida turkiy, eronzabon va arablison (Abbosiyler davri) musiqiy ijrochilik an'analarining o'zaro ta'siri.

Turk xalq qo'shiqlari – "turki"lar va ularning mahalliy uslublari – anatoliya, konya, istambul yo'nalishlari. Turk epik aytim shakkllari – "uzun xava" (yakkaxon aytim yo'li), "o'yin xava" (raqsli aytim – cholg'u shakli). Turk musiqasida maqom tushunchasi: tuzuk, tovushqator, kuy-ohang andozasi, shakl va janr, badiiy estetik g'oya. Turk maqomlarining ritmik tizimi, usul shakkllari va ularning funktsional xususiyatlari, turlari – samoiy, oqsoq, xoviy va b. Turk maqomlarida turkumiylilik va turkumlanish xususiyatlari – taqsim, peshrav, soz samoysi, aranag'ma. Taqsim va peshrav shakkllarining maqom turkumidagi funktsional va kompozitsion vazifalari – aytim qismlariga kirish va bog'lanish.

Zamonaevi turk musiqasining rivojlanish tamoyillari – an'analar va yangilanuvchi Turkiy xalqlarning musiqa an'analar. Turkiya musiqiy ijodiy tizimi, muassasalari, o'quv – ta'lim dargohlari.

Turk musiqiy cholg'ularining rang-barangligi.. Turk xalq cholg'ulari (folklor), ansambl' tarkibi va turlari (dovul, zurna, bog'lama, soz, kamoncha va h.k.) Turk "san'at musiqasi"ning cholg'u ansambl tarkibi: nay, klarnet, kamon (kamoncha), ud, sumbush (udsimon cholg'u), qonun, darbuka, "yoysli tanbur"(sato?) tanbur va uning turlari.

8-mavzu: Eron musiqa madaniyati, Dastgohlari. (Borbadijodi, Eron cholg'umusiqasi)

Eron madaniyatiga tarixi oid umumiy ma'lumotlar, madaniy – ma'naviy an'analar.

Sosoniylar davri, Borbad – Eron va Markaziy Osiyo xalqlari kasbiy musiqa san'atining asoschisi sifatida. Hayoti va ijodi. Xusravoniyot turkumi – ilk musiqiy-she'sriy, kasbiy ijodiyot namunasi sifatida.

Eron va Xuroson xalqlarining umumusulmon madaniyatiga qo'shgan tarixiy hissasi. Mansur Zalzal, Ibrohim va Ishoq Mavsiliylar, Zireb, Barsuma, Ibn Surayj, Yunus al-Kotib, Ibn Muxirz va b. IX-XIII asrlar eron musiqa san'ati – Rudakiy, Firdavsiy dostonlari. Safiuddin al-Urmaviy ijodi.

XIII-XIV asrlar eron musiqasining rivoji. Qutbiddin ash – Sheroziy, Xoja Abdulqodir Marog'iy, Abdurahmon Jomiy, Kamoliddin Binoiy, Zaynulobiddin Husuyniy, Nosiriddin Tusiy va b.

Dastgoh – eron an'anaviy kasbiy musiqasining asosiyaning janri. Dastgoh va maqom tushunchalarining umumiyligi. Dastgohlarning katta turkumi (makrotsikl) – 1. Shur va uning nag'malari, 2. Moxur, 3. Xumoyun, 4. Segoh, 5. Chorgoh, Navo, 7. Rost-Panjgoh. Dastgoh turkumidagi nag'malar tizimi – Abu Ato, Bayoti – Turk, Dashtiy, Segoh, Chorgoh, humoyun, Isfaxon, Gusha va uning funktsional xususiyatlari.

Dastgohlarning mahalliy va shaxsiy ijodiy uslub va yo'naliishlari, mashhur ijrochi va bastakorlar – Baruman, Shajarien, Mas'udiy va b. Dastgoh tizimida musiqiy mavzuning shakllanish xususiyatlari. Ritmik rivojlanish xususiyatlari. Badiiy estetik ma'no tizimi (tasavvuf estetikasi va radifning mazmuniy asoslari). Cholg'u qismlari, improvizatsiya tamoyillari, intonatsion xususiyatlari.

9-mavzu: Afg'oniston musiqa madaniyati

Afg'oniston musiqasi tarixiga oid ma'lumotlar. Afg'on musiqa madaniyati markazlari. Afg'on musiqasining ikki yo'naliishi Dari va Pushtu. Mumtoz musiqa tushunchasi va mahalliy – uslubiy xususiyatlari. Afg'on xalqiga xos musiqiy an'analar, Chorbayt, g'azal va dostonlar kabi mumtoz musiqa janrlari va ularning janrlilik xususiyatlari. Folklor musiqasining asosiyaning janrlari. Ularning turlari. Tog'liklar qo'shiqlari, harbiy qo'shiqlar, marosim bilan bog'liq qo'shiqlarning tasniflari. Afg'on musiqa folklori. Musiqiy folklorining ustuvor ahamiyati. Afg'on xalq cholg'ulari.

Zamonaviy afg'on musiqasi. Bastakorlik ijodiyoti. Taniqli ijodkorlari.

10-mavzu: Hind musiqa madaniyati. Hind Ragalari, hind cholg'ulari

Hind madaniyati tarixi, siyosiy – jo'g'rofiy vaziyati, diniy – ma'naviy an'analar, falsafiy oqimlar, adabiyoti va san'ati. Hindiston va Markaziy osiyo xalqlarining tarixiy – madaniy aloqalari – budparastlik, zardushtiylik, islom. Bobur va boburiylar davri Hindiston madaniyati, temuriylar an'analarining ta'siri. Hind musiqasining tarixiy manbalari. Er.av. IV asrda kasbiy musiqiy teatr san'atining shakllanishi – "Nat'yashastra" qomusi. Aytim, cholg'u va raqs san'atlarining mushtarakligi – "sangita". Svara va shruti tizimlari. Rigveda, Samaveda, Mahabxorat. Hind musiqasining janr qatlamlari, tpsnifiy mezonlari – folklor va kasbiyot.

Raga atamasining lug'aviy va istilohiy ma'nolari. Raga – "bo'yoq", "rang". Raga va

rasa (hissiy holatlar). Raga – bir necha rasalardan tarkib topgan musiqiy formula – shakl, muayyan musiqiy harakat turlaridan iborat tovush kompozitsiyasi. Ta'lifiy – kompozitsion xususiyatlari – alapa, alapano (Janubda) funktsional xususiyatlari. Asosiy qismlar – gatxa yoki gat Shimolda, (kriti – Janubiy viloyatlarda). Tala – ragalarning ritmik qurilma asoslari. Uning ta'lifiy va funktsional vazifalari. Ragalarning ijrochilik an'analar: aytim va cholg'u turlari. Raga ansamblı turlari: tanpura, vina sitara, fisgarmoniya, mridanganm, dxolak va h.k. Ragalar musiqiy mavzuning shakllanish xususiyatlari. Guru – shish'ya parampara (ustod-shogird) tizimi va uning xususiyatlari (og'zaki an'analar, ta'limiy uslubiy xususiyatlari). Bezaklar turlari – alamkara va gamaka. Raga va maqomot ijodiyotida mushtaraklik chizgilar: o'zaro ta'sir va aloqlalari (Muhammad G'iyosiddin Bokie Noyiniy, Amir Xusrav va b.).

Musiqiy cholg'ushunosligi

Musiqiy folklor cholg'ulari – urma cholg'u guruhi: dhol, dholak, damaru, udukkap, tammatap, kandjira, gummati, daff, nagara; puflama cholg'ular: kambu, singx, tiruchinnami, karna, bansuri, murali, nlgoza, pungi, maxudi, gxapa, maxori, pagasan, surnay, shexnay, naferi; torli – chertma – ektara, dotara tuntun, djantar; torli – kamonli, kemancha, tanam, sarinda va h.k.

An'anaviy kasbiy musiqa cholg'u turlari – tanpura, sarod, vina, sitara, mridangan va b.

11-mavzu: Pokiston musiqa madaniyati. Janrlar turlari (Qavvali, dixrupad, tarona, xayal)

Pokiston madaniyati, tarixii va san'atiga oid umumiy ma'lumotlar: siyosiy jo'g'rofiy vaziyati, davlatchiligi, madaniy an'analar, diniy – falsafiy oqimlar. Pokiston musiqasining janr qatlamlari, tasnifiy mezonlar. Musiqiy folklor turlari: diniy marosim musiqasi, tasavvuf estetikasi va marosim aytim turlari – qavvali, g'azal, sama'. Oilaviy marosim va bayram aytim va cholg'u turlari. Mahalliy ijrochilik yo'naliishlari. Pokiston ragalarining milliy – mahalliy xususiyatlari, aytim uslubining ustuvorligi aytim – improvizatsiya xususiyatlari, inson ovozi – cholg'u sifatida. Pokiston ragalarining mohir ustalari ijodiyoti – ustod Ali Xon va b.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar (Laboratoriya ishlari), (Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim)o'quv rejada ko'rsatilgan turi (nomi) bo'yicha voziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

28. Arab musiqa madaniyati (Mag'rib va Mashriq musiqasi). (Jazoir, Tunis, Misr Suriya, Iroq)
29. Eron musiqa madaniyati. Eron dastgohlari
30. Afg'oniston musiqa madaniyati
31. Hindiston va Pokiston musiqa madaniyati

3.2. Turk musiqa madaniyati

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhg'a bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Musiq'ulotlarda faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadiga muvofiq.

Seminar uchun tavsiya etiladigan mavzular:

5. Arab musiqa madaniyati (Mag'rib va Mashriq musiqasi). (Jazoir, Tunis, Misr, Suriya, Iroq)
6. Eron va Afg'oniston musiqa madaniyatları.
7. Hindiston va Pokiston musiqa madaniyati
8. Turk musiqa madaniyati

IV. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

13. Arab musiqasi. Mag'rib musiqasi, Andalusiya musiqa madaniyati.
14. Mag'rib musiqasi, Andalusiya musiqa madaniyati.
15. Jazoir, Marokash, Tunis musiqasi. Nubalar.
16. Mashriq musiqasi. Misr, Sudan va Suriya musiqa madaniyati
17. Ummu Kulsum. Iroq musiqasi, (Iroq maqamlari)
18. Eron musiqa madaniyati. Eron dastgohlari. (Borbar ijodi, Eron cholg'u musiqasi)
19. Afg'oniston musiqa madaniyati. Afg'on xalq va mumtoz musiqa janrlari.
20. Hindiston musiqa madaniyati
21. Hind ragalari, Hind cholg'ulari.
22. Pokiston musiqa madaniyati. Janrlar turlari (Qavalli, dxurpad, tarona, xayal)
23. Turk musiqasi madaniyati.
24. Turk maqomlari va cholg'ulari.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

V. Fan o'qitimining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

sharq mamlakatlarining (dasturda belgilangan) tarixiy rivojlanishi, turli xil zamon va uslublarning musiqa adabiyotlarini;

- xalqlarning madaniyatidan o'rinn olgan o'ziga xos sohalarga tegishli *bilimlarini olishi*;

- xalqlar hayotiga tegishli turli tarixiy davrlaridagi eng muhim *musiqiy-tarixiy jarayonlarni biliishi*;

- musiqa san'atining turli xil zamon va uslublaridan olingan yorqin misollarni tinglab *tahlil etishi*;

- xalqlar musiqa madaniyatini idroklashi, umumiylilik va alohida o'ziga hoslik jihatlarini bilishi, har bir sharq xalqlari musiqa madaniyatidan alohida *tushunchaga ega*

	<p><i>bo'lishi;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - musiqiy cholg'ularning o'ziga xos jihatlarini anglashi ijodiyotining asosiy janr va shakllarini, uslubiy vogeliklarini tahlil etish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i> kerak; - zamonaviy musiqadagi voqe'liliklarini tinglov <i>tahlili va tanqidiy baholash</i>; - milliy musiqa an'analarining mushtarak va o'ziga xos jihatlarini zamonaviy asarlarga singib ketganini aniqlash malakalariga ega <i>bo'lishi</i> kerak.
24	<p style="text-align: center;">VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishslash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihibar; • jamoa bo'lib ishslash va himoya qilish uchun loyihibar.
25	<p style="text-align: center;">VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
26	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rajabov Ishoq. "Maqomlar" Т., 2006 у. 2. Еолян И. Традиционная музыка Арабского Востока. М. 1990. 3. Рустамзаде Д. Турецкая музыка АР. М., 1980. 4. Виноградов В. Классические традиции ранской музыки. М., 1982. 5. Виноградов В.С. Индийская рага. М., 1989. 6. Рагхава Р.Менон. Звуки Индийской музыки. М., 1982. 7. Беляев В. Персидские техники. М.;1964г. 8. Виноградов В.Индийская рага. М.; 1976. 9. Виноградов В.С. Классические традиции иранской музыки. М.;1982г. 10. Еолян И. Очерки арабскоймузыки. М.; 1977 й. 11. Менон Н. Звуки индийскоймузыки. Путь к раге. М.; 1982. 12.Музыкальная энциклопедия. Алжирская музыка 1т, М.; 1973. 13. Музыкальная энциклопедия. Египетская музыка II -т, М.; 1974 14. Музыкальная энциклопедия. Индийская музыка II -т, М.; 1974 15. Музыкальная энциклопедия. Иранская музыка II -т, М.; 1974 16. Музыкальнаяэнциклопедия. М.;1980. 1-том. 17. Музыкальная энциклопедия. Марокканскаямузыка III -т, М.; 1976 18. Музыкальная энциклопедия. Сирийскаямузыка V т, М.; 1981 19. Музыкальная энциклопедия. Тунисскаямузыка V т, М.; 1981 20. Музыкальная энциклопедия. Турецкая музыка V т, М.; 1981 21. Музыкальная энциклопедический словарь. М.; 1991.

Qo'shimcha adabiyotlar

- Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T., 2017
- Mirziyoyev Sh.M.Erkin va farovon, Demokratik O'zbekiston davlatini birligida barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatasining qo'shma majlisidagi nutq. T., 2017.
- Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini takominlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qubul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdag'i ma'ruba. 2016-yil 7-dekabr. T., 2017.
- Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. (elektron versiyasi).
- Barkashli Maxdiy. Eron musiqasi haqida ma'ruzalar. O'zDK kutubxonasi (Qo'lyozma).
- Amanmuradova S. Umm Kul'sum – velikaya pevitsa Arabskogo Vostoka. T; 2002.
- Bobur Zahiriddin Muhammad. Boburnoma 1989.
- Mixaylov J. Ustoz Muhammad Husayin Sarohang plastinkasiga yozgan annotatsiyasi.
- Nasullaev 3. Svedeniya o muzike v proizvedeniyax A.X. Dexlavi. T.; 2008.
- Насуллаев З. Традиция и современность в музыкальной культуре Пакистана. Maqolalar to'plami, Yilnomá, T.; 2009.
- Oripov 3. Sharq musiqiy manbashunosligi (X-XI asrlar). T.; 2008.
- Oripov 3. Ibn Zaylaning "Kitabu-l-kafiy-l-fil-musiqi risolasidagi musiqashunoslik atamalari". T.; 2008
- Fitrat A. O'zbek klassikmusiqasi vauning tarixi T.; 1993 y.
- Шанкар Р. Музыка народов Азии и Африки. Вып. 4, М.; 1984.

Axborot manbalari

- <http://turkology.tk/library/354>
- <http://www.cultinfo.ru>
- <http://mytashkent.uz/2014/10/17/istoriya-uzbekskoj-muzyki/>
- http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_music/7749/Uzbekskaya
- <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/121>
- <http://www.12news.uz/uz/news/2013/08/sharq-xalqlari-musiqasi/>
- <http://ru.wikipedia.org/wiki/Nisa>
- <http://www.tourstoturkmenistan.com/ru/musical-instruments/turkmenskaya-natsionalnaya-muzyka.html>
- http://ru.wikipedia.org/wiki/Uygurskie_mukamq
- <http://www.advantour.com/rus/tajikistan/culture.htm>

27	O'zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi Milliy estrada san'ati instituti Kengashida muhokama etilgan va tasdiqlangan 2024- yil " <u>30</u> " ~~�бори~~ dagi <u>1</u> -sonli bayonnomasi
28	Fan/modul uchun mas'ullar: N.Xamdamova- "Musiqiy nazariy va tarixiy fanlar" kafedrasini katta o'qituvchisi, (PhD).
29	Taqrizchilar: Sh.I.Ayxodjaeva – "O'zbek musiqasi tarixi" kafedrasini dotsenti, san'atshunoslik fanlari nomzodi Ch.E.Ergasheva – O'zDK, "O'zbek musiqasi tarixi" kafedrasini dotsenti, (PhD).